

AKÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır

Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 22 (582) 08 - 15 İyun, Hezîran sal. il 2024
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Hêjaye:

15 İyun Azərbaycan xalqının Milli Qurtuluş Günüdür

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Qurban bayramı münasibətilə Azərbaycan xalqını təbrik edib

Səh. 3

Heydər Əliyev Milli Qurtuluşumuzun banisidir

Səh. 2

Serok Barzanî: Biryara veğerandina kursiya Patriyerkê Kildanî gaveke rast û guncayî ye

Səh. 5

Kürd İmperatorluqları

Səh. 2

Nêçîrvan Barzanî û Konsulê Tirkîyê li ser peywendîyan axivîn

Səh. 4

Qurtuluşla başlayan yüksəliş

Səh. 4

"Heydər Əliyev Azərbaycanı fəlakətin qucağından alıb çıxartdı"

Prezident İlham Əliyevin Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə tək bətek görüşü olub

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN «ŞƏRƏFNAMƏ» ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

Azərbaycan tarixindən Səhifələr Qafqazda Şəddadî Kürd dövləti

Kürdistan Bakanlar Kurulu petrol ihracatını görüşdü

Gavek berbi Zimanê Kurdî

Balyozê İranê: Di asayîkirina pêwendîyan de roleke mezin a serdana Nêçîrvan Barzanî hebû

Səh. 11

Yurdu unutmayın ay Laçınlılar

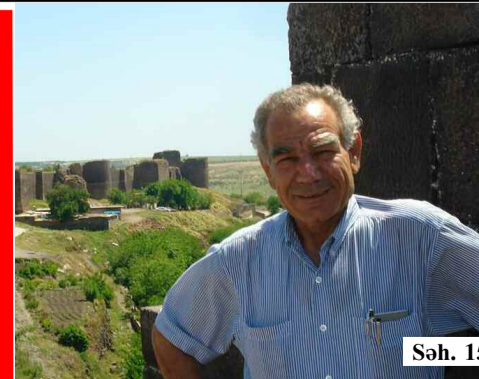
Səh. 11

HEYFA XWE TÎNIM

Səh. 12

Toprak Temelli Milliyetçilik

Səh. 15

Ezbenî! Em Bendewarên Şadiyê Ne!

Prezident İlham Əliyev Qurban bayramı münasibətilə Azərbaycan xalqını təbrik edib

Prezident İlham Əliyev Qurban bayramı münasibətilə Azərbaycan xalqını təbrik edib.

Təbrik mətnində deyilir:

"Hörmətli həmvətənlər!

Sizi və dünyanın müxtəlif guşələrində yaşayan bütün soydaşlarımızı müqəddəs Qurban bayramı münasibətilə ürəkdən təbrik edir, ən xoş arzu və dileklərimi yetirirəm.

Dünya müsəlmanlarının mənəvi həmrəyliyinə təcəssümü olan Qurban bayramında mömin insanlar Allah və din yolunda hər cür fədakarlığa hazır olduqlarını nümayiş etdirmək fürsəti qazanır, Uca Yaradana yaxınlığın sevincini yaşayırlar.

Bəşər mədəniyyətinə və elmi-fəlsəfi fikir xəzinəsinə misilsiz töhfələr vermiş Azərbaycan xalqının dünyagörüşünün təşəkkülündə və milli-mədəni inkişafında İslam dini mühüm mərhələ təşkil edir. Ayrı-ayrı xalqların və dinlərin mənsublərinin mehriban ailə kimi yaşadıkları

ölkəmizdə qarşılıqlı hörmət və etimada əsaslanan nümunəvi birgəyaşayış mühtinin formalaşmasında və etnik-mədəni müxtəlifliyin günümüzədək qorunub saxlanılmasında mütərəqqi islami dəyərlərin rolu danılmazdır.

Dini bayramlar, o cümlədən Qurban mərasimləri cəmiyyətimizdə milli-mənəvi birliyin, xeyirxahlıq və mərhəmət duyğularının tənənəsinə çevrilir. Bu mübarək bayram günlərində ölkəmizin hər yerində geniş xeyriyyəçilik və sosial yardımlaşma tədbirləri həyata keçirilir, şəhidlərimizin ölməz xatirəsi ehtiramla yad olunur.

Əziz bacı və qardaşlarım!

Xalqımızın firavanlığı və əmin-amanlığı naminə etdiyiniz duaların və kəsdiyiniz qurbanların Tanrı dərğahında qəbul olunması diləyi ilə bir daha hər birinizə səmimi təbriklərimi çatdırır, ailələrinizə firavanlıq, süfrələrinizə xeyir-bərəkət arzulayıram.

Qurban bayramınız mübarək olsun!"

Prezident İlham Əliyevin Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə təkbətək görüşü olub

İyunun 10-da Ankarada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə təkbətək görüşü olub.

Dövlət başçıları Azərbaycan ilə Türkiyə arasında qardaşlıq, dostluq və müttəfiqlik münasibətlərinin bütün sahələrdə uğurla inkişaf etdiyini məmnunluqla vurğuladılar.

Görüşdə ölkələrimiz arasında enerji, nəqliyyat, iqtisadiyyat, ticarət əlaqələrinin genişləndirilməsi, müdafiə, hərbi sənaye və digər sahələrdə əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olundu. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun imkanlarının genişləndirilməsi xüsusilə qeyd edildi, Orta Dəhlizin inkişafı ilə əlaqədar iki

ölkənin birgə həyata keçirdiyi fəaliyyətin önəmi vurğulandı.

Həmçinin Türk Dövlətləri Təşkilatının və qardaş ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi və Şuşada keçiriləcək qeyri-rəsmi Zirvə görüşünün əhəmiyyəti bir daha qeyd olundu. Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan Şuşadakı qeyri-rəsmi Zirvə görüşündə iştirak edəcəyini bildirdi və COP29-un Azərbaycanda keçirilməsi münasibətilə təbriklərini çatdırdı. Dövlətimizin başçısı Türkiyə Prezidentini COP29-a bir daha dəvət etdi. Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan dəvəti məmnunluqla qəbul etdi. Görüşdə regional və beynəlxalq məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Serok Barzanî: Biryara vegerandina kursiya Patriyerkê Kildanî gaveke rast û guncayî ye

Serok Barzanî derbarê vegerandina kursiya Kardînal Luîs Sako de ragihand, biryara vegerandina kursiyê Patriyerkê Kildanî yê Iraq û cihanê, gaveke rast û guncayî ye. Serok Barzanî îro 12ê Hezîranê li hejmara xwe tora civakî "X" nivîsî: Biryara vegerandina kursiya Patriyerkê Kildanî yê Iraq û cihanê, gaveke rast û guncayî ye û ez destxweşiyê li Serokwezîrê Iraqê Mihemed Şiya Sûdanî dikim."

Ev piştî wê tê, li gorî biryareke

Serokwezîrê Iraqê Mihemed Şiya Sûdanî, desthilata çavdêriya dêrên Kildanî vegeriya ji kardînal Luîs Sako, ku berê xwediyê wê desthilatê bû.

Serokomarê Iraqê Letif Reşid Tîrmeha borî bi biryareke komarî, biryara hejmara (147) a Komarî ya sala 2013'an, ya taybet bi tayînkirina Patriyarkê Dêra Kildanî li Iraq û cihanê Kardînal Luis Sako, hilweşandibû. Piştî jî Sako Bexda bicih hîşt û berê xwe da Hewlêrê.

Nêçîrvan Barzanî û Konsulê Tirkîyê li ser peywendîyan axivîn

Serokê Herêma Kurdistanê pêşwaziya Konsulê Giştî yê Nû yê Tirkîyeyê li Herêma Kurdistanê dike, Konsulê Nû yê Tirkîyê jî ji aliyê xwe ve hêvî dike ku bikare peywendiyên her du aliyên zêdetir pêş bixe.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî îro Pêncşema 13.06.2024 pêşwaziya Konsulê Giştî yê Nû yê Tirkîyê li Herêma Kurdistanê Erman Topçu kir.

Jibîlî bixêrhatin û pîrozkirina destpêkirina karî wekî konsulê nû yê welatê wî, Nêçîrvan

Barzanî hemî pişgiriya xwe ji bo biserxistina erkê wî diyar kir.

Konsulê Giştî yê Nû yê Tirkîyê li Herêma Kurdistanê Erman Topçu jî ji aliyê xwe ve dilxweşiya xwe ji bo destpêkirina karê xwe yê nû diyar kir û herwesa hêvî kir ku di çarçoveya erkê xwe de bikare peywendiyên her du aliyên zêdetir pêş bixe.

Rewşa Iraqê û Herêma Kurdistanê û deverê bi awayekî giştî jî herwesa mijarên tewerekî din ê wî hevdişînê bûn.

Mesrûr Barzanî û Balyozê Fransa li ser çareserkirina pirs-girêkên navbera Hewlêr û Bexdayê gotûbêj kirin

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî îro 12.06.2024, pêşwaziya Balyozê nû yê Fransa Patrick Dorrell, li Iraqê kir. Serokê Hikûmetê bi boneya dest bi kar kirina wî pîrozbahî lê kir û hêviya serkeftinê di erkê wî de ji bo zêdetir pêşxistina peywendiyên dostane di navbera Fransa û Herêma Kurdistanê de xwest.

Balyozê Fransa daxwaz û amadebûna welatê xwe ji bo pêşberirina pêwendiyên dualî tekez kir û amajê bi wê jî da ku demekî nêzik de, Şandeye kompaniyayên Fransî jî

bo pêşxistina danûstandinên bazirganî û veberhênanê serdana Iraq û Herêma Kurdistanê dike. Di beşeke din ya wê hevdişînê de, girîngiya encamdana hilbijartinên parlamentoya Kurdistanê di demeke guncav a îsal de û bi beşdariya hemû alî û pêkhatayan, bi awayekî azad, dadmend û bawerpêkirî birêve biçê. Çareserkirina pirs-girêkên di navbera Herêma Kurdistanê û hikûmeta federal de li ser bingeha destûrê û dabînkirina mafên darayî yê herêmê, mijareke din a wê hevdişînê bû.

Tariximizə Milli Qurtuluş Günü kimi daxil olmuş 15 İyun sadəcə təqvim bayramı deyil, böyük ictimai, siyasi və tarixi əhəmiyyətə malik bir gündür. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin 1993-cü il İyunun 15-də yenidən hakimiyyətə qayıtması xalqımızın çoxəsrlik tarixinə tələyüklü möhtəşəm siyasi hadisə kimi daxil oldu.

1991-ci il Oktyabrın 18-də Azərbaycan XX əsrdə ikinci dəfə dövlət müstəqilliyini elan etdi. Təəssüf ki, müstəqilliyin ilk illərində dövlətin idarəçilik sükani arxasında xalqın qüvvələrini bir yere cəmləşdirə biləcək qüdrətli bir lider yox idi. Həmin dövrdə Azərbaycan ərazilərinin davamlı işğalı, getdikcə gərginləşən siyasi vəziyyət, əhalinin günbəgün ağırlaşan sosial durumu ölkəni bu bəlalardan xilas edə biləcək, xalqı öz arxasınca aparmağa qadir LİDERƏ ehtiyac olduğunu şərtləndirdi. Cəmiyyətin bütün təbəqələri əmin idi ki, yenidən müstəqillik qazanmış ölkəni düşmüş ağır və dözülməz vəziyyətdən çıxarmağa qadir yeganə şəxsiyyət məhz Heydər Əliyevdir. Əslində, bu, bütün xalqın ürəyinin səsi idi. Xalqımız Heydər Əliyevin ətrafında sıx birləşməklə öz gələcək taleyini özü həll etmək niyyətində idi.

1993-cü ilin ortalarına doğru hakimiyyət böhranı getdikcə daha kəskin xarakter alırdı. Bu dövrdə hakimiyyətdə olan qüvvələr öz səriştəsiz əməlləri ilə Azərbaycanın müstəqilliyi üçün təhlükə yaratdılar. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev müstəqilliyimizin bu mərhələsini belə xarakterizə edirdi: "Azərbaycan böyük təhlükə qarşısında idi. Çünki Azərbaycanın müstəqil yaşamasının əleyhinə olan həm daxiləki qüvvələr güclü idi, həm də Azərbaycan kimi böyük coğrafi-strateji əhəmiyyətə, zəngin təbii sərvətlərə malik olan ölkənin tam müstəqil olması başqa ölkələrdə bəzi dairələri qane etmirdi. Ermənistanın Azərbaycana etdiyi təcavüz və bunun nəticəsində Azərbaycanın zəifləməsi, məğlubiyyətə uğraması, ikinci tərəfdən də daxilə hakimiyyət çəkilməsi 1992-ci ilin İyun ayında hakimiyyətə gəlmiş qüvvələri bir ildən sonra hakimiyyətdən saldı, xalq özü saldı".

1993-cü ildə xalqın xahiş və tələbi ilə ümummilli liderimiz Heydər

HEYDƏR ƏLİYEV MİLLİ QURTULUŞUMUZUN BANİSİDİR

Əliyevin hakimiyyətə yenidən qayıdışından sonra ölkədə baş vermiş sosial-iqtisadi və siyasi inkişaf dövlətimizin möhkəmləndirilməsində, sivil dünyaya sıx inteqrasiya prosesinə qoşulmasında və xalqımızın strateji mənafeələrini təmin edən modern cəmiyyətin qurulmasında həlledici rol oynamışdır. 1993-cü ildə "olum, ya ölüm" ayrıcında qalmış Azərbaycan Heydər Əliyevin yorulmaz fəaliyyəti nəticəsində gələcəyə inamla baxan qüdrətli bir dövlətə çevrilmişdir.

15 İyun müasir Azərbaycan dövlətinin tarixinə Milli Qurtuluş günü kimi daxil olmuşdur. Sonralar ölkənin ali qanunvericilik orqanı xalqın ən müxtəlif təbəqələrinin arzu və istəklərini nəzərə alaraq Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı 15 İyun gününü əbədləşdirmişdir. 15 İyun - Qurtuluş günü Azərbaycan Milli Məclisinin qərarı ilə 1997-ci ilin 27 İyununda rəsmiləşdirildi. Milli Məclisin həmin tarixi qərarında deyilir: "Azərbaycan xalqının azadlığının, müstəqil dövlətçiliyinin müqəddəratının həll edildiyi ən ağır günlərdə Heydər Əliyevin öz

xalqının iradəsinə tabe olaraq ölkə rəhbərliyinə qayıtması, əslində, onun müstəqil Azərbaycan Respublikasını, Azərbaycan xalqını, milli azadlıq hərəkatında qazanılmış tarixi nailiyyətləri məhv olmaqdan xilas etmək kimi çox çətin və şərəfli bir missiyanı könüllü olaraq öz üzərinə götürməsi idi. Bu, sözlün əsl mənasında, "ömrümün qalan hissəsini də xalqıma qurban verirəm" deyib meydana atılan böyük ürəkli Vətən oğlunun öz xalqı, öz Vətəni qarşısında misilsiz fədakarlığı idi".

Həmin vaxtdan bu günə qədər Azərbaycan xalqı 15 İyun gününü əziz bayram kimi qeyd edir və Azərbaycan dövlətinin qurtuluşunun başlanğıcı kimi dəyərləndirir. Ötən illərdə ümummilli liderimizin həyata keçirdiyi şərəfli xilaskarlıq missiyası xalqımızın və bütün dünyanın gözü qarşısında cərəyan etmiş, Azərbaycan məhv olmaq təhlükəsindən qurtularaq gələcəyə inamla baxan güclü bir dövlətə çevrilmişdir. Bu illərdə Heydər Əliyevin gərgin zəhmət, əzm və siyasi iradə sayəsində reallaşdırdığı nəhəng

işlər öz miqyasına görə insanı heyratə gətirir.

Azərbaycançılıq, müstəqillik və dövlətçilik amalları naminə milli həmrəylik yaradılması istiqamətində ardıcıl addımlar atılmışdır. Dünyanın müxtəlif qitələrinə səpələnmiş soydaşlarımızın tarixi Vətənlə əlaqələrini gücləndirmək, onların dil, əqidə və əməl birliyini möhkəmləndirmək məqsədilə Bakıda Dünya azərbaycanlılarının qurultayları keçirilmişdir.

Bu gün Azərbaycanda müstəqil dövlətçilik ənənələri formalaşdırılmışdır və şübhəsiz ki, bu mühüm nailiyyətin əldə edilməsində ümummilli lider Heydər Əliyevin fədakar xidmətlərinin müstəsna əhəmiyyəti vardır. Onun siyasi xadim kimi yürüdüüyü siyasətin başlıca qayəsi Azərbaycanı hər bir vətəndaşının təhlükəsizliyini qoruya biləcək qədər qüdrətli dövlətə çevirmək olmuşdur. Bu gün Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev ümummilli liderimizin siyasi xəttinə sadiq qalaraq gələcəyə doğru aparır. Artıq neçə ildir ki, Azərbaycan

Respublikasının milli qurtuluş yolu davam edir. Bu yol Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi yoldur. Bu yolla gedən Azərbaycan durmadan yüksəlir, inkişaf edir, uğurlar qazanır. Heydər Əliyevin özü vaxtilə müdrikcəsinə demişdir: "Heç bir qüvvə Azərbaycanın müstəqilliyini əlindən ala bilməz. Bundan sonra heç bir qüvvə Azərbaycan dövlətçiliyini məhv edə bilməz". Bu inam, bu qətiyyət Milli Qurtuluş gününün mənası və verdiyi ibrət dərsləridir. Bu onu göstərir ki, nə qədər Azərbaycan var, Heydər Əliyev də olacaq, onun ideya və əməlləri yaşayacaq, bizi daim doğru yolla, irəliyə aparacaqdır.

"...Heydər Əliyev qalib idi. O, bütün döyüşlərdən qalib kimi çıxıb, heç kim ona qalib gələ bilməmişdir. Əslində, o, yeni güclə, yeni enerji ilə siyasi mübarizəyə qoşuldu, yenidən qələbə qazandı və tarixdə qalib kimi qaldı. Heç kim və heç nə ona qalib gələ bilmədi. Nə xarici düşmənlər, nə də Azərbaycanda özünü ona rəqib qismində təqdim etməyə çalışanlar, bəzi uğursuz siyasətçilər. Ona zaman da qalib gələ bilmədi.

Bu gün Heydər Əliyev bizimlə deyil, ancaq o, ürəyimizdə yaşayır, qəlbimizdə yaşayır, onun əməlləri, ideyaları yaşayır, onun siyaseti yaşayır və əbədi yaşayacaqdır"! Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin söylədiyi bu fikirlər zaman keçdikcə öz əhəmiyyətini saxlayacaqdır...

Heydər Əliyevin yenilməz iradəsi, uzaqgörənliyi, fədakarlığı onu bütün dünya azərbaycanlılarının lideri etmiş, ömür yolu doğma vətənə xidmət nümunəsinə çevrilmişdir. Bütün şüurlu həyatını canından artıq sevdiyi xalqına, ölkəsinə həsr etmiş bu müdrik siyasi və dövlət xadimi tariximizdə müstəqilliyimizin memarı və qurucusu kimi yer tutmuşdur. Heydər Əliyev fenomeninə məxsus iti zəka, müdriklik, uzaqgörənlik və əzmkarlıq ona əvəzsiz ümummilli lider mövqeyi qazandırmışdır. Çoxşaxəli və zəngin fəaliyyəti, misilsiz insani keyfiyyətləri sayəsində o, zəmanəmizin əbədiyaşar dahisinə çevrilmişdir. Azərbaycan xalqı haqlı olaraq Heydər Əliyev irsini müstəqilliyinin təminatçısı kimi qəbul edir.

Naxçıvanda Milli Qurtuluş Günü qeyd edilib

İyunun 14-də Naxçıvan Muxtar Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə Heydər Əliyev Sarayında Milli Qurtuluş Gününe həsr olunmuş tədbir keçirilib.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi Fuad Nəcəfli, dövlət, hökumət rəsmiləri və ictimaiyyət nümayəndələri tədbirdə iştirak ediblər.

Əvvəlcə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin və şəhidlərimizin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndirilib.

Tədbirin aparıcıları qeyd ediblər ki, dövlətçilik salnaməmizdə silinməz izlər qoymuş, azərbaycanlı olması ilə ömür boyu fəxr etmiş, milli qürur və iftixar mənbəyimiz olan Heydər Əliyev bütün dünyada Azərbaycanın rəmzi kimi qəbul edilir. Xalqımız Ulu

Öndərimizin əziz xatirəsini həmişə uca tutur və minnətdarlıqla anır, yenidən hakimiyyətə gəldiyi günü Azərbaycan Respublikasının dövlət bayramı – "Milli Qurtuluş Günü" kimi qeyd edir. Artıq dörd ildir ki, bu günü qalib xalq kimi daha yüksək əhvali-ruhiyyə, milli qürur hissi, Qələbə ovqatı ilə qarşılayırıq. Müasir Azərbaycan Ulu Öndər Heydər Əliyevin görmək istədiyi azad, müstəqil, ərazi bütövlüyü təmin olunmuş Azərbaycandır. Xalqımız əmindir ki, regionun lider dövləti olan Azərbaycan bundan sonra da böyük uğurlar qazanacaq, öz qüdrətini daha da artıracaq. Çünki ölkəmizin İlham Əliyev kimi qətiyyətli, güclü siyasi iradəyə malik Prezidenti var.

Tədbirdə 15 İyun – Milli Qurtuluş Gününe həsr olunmuş, eləcə də "Heydər Əliyev – Azərbaycan", "Heydər Əliyev – Mən fəxr edirəm ki, a z ər b a y c a n l ı y a m"

videoçarxları nümayiş etdirilib.

Videoçarxlarda son bir ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəliyinin tapşırığı ilə rəqəmsallaşdırılan Naxçıvan Dövlət Film Fondunun arxivində mühafizə edilən, eləcə də Naxçıvan

televiziyasının arxivində qorunub saxlanılan Ümummilli Liderin heç yerdə olmayan, unikal kadrları yer alıb.

Bədii hissə ilə davam edən tədbirdə Naxçıvan Dövlət Milli Dram Teatrının baş rejissoru Mir Qabil Əkbərov görkəmli dövlət xadiminə həsr olunmuş və Onun sevdiyi şeirləri bədii

qiraət edib.

Naxçıvan Dövlət Filarmoniyasının solistlərinin ifasında "Heydər xalqım deyəcək", "Məşəl kimi yanan ürək", "Canım qurban, Azərbaycan", "Azərbaycan sənə mənəm" mahnıları səsləndirilib, rəqs kollektivlərinin çıxışları izlənilib.

"Heydər Əliyev Azərbaycanı fəlakətin qucağından alıb çıxartdı"

Əziz Ələkbərli, millət vəkili

"44 günlük Vətən Müharibəsindən sonra bütün bayram və tarixi günlərimiz bizim üçün yeni məzmun kəsb etmişdir. Bu da təsadüfi deyil". Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında millət vəkili Əziz Ələkbərli bildirib.

Onun sözlərinə görə, həmin tarixdən etibarən biz hadisələrə və diqqətimizi çəkən hər bir şeyə artıq qalib xalqın qalib vətəndaşı kimi baxırıq: "O cümlədən 26 İyun Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri Gününə. Bu bayram artıq bizim üçün yalnız 1918-ci ildə Milli Ordumuzun təsis edildiyi gün

deyil, 44 günlük Vətən Müharibəsi nəticəsində xalqımıza və dövlətimizə bundan sonrakı tarix boyu qürurla yaşayacaq bir Zəfər qazandıran Silahlı Qüvvələrimizin günüdür. Biz bu gün Müzəffər Ali Baş Komandanımız başda olmaqla bütün əsgər və zabıtlərimizi təbrik edirik. Vətən, Millət, Torpaq naminə gözlərini qırpmadan həyatlarını qurban verən şəhidlərimizin ruhunu ehtiramla yad edir, qazilərimizə cansağlığı arzulayırıq. Veteranlarımıza Vətən borcunu ləyaqətlə yerinə yetirdikləri üçün qürurla həyatlarına davam etməyi arzu edirik.

Biz millət və dövlət olaraq 1918-1920-ci illərdə də Azərbaycanın müstəqilliyi, ərazi bütövlüyü uğrunda döyüşdük, canımızdan keçdik, 1988-1994-cü illərdə də. Dövlət himnimizdə deyildiyi kimi, bu yolda minlərlə can qurban oldu, sinəmiz hər bə meydan oldu, əsgərimiz, zabıtimiz – hərəsi bir qəhrəman oldu! Lakin bizdən asılı olmayan tarixi proseslər öz hökmünü verdi, düşmən zaman-zaman torpaqlarımızı işğal etdi. Yenə də biz əyilmədik, bütün tarixi dövrlərdə olduğu kimi, bu dəfə də Xalq ən çətin məqamda öz liderlərini yetirdi – Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycanı fəlakətin qucağından alıb çıxardı, xilas etdi, Müzəffər Ali Baş

Komandan İlham Əliyev isə 44 günün içində dünyanı heyrətə gətirən bir Zəfərə imza atdı, yeni tarix yazdı. Bu Zəfər təkə Ordumuzun qüdrətini dünyaya nümayiş etdirmədi, belə bir Orduya malik olmağın qürurunu yaşayan Azərbaycan xalqını içdən daha da böyütdü! Təkə onu xatırlatmaq kifayətdir ki, bu Zəfərdən sonra dünyanın bir çox dövlətlərinin və xalqlarının Azərbaycan dövlətinə və xalqına ehtiramı ilə yanaşı, sevgisi də artdı. Deməli, dünya özünə dəyər verənlərə dəyər vermiş, özünə hörmət edənlərə hörmət edirmiş. Bu da təcübü deyil, çünki təsadüfi deyil ki, insanlar da həmişə zəiflərə acıyır, güclüləri sevir. Bəli, bu gün iyunun 26-sı Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri Günüdür. Bu gün Azərbaycan ordusu öz standartlarını NATO standartlarına uyğunlaşdıraraq modern ordudur. Müdafiə Sənayesi Nazirliyində 400-dən çox müdafiə təyinatlı məmulatın istehsalının həyata keçirilməsi ölkəmizin hərbi qüdrətinin artmasının mühüm göstəricilərindəndir. Silahlı qüvvələrin modernləşdirilməsi Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin dövlət siyasətinin strateji isiqamətlərindəndir.

Cənab Prezidentin: "Biz elə bir güclü ordu yaratmışıq ki, istənilən vəzifəni icra edə bilərik", - sözləri çox mətləblərdən xəbər verir və 44 gün ərzində torpaqlarımızdan "iti qovan kimi" qovduğumuz ermənilərə və onların havadarlarına çox ciddi mesajdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin tapşırığı ilə ordumuzda yeni təyinatlı Komando hərbi hissələri yaradılmışdır və yaradılmaqda davam edir. Azərbaycan Ordusunun Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin standartlarına uyğunlaşdırılması istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər çərçivəsində hərbi təhsil sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi məqsədilə cari ildə Milli Müdafiə Universiteti yaradılıb. Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin hərbi-texniki təchizatı günbəgün artırılır. 26 İyun Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri Günüdür. Qarşımızda çox böyük hədəflər durur: Zəngəzur, Göyçə, İrəvan... Biz hər bə istəmirik, amma tarixən bizim olan və insanlıq düşmənləri tərəfindən vəhşicəsinə qovulduğumuz ata-baba yurdlarımıza dönmək bizim tarixi-mənəvi haqqımızdır və biz mütləq o torpaqlara qayıdacağıq. Qürurumuz, fəxrimiz olan cənab Prezidentimiz demişkən, bu yolda bizi heç kim dayandıra bilməz".

Qurtuluşla başlayan yüksəliş

Azərbaycanın müstəqillik tarixinin parlaq səhifələri yazılır. Vətən müharibəsinin qalibi olan respublikamız regionda lider, qlobal miqyasda isə söz sahibidir. Lakin Azərbaycanı bu uğurlara aparan yol hamar olmayıb. Biz bu yolda çox maneələrdən, dolanbaclardan, çətinliklərdən keçməli olduq, çox əziyyətlərə qatlaşdıq. Müstəqilliyimizi qoruyub saxlaya bildiyimiz, dövlətçiliyimizi yaşatdığımız üçün isə bir şəxsə – Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevə əbədi minnətdarıq.

Qeyd etmək lazımdır ki, Heydər Əliyev həyatı boyu fəaliyyət göstərdiyi hər bir vəzifədə, ölkəmizə rəhbərlik etdiyi bütün dövrlərdə doğma xalqının rifahı və vətəninə inkişafı üçün əlindən gələni edib. Ona görə Ulu Öndərin ölkəmizə istər sovet illərində, istərsə də müstəqillik dövründə rəhbərliyi tariximizi şərafləndirən hadisələrə əlamətdardır. Birinci dəfə Ulu Öndər Azərbaycanı sovetlər birliyinin geridə qalmış aqrar respublikasından inkişaf etmiş sənaye respublikasına çevirdi. Heydər Əliyevin sayəsində sovet dövründə respublikamız bütün sahələrdə yüksəlişə nail oldu, dünyada tanındı.

Ona görə 29 il əvvəl – Azərbaycanın başının üstünü dərin böhranların aldığı bir dövrdə xalqımızın Heydər Əliyevə üz tutması təsadüfi deyildi. Məlum olduğu kimi, AXC-Müsavat cütlüyünün səriştəsiz və naşı idarəçiliyi artıq 1993-cü ildə bir dövlət kimi Azərbaycanın tənəzzülünü və parçalanmasını qaçılmaz etmişdi. Dövlət faktiki olaraq idarəolunmaz hala gəlmişdi. Bunun nəticəsi kimi ölkədə separatçılıq dərinləşmiş, cəbhədə torpaqlarımız müdafiəsiz qalmışdı. Ölkədə anarxiya, kaos, özbaşınalıq tüğyan edirdi. Həmin günlərdə cəmiyyətin bütün təbəqələri əmin idi ki, müstəqilliyini yenidən bərpa etmiş ölkəmizi düşdüğü ağır və dözülməz vəziyyətdən çıxarmağa qadir yeganə şəxsiyyət məhz Heydər Əliyevdir. Hər kəs əmin idi ki, məhz Heydər Əliyev kimi qətiyyətli və proseslərə təsir edə biləcək əsl lider öz qətiyyəti və siyasi müdrikliyi ilə ölkəni bu təhlükələrdən qoruya bilər. O cümlədən bütün siyasi qüvvələr yalnız Heydər Əliyevin ölkəni üzləşdiyi bələlardan xilas edə biləcəyinə inanırdılar.

Beləliklə, 1993-cü il iyunun 9-da Ulu Öndər Heydər Əliyev xalqın çağırışına səs verərək Bakıya gəldi. Ulu Öndər Bakıya gelişinin əsas qayəsini, mənasını ilk növbədə xalqın ən böyük sərvəti saydığı müstəqilliyin qorunub saxlanmasında, ölkəni başına götürmüş böhranın aradan qaldırılmasında görürdü. Həmin gündən etibarən artıq hər kəs ölkənin başı üzərini almış təhlükələrin tezliklə sovuşacağından, hərbi-siyasi böhranın başa çatacağından əmin idi. Çünki Heydər Əliyev kimi siyasət nəhəngi, zəngin idarəçilik təcrübəsi olan bir insan üçün həlli mümkün olmayan heç nə yox idi.

1993-cü il iyun ayının 15-də Heydər Əliyevin Azərbaycan Ali Sovetinin Sədri seçilməsi xalqımızın, parlamentdə təmsil olunan bütün siyasi qüvvələrin Ulu Öndərin xilas missiyasına inamının təcəssümü idi. Bu, bütün xalqın ürəyinin səsi idi. Ona

Müşfiq Məmmədli, vilət vəkili

gərə 1993-cü ilin 15 iyun tarixi sözün həqiqi mənasında, ölkəmizin taleyində dönüş anı oldu, böyük qurtuluşla doğru mühüm addım atıldı. Xalqımızı nicata aparan yol bilavasitə həmin gündən başladı.

Heydər Əliyev tarixi qayıdışı ilə xilaskarlıq missiyasının ləyaqətlə yerinə yetirdi. Ulu Öndərin müdrikliyi, uzaqgörənliyi, qətiyyəti və dövlətçilik istedadı sayəsində Azərbaycan tezliklə təlatümlərdən, sarsıntılardan uğurla çıxaraq gələcəyə inamla baxan dövlətə çevrildi. Eyni zamanda Azərbaycanın indiki sürətli inkişafının strategiyası, bütün sahələrdə həyata keçirilən köklü islahatlar da öz başlanğıcını Milli Qurtuluşdan götürdü. Ona görə Milli Qurtuluş Gününü qədirbilən xalqımız hər zaman əziz və qiymətli tutur, hər il fərəh hissi ilə qeyd edir.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycana rəhbərlik etdiyi 10 il inkişaf və sabitliyin təmin olunması, dövlətçiliyimizin dayaqlarının möhkəmləndirilməsi dövrü kimi yadda qaldı. Ötən 19 ildə isə Ümummilli Liderin layiqli davamçısı olan Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən siyasət nəticəsində ölkəmiz yeni nailiyyətlər qazanaraq güclü və nüfuzlu dövlətlər sırasında öz mövqeyini daha da möhkəmləndirib.

Bugünkü Azərbaycan həm də Heydər Əliyevin görmək istədiyi, arzuladığı Azərbaycandır. Vaxtilə Ümummilli Lider məcburi köçkünlər qarşısında çıxışlarının birində inamla demişdi: "Arzu edirəm ki, sizinlə birlikdə gedək Şuşaya. Gedəcəyik, inanın ki, gedəcəyik. Şuşa Azərbaycanın gözüdür, hər bir azərbaycanlı üçün iftixar mənbəyidir. Şuşa bizim mədəniyyətimizin, tariximizin rəmzidir. Şuşa hamı üçün əzizdir. Amma təkə Şuşa yox, Laçın dağları da əzizdir. Biz heç vaxt Laçınsız yaşaya bilmərik. Ağdam kimi gözəl bir şəhər, Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı, Kəlbəcərin o bulaqları, Kəlbəcərin o İstisuyu – biz onlarsız yaşaya bilmərik".

Bu gün Ulu Öndərin ruhu rahatdır. Çünki Şuşa da, Laçın da, Kəlbəcər də, Ağdam da, Cəbrayıl da, Zəngilan da, Qubadlı da artıq azaddır.

Bəli, Heydər Əliyev yolunu layiqincə davam etdirən Prezident İlham Əliyev ərazi bütövlüyümüzü bərpa etməklə Ulu Öndərin arzuladığını da çin etdi. 44 günlük savaştakı zəfər həm də onu təsdiq etdi ki, tarixinin əzəmətli dövrünü yaşayan Azərbaycan ən möhtəşəm uğurlara imza atmağa qadirdir.

Kürd İmperatorluqları

Qutilerin varlığı çox qədimlərə uzanır. Bu günə qədər bilinən ilk Quti imperatoru Emnatum miladdan əvvəl 3100-cü illərdə yaşamışdır.

Lağas kralı Adadnari hələ miladdan əvvəl 2400-cü illərdə Karda xalqından söz etmişdir. Eyni fikri Ur (Our) kralı Kmil Sin də Kurde toraplarından bəhs edərək təsdiqləmişdir. Hitit kralı I Şuppilulita m. ə 1370-ci ildə Qurde xalqından söz açmışdır. Daha sonralar Assur kitabələrində Kardaka yaylasından və Kurtie – Kurti xalqından bəhs olunmuşdur.

Assur kralı Tukulti İnor, Qutilərə «Kurdi» deyirdi (Bax: İhsan Nuri Paşa, səh-33).

Milladdan 900 il əvvəl yaşamış Assur kralı Adalnirari Kusi, Kutı, Subari orduları ilə vuruşduğunu qeyd edir. Bu kral öz kitabələrində Qutiləri «Kürdi» deyə adlandırır.

Kürd xalqının tarixini incələyərkən araşdırmaçıların müxtəlif dəyərli əsərlərindən istifadə etdikləri İhsan Nuri Paşa bu haqda belə demişdir:

- Kürd əsilli olan Khaldi (Xaldi), Ararati, Subari, Nauri, Mitanni, Muşki və Kassit dövlətlərinin Qutilərdən ayrıldığını, yeni hamısının kökünün qutilərə dayandığını göstərən əsərlər var. Bunlardan biri m. ə 1280-1261-ci illərdə yaşamış Assur kralı I Salamanasar krallığından qalan kitablarında bunu yazır: «Bir ulduz kimi parlayan Quti xalqı yalnız çoxluğu ilə deyil, əzm, şiddət, dəhşət və yıxıcılıqları ilə tanınmaqdadır. Düşmənlilikləri mənə də qarşı sürüb getdi».

Kürd Quti dövlətinin dağılmasından təxminən 1000 il sonra yaşamış Assur kralı Salmanasar, beləcə Quti qollarından gələn və öz yerinə çatan yeni kürd xalqlarının və onların dövlətlərinin qutilərin soyu və övladları olaraq tanımaqdadır. Onlar üçün min illik bir zaman fasiləsindən sonra da yenə quti sözlərini işlətməkdədir.

Etdiyi müharibələrdən sonra kral Salmanasar bunları yazmışdır: «Ararat sərhədindən Tur Abidinə qədər bir ölkə içində Quti qanı su kimi axıdıldı, lakin məğlub olmalıdırlar».

... Yuxarıda adları çəkilən coğrafi terminlərin yerləşdiyi bölgələrdə bu gün də kürd xalqı yaşamaqdadır. Tarixi Babil ölkəsini fəth etmək ilk dəfə qutilərə nəşib olmuşdur. Quti dövləti parçalandığında, onların qollarından biri olan Kassitlərin parlaq və güclü dövrləri 725-ci ilə çatan bir məmləkətin təməlini Babilə saldılar. Kürd xalqının məşələsini Subarilər, Mitannilər, Khaldilər, Muşki və Nayri dövlətləri vasitəsilə Med imperatorluğuna qədər daşıyıb gətirdilər.

Qutilərin kürd xalqının atası olduqlarını isbat etmək üçün «Ön Asiya və Mesopotomiya» tarixini incələyən və araşdıran elm və tarixçi amilləri də bu həqiqəti araşdırmalarında dilə gətirmişlər. Bunun isbatı olaraq Pensilvaniya Univerisitetinin professorlarından Speizer «Mesopotamiyanın kökeni» adlı əsərində kürdlərin qutilərlə Zaqros hüllübili ilə eyni irqdən olduqlarını yazır (B. Nikitin, cild I. səh 91. Diponarı).

Osmanlı tarixçilərindən Əhməd Rəfik «Ümumi tarix» adlı əsərində və onunla birlikdə Əmin Zəki də «Kürd tarixi» adlı əsərində müxtəlif fakt və sübütlarla eyni fikri təsdiqləmişlər (Ehsan Nuri Paşa, səh 38-40).

Tanınmış tarixçi Mucerson qutilərdən gələn Naviri xalqının hakimiyyətinin sonunda Kurti deyilərək adlandırıldıklarını göstərməkdədir ki, bu da qutilərin kürdlə-

rin ataları olduqlarını sübut edir. Hətta doktor Kontinov da miladdan 4000 min əvvəl Mesopotomiya və Zaqros dağlarında yerləşən xalqların Quti və Kusi (Kassit) deyə adlandırdıqları və ari irqdən olduqlarını, Kürd xalqının bu torpaqlardan enib gəldiyini vurğulayır. İstər Mucersonun, istərsə də doktor Kontinovun dediklərini təsdiq etmək üçün «Kürd ədəbiyyatı tarixi» əsərini göstərmək istərdik (II hissəyə bax).

- Şərşünas Draver «Kürdlər və Kürd tarixi» kitabında qutilərin və kardaların kürd xalqının ataları olduqlarını yazır. Digər bir şərşünas Rayks da eyni fikirdədir (İ. N. P. səh. 173). Kürd xalqının qədimliyi və kürdlərin antik dövrdən gələn bir xalq olduğunu türk alimləri tərəfindən yazılmış «İslam ensklopediyası» əsərinin 1089-cu səhifəsində bunlar qeyd edilmişdir. Miladdan təqribən 2000 il əvvəl II Şumer dövrünə aid daş yazısında, Thureau-Danqin (Revue d Assuriologie, v-99, VI, 67) bir Kardaka adına təsadüf edilir. Bu ölkə Driverin Van gölünün cənubunda göstərdiyi Su tayfasının yanında idi. Miladdan sonra 1071-ci ildə Malazgirdəndən Anadoluya girmiş türk xalqı ilə kürd xalqının heç bir qohumluğu-

və təqribən 175 illik bir yaşam sürən Böyük Kürd Mittani imperatorluğudur.

Kürd Kassit – Kussi imperatorluğu

Kürd Kassit - Kussi dövləti haqqında məlumat verərkən bu haqda da qabaqcadan bildirmək istəyirik ki, bu dövlətə Cəmşidin adı verilmişdir. Hətta Firdovsinin «Şahnamə» əsəri də Kassit - Kussi dövlətini kinayə ilə Cəmşidin milləti hesab edir.

Quti imperatorluğunun dağılmasından sonra quti xalqının yaratdığı bu dövlət siyasi hakimiyyətini m. ə 1891-1171 – ci illərdə sürdürmüşdür. Qərb tarixçiləri isə bu hakimiyyətin sonunu 1160-cı il olaraq göstərir (Maurice Meunier, «Le Monte antique» əsəri, Paris 1976. Səh-160).

Kürd sivilizasiyası bu dövrdə insanlığa böyük mənfəət verdi. Sənət, mədəniyyət, ədəbiyyat, el sənətləri, heykəltarlıq, rəsm və ev əşyalarının formalaşdırılmasında Kürd Kussi dövləti, Mitani dövləti ilə birlikdə çağdaşları Hititlərə, Asurlara və fironların idarəçiliyində olan Misir ölkəsinə böyük ölçülərdə təsir etmişdir.

Tarixi araşdırmalarda və İraq Kürdüstanındakı arxeoloji qazıntılar zamanı əldə edilən kürd milli kalendarına uyğun olunan şahənə heykəllər 1984-cü

etdirməkdədir. Bu dövlətin idarəetmə, hüquqi, toplumsal və mədəni qurumlarının o zamanda ən irəli bir düzəndə olması bir təsadüf deyil. Çünki, Kassitlər m. ə 1530-cu ildə ulu babaları qutilər kimi Babil (Babilosu) tamam işğal etdilər. Qərbin qədim dövr tarixçilərinin bildirdiklərinə görə, Kürd dövlətinin rəhbərləri məğlubiyyətə uğradıqları Babil ölkəsinə məxsus olan uyqurlığa da sahib oldular. Məlum olduğu kimi, daha əvvəllər də bu ərazilərdə Hammurapinin yaratdığı monarxiya hakimiyyəti mövcud idi. Babil uyqurlığına öz damğasını vuran bu kral Assurları, Esəhunnuna və Mari krallıqlarını məğlub edərək miladdan əvvəl 1695-ci ildə ölkəsinin sərhədlərini bir xeyli genişləndirdi. Həm Hammurapi (m.ə 1729-1686), həm də sələfi kral Şamsu İloina (m.ə 1686-1648) ölkədə hüquqi dövlət qurmuşdular. Ölkədə sağlam idarəetmə üsulu vardı. Maliyyəçilər (Tacirlər təşkilatının rəhbərləri), hakimlər və vilayət valiləri mərkəzdəki büroya bağlı idilər. Dövlətin amirləri Vali və Bələdiyyə sədrləri kimi vəzifələr də yazılı əmrlərin həyata keçirilib keçirmədiyini diqqətlə izləyir. Siyasi və iqtisadi yaşamı tək özü idarə edirdi.

Hammurapinin hüquq kodu çox məşhurdur. İnsanlıq tarixində bilinən ən qədim qanunu qoymaq yalnız ona nəşib olmuşdur. Bu kodakə (kod) araşdırıldığında bu ölkədə kralın xalqın atası və qoruyucusu olub, güclü ilahi varlıqlardan (Tanrılardan) aldığı görünür:

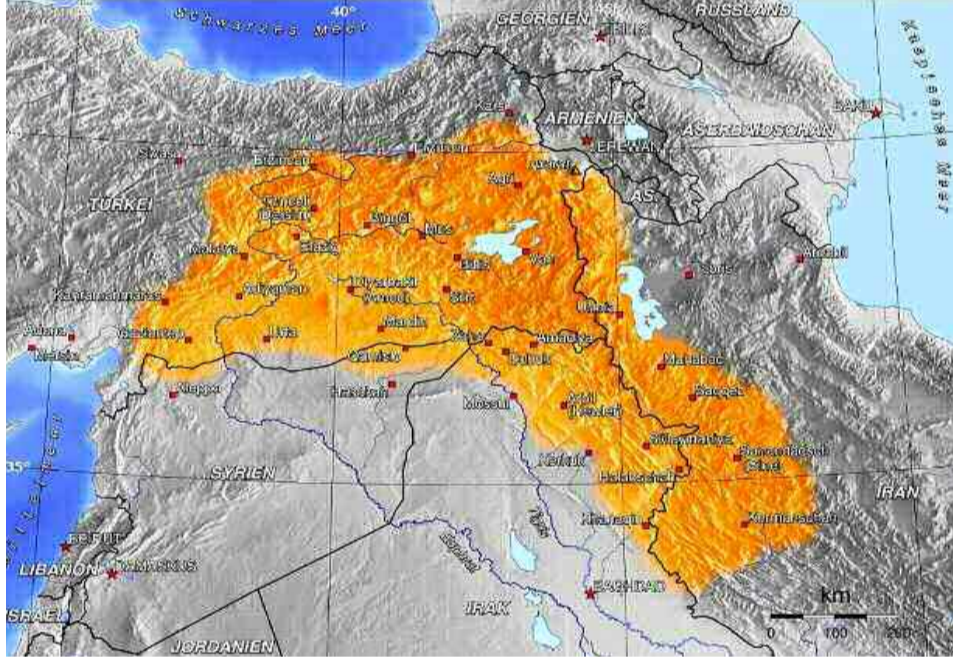
- Tanrıların diqqəti və sevgisi olan mən Hammurapi ölkədə ədaləti yaşatmaq, ziyankarları və qatilləri məhv etmək, xalqımın üstündə günəş kimi doğaraq dünyanı aydınlatmaq üçün Tanrı Manrunun vəzifələndirdiyi bir çoban olaraq idarə etdiyim xalqıma heç bir zaman zülm etmədim və tənbel olmadım. Mənim yaxşılaşdırma kölgəm ölkədəki bütün şəhərlərin üzərinə yayıldı. Şumer və Akkad ölkəsi insanlarını da bağrıma basdım. Onları sülh içində idarə etdim. Mənim mövcudluğum onları da qorudu. Güclü olanın zəif məhv etməməsi üçün, yetimlərə və dullara haqlarını qorumaq üçün ölkədə ən yaxşı ədalət quraraq, bunları qoruyacaq qanunları bildirmək üçün bu lövhəyə dəyərli sözlərimi yazdım. Adil bir kral olaraq mənim varlığım önündə ilsak edərəm (Hammurapi qanunları – ön söz. Səh -160).

Beləliklə, Kürd Kassit dövləti Babil fəth edib öz ərazisinə qatdığı zaman bu ölkə üzərində sosial – iqtisadi, idarəetmə və mədəni bir vaxtda inkişaf edən xəzinə vardı. Kassitlər də Babil almada öncə böyük bir dövlətin təmsilçiləri idilər. Qaldı ki, Hammurapi monarxiyasının da Kassitlərin atası olan Quti ölkəsindən eyni bir biçimdə miras olaraq bir çox şeylərin dövr almasına, bu da alimlər tərəfindən təsdiq edilməkdədir.

Quti və Hurrilər dövründə atı daşıma və çəkmə vasitəsi kimi ilk dəfə insanlıq Kassitlər zamanında minik heyvanı kimi də istifadə etmişlər.

Bu tapıntıdan həm bir yerdən başqa yerə tez getmək məqsədi üçün, həm də müharibələrdə hərbi vasitə kimi də yararlanırdılar. Digər tərəfdən də Neolitin vaxtından ən önəmli şəkildə rast gəldiyimiz və tarixçilərin təxminlərinə görə, hələ palçıqən üst-üstə qoyularaq inşa edilən kərpic ilk dəfə Kassit dövlətində içine saman qarışdırıb gündə qurudulmaqla inşaatda istifadə edilmişdir. Aradan 3500 il keçməsinə baxmayaraq, kərpic Ön Asiyanın inşaatında ən başlıca vasitədir.

Araşdırdı: Tahir Süleyman

olmadığını Milli Təlim Nazirliyi tərəfindən nəşr edilmiş ensklopediyada öz əksini tapmışdır. Adı bilinən Quti krallarından Losirab, Şerlek, İks, Huş, Anri, Danzir, Trikan ən başlıca krallardandırlar. Bunlardan Şerləkə Firdovsinin «Şahnamə» əsərində Siyamən, İks, Huşaya isə Huşəng adlandırılmışlar.

Büyük dövlətinin süqutundan sonra, sadəcə 125 il 40 günlük Babil hökmrənliyi zamanı həmsərhəd olan Quti krallarının sayı 14 olduğunu İ. N. Paşanın adı keçən əsərindən öyrənirik. Bazil Nikitin də qutilərin Sarqon xənadanlığına son verdiklərini və eyni dövlətin miladdan öncə 2496 – cı ilə qədər hökmrənliyinin sürdürdüyünü yazır (B. Nikitin «Kürdlər» cild I, səh-31).

Özü Quti soyundan olan Louqal Oton (Louqan kralı) Erun kralı olaraq Quti kralı Trikanini məğlub etdi. Quti xalqı bu məğlubiyyətdən sonra bəyliklərə bölündü. Bu dağınlıq içində Bitlis bölgəsindəki qutilər Kardaka adını aldılar. Bəxtiyari dağlarındakı və ətrafındakılar müstəqillik qazandılar. Ancaq tarixi baxıma görə, qutilərdən sonra bu ölkə xalqını yetişdiriyi və tarixə damğasını vuran iki yeni türk dövləti meydana gəldi. Bunların parlaq və görkəmli dövrü 725 il sürən kürd Kussi – Kassit dövləti ilə bu dövlətin yaşama müddətinin ortalarında yer alan

ildə Bağdad Milli Muzeyinə qoyulub. Yenə Kürd Kassit imperatorluğuna aid adlı – sanlı «Sinus səhnəsi» adlı daş üzərində yonularaq gerçəkləşdirilmiş əsər Parisin «Laubre» muzeyini bəzəməkdədir. Belə nümunələrdən yüzlərlə saymaq olar.

Beləliklə, güclü Firon hakimiyyətindən geridə qalmayan, böyük bir tarixi zənginliyə malik olan Kürd Kassit dövləti siyasi, iqtisadi, eləcə də elm sahəsində irəli getmələrini göstərən dəlillərlə sübut etməkdədir.

Ölkələr arasında əlaqələr qurulur, məktublar yazılır, elçilər təyin edilirdi. Xüsusilə firon ölkəsi Misirə Kürd Kassit dövləti arasında idxalat və ixracat, kredit və ya mübadilə yolu ilə yardımlar şəklində təşkil olunurdu. Bu dövlətdə barış və sülh müqavilələri imzalanırdı. Beləliklə, tarixin bildiyi ən qədim zamanlardan günümüzə qədər dövlət quruluşu ilə, dövlətlərarası danışıqların hüquqi təməlləri Kassit – Kussi imperatorluğunda rast gəlinir (Bu haqda geniş məlumat almaq üçün bax: Maurice Muleau «Len Monte Antique». Səh-161).

İdarəetmə sistemində yeni bir qayda yaradılmışdı. Tapınqlardan dini ayinlərlə yanaşı sənət, mədəniyyət və ədəbi əsərlər də sərğilənməkdə idi. Kürd xalqı bu adətlərini günümüzə qədər də davam

AZƏRBAYCAN TARİXİNDƏN SƏHİFƏLƏR QAFQAZDA ŞƏDDADİ KÜRD DÖVLƏTİ

(Əvvəlki ötən saylarımızda)

Qeyd etmək lazımdır ki, gürcü mənbələrində göstərilən bu hadisə obyektivliyi ilə fərqlənən Münəccimbaşının "Cami əd-düvəl" əsərinin "Şəddadilər" fəslində tamamilə başqa tərzdə təsvir edilmişdir. Burada göstərilir ki, 417 (1026/1027) –ci ildə Abxaz çarı Arran ölkəsinə hücum edib Şəmkürü bir neçə gün mühasirə etdi. Fəzl isə böyük bir qoşunla ona qarşı hərəkət edib

Göstərilən əsəri, IX cildi, səh. 153-154). Qeyd etmək lazımdır ki, xəzərlərlə Fəzlin bu müharibəsi haqqında İbn əl-Əsir tərəfindən verilən məlumata başqa mənbələrdə təsadüf edilmir. Fəzlin göstərilən müharibədə on min adam tələfat verməsi haqqında olan xəbəri qəbul etsək, bu hadisənin Şəddadilər dövlətinə çox böyük zərbə olduğunu müəyyən etmək olar. bundan başqa İbn əl-Əsirin

dur ki, Fəzl böyük oğlu Musanı vəliəhd seçmişdi. Görünür, bu və sair səbəblər Əskuyəni atasına qarşı qiyam qaldırmağa məcbur etmişdir. Fəzl oğlu Əskuyənin qiyamını yatırmaq üçün Musanın başçılığı altında Beyləqana qoşun göndərmişdi. Musa Beyləqanda olan qardaşı üzərinə hücum etdiyi zaman 38 gəmi ilə Şirvanda olan ruslar Araz çayı vasitəsilə üzərək bu nahiyəyə gəlmişdilər. Musa ibn

və hərəkət etmək məqsədi güdmüşür. Lakin V. Minorskinin əlavə etdiyi materialdan məlum olur ki, onun fikrincə körpünün tikilməsi əsasən hərbi məqsəd daşıyır (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 45). Belə bir fikri M. Altmanın kitabında da görmək olar (M.M. Altman. İstoriçeskiy oçerk qoroda Qyandji. Baku 1949. səh. 23). Qeyd etmək lazımdır ki, XI əsrin əvvəllərində Azərbaycan feodal dövlətləri Rəvvadilər və Şəddadilər arasında bəzən feodalizm dövrünə xas olan çəkişmə mövcud idi. Əsasən Azərbaycan ərazisində yerləşən rəvvadilər Muğana hücum etmişdilər. Bunu Qətran Təbrizinin qəsidələrindən də müəyyən etmək olar (Kəsrəvi Təbrizi. Göstərilən əsəri, II cild, səh. 95). Qətran Təbrizinin şerlərindən aydın olduğu kimi Rəvvadilər sülaləsindən olan Təbriz hakimi Vəhsudan o zaman Azərbaycana gələn oğuzlardan bir dəstəsini Şəddadilərin üzərinə göndərmişdi (M. X. Şərifli. Rəvvadilər dövləti haqqında, Az. SSR EA Tarix İnstitutu əsərləri,

Fəzlun " adlanırdı (Həmdullah Qəzvinli. Nüzhət əl-qulub, səh. 84). Fəzlin Arazdan cənuba keçməsi, şübhə yoxdur ki, Rəvvadiləri narahat etməyə bilməzdi. Buna görə də Fəzl müəyyən tədbirlər görməli idi. Arazın cənub tərəfi ilə müntəzəm rabitə yaratmaq üçün Araz üzərindən belə bir körpünün salınmasına ehtiyac var idi. Qeyd etmək lazımdır ki, ümumiyyətlə Azərbaycan ərazisində Araz üzərindən bir neçə yerdə körpü mövcud idi. Fəzlin tikdirdiyi körpü isə güman edildiyinə görə Xudafərin adlanan körpü olmalıdır (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 27). Xudafərin körpüsü indi dağılmışsada qalan hissələrindən onun möhkəm tikildiyini və çox mühüm əhəmiyyətə malik olduğunu görmək olar. (Qeyd etmək lazımdır ki, Araz çayı üzərində iki Xudafərin körpüsü olmuşdur. On beş və on bir aşırımlı körpülər. Yazılı mənbələr on beş aşırımlı Xudafərin körpüsünün VII əsrdə Sasanilər sülaləsi dövründə tikildiyini göstərir. On bir aşırımlı körpü isə yuxarıda

döyüşə başladı və onu qaçmağa vadar etdi. Baqratin 10.000-dən artıq əsgərini qırdı, Abxaz hakimi məğlub olub geri qayıtdı. (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 17.) Gəncə əmiri Fəzl ilə Abxaz çarı III Baqrat arasında baş verən Şəmkür müharibəsi haqqında yuxarıda göstərilən hər iki mənbənin ziddiyyətli məlumatı məsələni obyektiv surətdə aydınlaşdırmaq üçün üçüncü bir mənbənin olmasını tələb edir. Lakin hələlik əlimizdə digər bir mənbə olmadığı üçün bu müharibənin gedişi və nəticəsi haqqında qəti fikir yürütməyi lazım bilmədik. Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, hər iki mənbənin ehtiras hissi ilə tərtib edildiyini görmək çox da çətin deyildir. IV Baqratla (1027-1072) Gəncə əmiri Fəzl arasında müharibə olması haqqında yenə də gürcü mənbələrində məlumat verilir. (M. F. Brosse. Histoire de l'Arménie. səh. 316-317) Fəzlin xəzərlər üzərinə hücum etməsi haqqında İbn əl-Əsir 421 (1030)-ci il hadisələri ilə əlaqədar məlumat verir. O yazır ki, Kürd Fəzlun 421 (1030)-ci ildə xəzərlər üzərinə hücum etdi. Onlardan çox adam qırdı, əsir tutdu və böyük miqdarda qənimət aldı. Öz ölkəsinə qayıdanda o çox yavaş gedirdi, xəzərləri tamamilə darmadağın etdiyini düşünərək özünü təhlükəsiz hesab edirdi. Lakin xəzərlər onları təcili olaraq qovub adamlarından və onlara gələn könüllülərdən on mindən artıq öldürərək, topladıqları qənimətləri və müsəlman qoşunlarının mallarını əllərindən alıb geri qayıtdılar. (İbn əl-Əsir.

bu məlumatından aydın olur ki, Şəddadilər dövlətinin qoşunu əsas etibarilə iki hissədən, yəni müntəzəm daimi qvardiyadaan və könüllülərdən ibarət idi. qoşuna bilavasitə şəddadi əmirləri (padşahları) özləri başçılıq edirdilər. Şəddadi dövlətinin hərbi qüvvələri və onların sayı barədə məxəzlərdə məlumat verilmir. Yalnız Münəccimbaşının "Cami əd-düvəl" əsərinin "Şəddadilər" fəslindən görüldüyü kimi, 1026-cı ildə abxaz çarı Arrana hücum etdiyi zaman Fəzl böyük bir qoşunla onu qarşılayır və onun on mindən artıq əsgərini qırır. (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 17). Düşmən hərbi qüvvələrinə on min nəfər tələfat verən bu "böyük qoşun" şübhəsiz ki, miqdarda düşmən qoşunlarından çox olmalıdır. 421 (1030)-ci ildə Fəzlin oğlu Əskuyə atasına qarşı qiyam qaldıraraq Beyləqanda müstəqil olmuşdu. Əskuyə qoşun toplayaraq atasına və qardaşı Musanın əleyhinə çıxmışdı. (Yenə orada) Beyləqan Arran dövlətinin tərkibində idi. Əskuyə buradan atasının əleyhinə çıxaraq Beyləqanı müstəqil etmişdi. 505 (1111/12)-ci ildə Məsud ibn Namdarın topladığı yerli məlumatdan da Beyləqanın bəhs edilən dövrdə Şirvan və Gəncədən asılı olmadığı göstərilir (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 45). Beləliklə güman etmək olar ki, Əskuyə atasının əleyhinə çıxaraq Beyləqanda müstəqil olmuşdu. əskuyənin atasına qarşı qiyam qaldıraraq müstəqil olmağa vadar edən səbəblər məlum deyildir. Lakin təkə bu məlum-

Fəzl ruslarla razılışaraq onları gəmilərdən çıxarıb özünə kömək etmək üçün Beyləqana gətirdi. Onların köməyi ilə Beyləqanı tutdu və qardaşı əskuyəni əsir edərək öldürdü (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 17). Beləliklə, qiyam yatırıldı, Beyləqan yenidən Şəddadilər dövlətinə qaytarıldı. Fəzlin uzun müddətli hakimiyyəti dövründə bir sıra böyük müharibələr və daxili ara müharibəsinin olmasına baxmayaraq, o, ölkənin və dövlətin daxili işləri ilə məşğul olurdu. Fəzl etdiyi müharibələrin əksəriyyətində qələbə çalmışdı. onun dövləti feodal monarxiya tipli dövlət idi. Bu dövlət feodal münasibətlərinin inkişaf etdiyi dövrdə meydana gəlmiş və inkişaf etmişdi. Əldə olan çox az məlumatdan aydın olur ki, Fəzl müharibələrdən və hərbi işlərdən başqa ölkənin iqtisadi məsələlər, xüsusilə ticarət münasibətləri məsələsi ilə də məşğul olurdu. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəl" əsərindən görüldüyü kimi, Fəzl 418 (1027/28)-ci ildə Araz çayı üzərində böyük və möhkəm bir körpü tikdirmişdir. Bu körpünü Münəccimbaşını "əməli-əziz" adlandıraraq onun böyük bir abidə olduğunu göstərir. (Yenə orada.) Araz çayı üzərində belə bir körpünün salınması həqiqətən böyük bir tarixi əhəmiyyətə malik idi. Bu körpünün tikdirilməsini iki nöqtəyə nəzərdən qiymətləndirmək olar. V. Minorski qeyd edir ki, Fəzl Araz çayı üzərində belə bir körpünü tikdirməklə ya ticarət, ya da Azərbaycan torpaqlarına hücum

Bakı 1957, XI cild, səh. 31). Məlum olduğu kimi hələ I Fəzl Arazın cənub sahillərinə çatmışdı. Qaracadağ nahiyəsində təqribən əlliyyə qədər kəndi əhatə edən bir nahiyə "Cilan –

göstərilirdi kimi 1027-ci ildə Şəddadi hökmdarı I Fəzl tərəfindən tikilmişdir. -Namiq Həsənov)

(ardı var)

Səhifəni hazırladı: Namiq Həsənov

**Əbdürrəhman
Həjar**

QORUYAQ YURDUMUZU!

Gəl bizim dağlara bax, şövc ilə hər dəmdə gülür,
Gün düşür, hər çiçək üstündəki şəbnəm də gülür.
Seyrə daldıqca gözüm həm yaşarır, həm də gülür,
Dərd ilə bağı yanan qırmızı laləm də gülür.
Gülməmiş əhli-vətən indi bu aləmdə gülür.
Şadlığın nəşəsinə heyran olub qəm də gülür.
Sazımın nəğmələri zildə gülür, bəmdə gülür.
Tapdığım abi-həyat zərli piyaləm də gülür.
Gəlin, ey ağ günə çıxmış vətənin oğlu-qızı,
And içək rəhbərə, candan qoruyaq yurdumuzu!
Dağları gülzara döndərdi qızıl bayraqlar,
İnqilab marşı çalır zümzüməli qaynaqlar.
Sıyrılar qarlı buluddan bu yaşıl yaylaqlar,
Nazlanıb busə verir yaz yeline yarpaqlar.
Qurtulur əqrəb-ilandan, gül ağır torpaqlar.
Sürülər sellərə döndükdə gülür otlaqlar.
Ətrini şerimə vermiş bu gözəl oylaqlar.
Qələmim döğmə Vətən mülkünə dastan bağlar.
Gəlin, ey ağ günə çıxmış vətənin oğlu-qızı,
And içək pəhbərə, candan qoruyaq yurdumuzu!
Şno şəhri neftin dəryası üstündə durur;
Baba – gur-gurda heft göylərə fəvərə vurur.
Qoca Kirmanşaha gəl, min tazə kaşanə qurur.
Yağılar bunları görcək, başına kül sovrur.
Dizinə bir də vurub, boynunu tiflanə burur.
Ürəyi dərdə düşür, qəlbini qəmlər qovurur.
Könlümün şəhərişə bakirə sözlər uçurur.
Yaradır yurduma hər vaxt əzəmət, bir də qürur.
Gəlin ey ağ günə çıxmış vətənin oğlu-qızı,
And içək rəhbərə, candan qoruyaq yurdumuzu!
Dağ deyil, dağ görünür burda qızıldan tayalar.
Gövhərin mədənidir surəti solmuş qayalar,
Qayalar sanki qızıl yüklü dayanmış mayalar...
Əfşarın şöhrətini öz civəsilə sayalar.
Gec olar bir də canablar bizi hər gün soyalar,
Ac qala ac-yalavac, yağlı qarınlar doyalər,
Dilimi bağlayalar, gözlerimi kor qoyalar;
Qoymayaq bir də bizim dağlara zülmet yayalar!
Gəlin, ey ağ günə çıxmış vətənin oğlu-qızı,
And içək rəhbərə, candan qoruyaq yurdumuzu.

Babekir Zêbarî: İraqê nehişt Koalîsyon dronan bide Pêşmergeyan

Babekir Zêbarî diyar kir ku İraqê nehiştîye Hevpeymaniya Navneteweyî ya li Dijî DAIŞê (Koalîsyon) dronan bide Pêşmergeyan.

Şewirmendê Leşkerî yê Serokatîya Herêma Kurdistanê Babekir Zêbarî bû mēhvānê bernamēya Rûdaw.

"Postên Kurdan ji wan distînin"

Babekir Zêbarî diyar kir ku berê rêjeya Kurdan a di nav artêşa İraqê de ji sedî 20 bû lê ev rêje niha nagihê ji sedî 2yan jî û berdeyam kir:

"Niha li artêş, îstixbarat û Wezareta Karên Navxwe ya İraqê postên Kurdan ji wan distînin.

Berê postên Kurdan ên wekî Serokerkanê Artêşa İraqê, Emîndarê Ewlehiya Giştî, Wekilê İsxitbaratê û Wekilê Wezirê Karên Navxwe hebûn lê niha yek ji wan nemaye. Tiştê ecêb jî ev e ku rayedarên Kurd bi dû wan postan nakevin û dîsa postên xwe naxwazin.

"İraqê nehişt Koalîsyon dronan bide Pêşmergeyan"

Babekir Zêbarî destnîşan kir, piştgiya ku Koalîsyon dide Pêşmergeyan kême û hinek caran İraq bixwe li ber piştgiyê dibe asteng û got: "Koalîsyonê xwest ku dronan bidin Pêşmergeyan lê İraqê nehişt."

Zêbarî got ku reformên li ser Pêşmergeyan berdeyam dikin û li gorî planê dê heta 3 salên din reform tamam bibin.

ŞAİR DƏMİRÇİ ABBAS HAQQINDA

Mustafayev Abbas Abdulla oğlu 1934-cü ildə Kəlbəcər rayonunun Ağcakənd kəndində dindar bir Kürd ailəsində dünyaya göz açmışdır. Atası Abdulla kişi kəndin ən sayılan ağsaqqallarından biri idi. Abdulla kişi oğlunu uşaqlıqdan Dəmirçi Bəhramin yanına şagird qoyur. Sonradan isə "Dəmirçi Abbas" kimi məşhurlaşdı. Dəmirçiliklə yanaşı o, bənnalığı, dülgərliyi və arıçılığı da çox gözəl bacarırdı. Qeyd üçün deyək ki, Dəmirçi Abbas hər il 2 ton bal istehsal edirdi.

O, 43 yaşına çatanda, heç kimin gözlemədiyi halda "şair Abbas" oldu. Elə həmin gündən "Dəmirçi Abbas" imzası ilə yazıb-yaratmağa başladı. Onun özünəməxsus bir xüsusiyyəti də yazdığı bütün şeirləri, poemaları əzbərdən bilməsidir. Şairin sağlığında 4, ölümündən sonra isə 1 kitabı işıq üzünə çıxmışdır.

Kəlbəcər rayonu erməni işğalına məruz qaldıqdan sonra o, Yevlax rayonunun Malbinəsi kəndinə köçmüşdür. O, qaçqınlıq həyatına dözə bilmirdi, və buda özünü qəmli şeirlərlə biruzə verirdi. Dəmirçi Abbas, qəmli şeirlər yazmağa 1994-ci ildə rəhmətə getdi.

Allah rəhmət eləsin!

Kürdüm

Qubadlı, Zəngilan, Laçın, Kəlbəcər, Əzizdi, doğmadı özümə kürdüm.
Nizami anası, kürd qızı Həcər, Veribdi cilanı sözüme kürdüm.
Milliyətim kürddü, axsa da qanım, Belə həqiqəti mən necə danım.
Xalqımın oduna alışı, yanım, Əbədi qızının gözüme, kürdüm.
Məşələm, qasırga qondu sönmədim, İnamımdan əcir çəkdim, dönmədim.
Məqsədimdən qeyri yana çönmədim, Əzəldən yaradım dözümə, kürdüm.
Elimnən şöhrətli, mən də şanlıyam, Sataşan kəslərə dəli qanlıyam.
Nəsil, necəbətlə Kürdüstanlıyam, Qıyaram istəsə, gözümə, kürdüm.
Dinim islam dini, Məhəmməd dini, Gözdən oxuyuram insan qəlbini.
Xalqımın yolunda söz əşrəfini İncidir, düzmüşəm düzə, kürdüm.
İlahim Abbasam sinəmdə dəftər, İlahim alovlu, sözüm təzətdər.
Qayıtsın yoluna əldən ayrılar, Sözü götürməsin üzümə, kürdüm.
Kürdə məni
Dəlidağın öz oğluyam,
Gəl axtarma Kürdə məni.
Ləkələsən kürd adımı,
Yuya bilməz Kür də məni.

Nə sən ruhdan düşmə, nə mən,
Yurda qoyma düşmən əməni.
Əyilmərəm düşməne mən,
Əmmişəmsə kürd əməni.
Mehman etdim bala, kimi,
Qaymağ verdim bala kimiş
Əzizlədi bala kimi,
Şirindil də, Kür də məni.
Zirvəlidir Dəlidağda da,
Şəfa tapar dəli, dağda.
Dəmirçiyəm Dəlidağda,
Nəğməkar yaz kürdə məni.

İlkin Mustafayev

Azərbaycan Kürdləri haqqında qiymətli kitab

İlk dəfə 1921-ci ildə Bakıda Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı Şurasının nəşriyyatı tərəfindən nəşr edilmiş, 72 ildən sonra yenidən oxucuların diqqətinə çatdırılan "Azərbaycan coğrafi-təbii etnoqrafik və iqtisadi mülahizat" kitabında Azərbaycan kürdləri haqqında dəyərli məlumatlar öz əksini tapmışdır.

Kitabdan bəzi parçaları diqqətinizə çatdırırıq:

"Azərbaycan millətlərindən ən çox türkləşməyə uyan kürdlərdir. Türkləşmiş olan kürdlər- Pesyan, Gorus, Qaraçorlu və ya Qaracanlı, Kürd, Bəxtiyarlı və Bərgüşad qəbilələridir.

Pesyan kürdləri Türkiyədən çıxmıdılar. Yerdə qalanlar isə burada olan məhəlli kürdlərdir. Onlar Azərbaycanda aşağıdakı qəzalarda məskunlaşmışlar.

Quba qəzasında- Qarakürdü, Qaracallı;

Cavad qəzasında- Qaralar 4, Qaracalılar, Böyük Gorus, Cır Gorus;

Şamaxı qəzasında- Kürd, Qaralı, Gorusçəpərlisi;

Göyçay qəzasında- Cır Kürd, Kürdşaban, Kürdqarabağlar, Kürdmaşı, Kürd, Qaracallı, Qaraca, Gorusafaax, Gorusaratkənd;

Lənkəran qəzasında-Bərgüşad, Kürdabbaslı, Kürdlər, Böyükqaralı, Kiçikqaralı;

Ağdaş qəzasında- Kürd;

Zəngəzur qəzasında-Qaralar, Qaraçallı, Sisiyan, Kürdmahmudlu, Kürdmahrızlı, Kürdçapıq,

Kürdəfəndilər;

Cavanşir qəzasında-Bərgüşad, Kürdbarağı, Qazikürdəli, Kürdlər, Kürdbirdəamanyan;

Gəncə qəzasında- Səfikürd; Şuşa qəzasında- Kürdqaradağlı, Kürdlər;

Şərur-Dərələyəz qəzasında- Pesyan

Bu türkləşmiş kürdlər öz dillərini tamamilə unutmuşlar. Bununla belə qoca kürdlər içində kürd dilini bilənlərdə az deyildir. Onları hələ də mövcud kürd tiplerindən, türk dilini xüsusi bir şivə halında işlətdiklərinə əlavə olaraq kürd sözləri istemal etdiklərindən tanımaq olar. Naxçıvan qəzasının Kilit kəndinin əhalisi də türkləşmişdir. Keçən əsrin axırına qədər qoca kilitlər öz dillərində danışa bilirdilər (səh 56-57).

"Ariyə-İran qövminə mənsub olan İslam nümayəndələrindən biri də kürdlərdir. Onlar qədim kürdlərin və ya kerdlərin nəslindəndirlər. Əski pars dilindən "kürd və ya kerd" yeni bahadır, əsgər-yunanca "kardi" yaxud "karadi" cəngavər, gənclik; Ksenofont görə "kürdux", Strabona görə "qurdiylen"... sözlərindən çıxmışdır. Onlar əvvəlcə Assuriyada, sonra Fərat ilə Dəclə arasındakı düzəngahda yaşamağa başladılar. Həzrəti İsanın təvəllüdükdən bir neçə əsr irəli indiki Kürdüstan dağlarına çəkildilər...

Azərbaycan kürdləri iki hissəyə təqsim olunur: yerli kürdlər və gəlme kürdlər. Birincilər ta qədimdən Azərbaycanın cənub-qərbində yaşamaqda

idilər; ikincilər isə müxtəlif vaxtlarda Azərbaycana gəlmişlər. Məsələn Zəngəzur və Cəbrayıl kürdləri özlərini Rumdan, yəni Kiçik Asiyadan çıxma hesab edirlər. Onlar İbrahim ağa adlı bir şəxsin idarəsi altında 1589-cu ildə İranla Türkiyə arasında müharibə edilən zaman Türkiyə sultanı tərəfindən göndərilmişlər. Türkləşmiş olan Gorus kürdləri İrandan çıxmıdılar (Həmədan vilayətinin Gorus nahiyəsi). Onları İran şahları müxtəlif vaxtlarda buraya köçürmüşlər...

Azərbaycan kürdləri bir çox tayfalara bölünürdülər. Onlardan ən məşhuru Zəngəzur və Cəbrayıl qəzalarında Qaraçorlu və ya Qaraçallı və Peysan kürdləridir".

Məhəmmədhasən Vəlili

(Baharlı) "Azərbaycan"

Azərbaycan Dövlət nəşriyyatı,

Bakı-1993

Hewlêr: Şewata li parzûngehê berdeyam dike!

Parzûngeha petrolê ya li ser rêya Hewlêr û Giwêrê ji şeva borî ve dişewite.

Parzûngeha petrolê ya li ser rêya Hewlêr û Giwêrê ji şeva borî ve dişewite. Tim teqînên nû rû didin û şewat berdeyam dike. Heta biha herî kême 10 kes birîndar bûne ku piraniya wan xebatkarên ekîbên agirvemirandinê ne.

Şeva borî demjimêr 20:30î li ser rêya Hewlêr-Giwêrê, li qada ku parzûngeha petrolê, kargeha belavkirina petrolê û depoya qîrê lê ne şewat derket. Li gorî agahiyên ku ketine destê Rûdawê, heta niha 3 otomobilên agirvemirandinê û 4 tanker şewitîne. 35 tîm beşdarî xebatên agirvemirandinê dibin lê şewat heta niha jî nehatiye kontrolkirin.

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ” ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN TƏRCÜMEYİ HALI VƏ YARADICILIĞI

XV-XVI əsrlərin kürd tarixşünaslığında böyük əhəmiyyətə malik olan Şərəf xan Bidlisinin «Şərəfnamə» əsəri kürd tarixini və dövrün xüsusiyyətlərini öyrənmək üçün dəyərli və faydalı məlumat verən ilk mənbədir. «Şərəfnamə» əsərində XVI əsr Azərbaycan və İran tarixinə aid də faydalı və səmərəli məlumatlar vardır. Buna görə də, həmin əsərin tədqiqi elmi əhəmiyyət kəsb edir. Kitabın müəllifi Şərəf xan Şəmsəddin oğlu Bidlisidir. Lakin bəzi müəlliflər onu Şərəfəddin kimi də qeyd edirlər (132, 1198). Bidlisi sülaləsi Ruzəki qəbiləsindəndir, bu qəbiləyə Ruçəki, Rudəki və Rujəki də deyirlər (83, 19; 47, 141). Lakin «Şərəfnamə»nin müəllifi Ruzəki qeyd etdiyi üçün biz də ona istinad edirik (76, 357). Bu sülalə kürd qəbiləsinə mənsub olub 1384-cü ildən 1849-cu ilə qədər gah müstəqil və gah yarımüstəqil halda Bidlis (Bitlis) vilayətinin irsi hökmdarı olmuşdur. Bu sülalə Kürdüstan hökmdarları arasında böyük hörmət və nüfuz sahibi olub, onların hökmdarlıqları dövrün bir çox şahları, o cümlədən Əmir Teymur (77, 687; 41, 15) (1393), Qaraqoyunlu Qara Yusif (76, 72) (1417) və Əmir Teymurun xələfləri (41, 20; 76, 155) tərəfindən rəsmi fərmanlarla təsdiq edilmişdir. Bidlis əmirliyi yalnız 29 il (1466-1495) Ağqoyunluların əlində qalaraq, xalqın mübarizəsi nəticəsində yenə də azad olmuşdur.

Azərbaycanda təşkil olunmuş Səfəvilər dövlətinin banisi I Şah İsmayıl (1501-1524) 1504-cü ildə rəsmi olaraq Bidlis əmirliyini tanıdı və onu təsdiq etdi. Lakin Çaldıran müharibəsində (1514) Şah İsmayıl məğlub olduqda Bidlis əmiri Şərəf bəy («Şərəfnamə» müəllifinin babasıdır) Osmanlı himayəsini qəbul etdi. Onun oğlu Əmir Şəmsəddin bəyin əmirliyi zamanı (1531-1535) Bidlis vilayəti Osmanlı sultanı I Süleyman Qazi (1519-1566) tərəfindən qəsb edildi. Ona görə də Şəmsəddin bəy Bidlisi Təbrizə I Şah Təhmasibə (1524-1576) pənah apardı və şah onu hörmətlə qarşıladı. Az sonra Bidlis vilayətində olan Ruzəki qəbiləsindən bir çoxlarının osmanlı ağalığına qarşı üsyan etmələrinə baxmayaraq məğlub oldular. Onlardan bir hissəsi Təbrizə qaçıb və öz əmirləri Şəmsəddin Bidlisi ilə birləşdilər. Bidlisi yazır ki: «Bu hadisədən sonra Şəmsəddin Bidlisinin hörməti şahın yanında artır və şah ona xan ləqəbi verərək, Sarab əyaləti ilə Marağanın bir sıra yerlərini idarə etmək üçün göndərir». Şəmsəddin ilə birlikdə onun ətrafında 400 nəfərə qədər də Ruzəki qəbiləsindən var idi. (76, 443, 97, 371) Şəmsəddin xan I Şah Təhmasibin bəzi müharibələrində iştirak etmişdi. Həsən Rumlu göstərir ki, 1552-ci ildə Şah Təhmasib Rum ölkəsinə qoşun göndərdiyi zaman Şəmsəddin xan da Qızılbaş sərkərdələri ilə birlikdə Muş və Əxlat nahiyələrini tutmağa məcbur olmuşdu (52, 356-367).

Şəmsəddin xan İranda olduğu vaxt Qızılbaş sərkərdəsi Əmirxan Musullunun qızı ilə evlənir. Əmirxan vaxtilə I Şah Təhmasibin ləlesi və Xorasan əyalətinin hakimi olmuşdur (113, 207, 47, 140). O, Qızılbaşlar arasında böyük hörmətə malik idi. Hicri 949-cu ilin zülqədə ayının 20-də (1543 fevralın 25-də) Qum mahalının

Kərəhrud qəsəbəsində «Şərəfnamə»nin müəllifi Şərəf (Əmir xan Musullunun qızından) anadan oldu (76, 449, 97, 376). Bidlisi hələ uşaq ikən anasız qalır və atası onun ilk tərbiyəsini Kərəhrud qazılarında tapşırır. Həmin qazılar 5 elmi və bilikli adamlar hazırlamaqda böyük şöhrət qazanmışdılar. Sam Mirzə yazır: «Kərəhrud alim, şair və yazıçılar yetişdirməkdə misilsizdir» (75, 107).

V.Velyaminov-Zernov qeyd edir ki, bu qazılar öz şagirdlərini elmə məhəbbət və elmi adamlara hörmət etmək ruhunda tərbiyə edirdilər. Bu iki böyük keyfiyyəti Şərəf ömrünün sonuna qədər qoruyub saxlaya bilmişdir» (76, 9).

Bidlisi yazır ki: «Uşalıq yaşlarından başlayaraq hal-hazırda qədər həmişə o cür alim adamlardan istifadə etmişəm» (76, 449).

Bidlisi 9 yaşına qədər Kərəhrud qəsəbəsində təlim, tərbiyə aldıqdan sonra dövrün tələbinə uyğun olaraq şah sarayına cəlb edilir. Çünki o zaman Osmanlı sultanları və Səfəvi şahlarının saraylarında şahzadələrlə birlikdə əmirzadələr və bəyzadələr də tərbiyə olunurdular. Sonra isə o, ən inanılmış dövlət xadimi kimi saray xidmətinə cəlb edilmişdir.

Bidlisi şah sarayında elmin müxtəlif sahələrini, o cümlədən dini hüquq qaydalarını, şəriət üsulunu və döyüş təlimini öyrənməyə başladı. O, öz tərcümeyi-halında qeyd edir ki, I Şah Təhmasib bizə rəssamlaqla məşğul olmağı da məsləhət görürdü. Çünki şahın fikrinə görə «rəssamlıq insanın mənəvi zövqünü inkişaf etdirir» (76, 450).

Beləliklə, Bidlisi 1554-cü ilə qədər sarayda tərbiyə və təhsil alır. Atası Əmir Şəmsəddin xan qocaldığı üçün əmirlik vəzifəsindən əl çəkir, Ruzəki qəbiləsi onun oğlu Şərəfi əmir təyin edilməsini şahdan xahiş edir. Buna görə də 12 yaşlı Şərəf şahın əmrinə əsasən Şirvan vilayətinin Salyan Mahmudabad və Muğan düzünə əmir, Ruzəki qəbiləsindən olan Şeyx Əmir Bilbasi isə ona qəyyum təyin olunur (76, 450, 97, 376) «Şərəfnamə»nin Peterburq nəşrində göstərilmişdir ki, Şərəf xan Bidlisinin ləlesi Məhəmməd Şəhənman Qəvalsi olmuşdur. Lakin Qahirə nəşrində həm Məhəmməd Şəhənman Qəvalsi və həm də Şeyx Əmir Bilbasinin lələ olduqları qeyd edilmişdir (76, 420).

I.P.Petruşevski göstərir ki, Şərəf xan Şirvana hakim gədən zaman, dövrün adətində görə Qızılbaş əyanlarından biri ona lələ təyin edildi (24, 30). Halbuki Şeyx Əmir Bilbasi Ruzəki tayfasına mənsub olub, 1534-1536-cı illərdə Azərbaycana gəlmişdir. Buna görə də I.P.Petruşevskinin onu (Bidlisinin lələsini) Qızılbaş əyanı qeyd etməsi düzgün deyildir. Lakin 3 il sonra Şeyx Əmir Bilbasi vəfat edir və Əmir Şərəf bu vəzifədən geri çağılır. O, Xərəqan yaylağında (Həmədanın yaxınlığındadır) Şah Təhmasiblə görüşdükdən sonra şah onu Həmədan hökmdarı Məhəmmədi bəyin sərəncamına göndərir. Məhəmmədi bəy Əmir Şərəf Bidlisini çox hörmətlə qəbul etdi və öz qızını ona verdi. I Şah Təhmasibin göstərişinə əsasən Əmir Şərəf və onun tabeliyində olan Ruzəki qəbiləsinin iqtisadi cəhətdən təmin olması üçün müəyyən miqdar pay ayrıldı. Bu qayda ilə Əmir Şərəf 3 il də Həmədanda

qaldı (1557-1561).

Kərəhrud və saray təlimlərindən sonra yaşadığı vilayətlərin ictimai və siyasi hadisələri Əmir Şərəfin həyatına çox böyük təsir edərək onu dərin düşünən və dövrün siyasi xüsusiyyətlərini təhlil edə biləcək bir səviyyəyə yüksəltdi. Ona görə də saray adamları artıq onunla hesablaşmağa məcbur olurdular. Bu zaman Osmanlı şahzadəsi Bəyazidin İran şahı sarayına pənah gətirməsi və bu hadisə ilə əlaqədar olaraq Osmanlı-İran hökumətləri arasında cərəyan edən müzakirələrdə Əmir Şərəfin osmanlılara meyl etməsi I Şah Təhmasibi şübhəyə salır. Odur ki, şah onun atası Şəmsəddin xanı yenidən Ruzəkilərin başçısı və Kərəhrud qəsəbəsinin əmiri təyin edir (1560-1563). Lakin Şəmsəddin xan əmirlik vəzifəsini qəbul etmir, şah bu vəzifəni yenə də Əmir Şərəfə tapşırır və ona maaş təyin edir. Beləliklə də, Əmir Şərəf Qəzvinə şahın xidmətində qalır. Dövrün tələbinə görə şah sarayına mənsub olan əmir və sərkərdələr öz qəbilələrindən ibarət müəyyən miqdarda silahlı qüvvə saxlamalı və lazım gəldikdə bu qüvvə ilə şahı kömək etməli idi. Əmir Bidlisi də Ruzəkilerdən ibarət belə qüvvəyə malik idi. Səfəvi hakimiyyətinə qarşı çıxan Gilan Biynopiş hakimi Xan Əhməd Gilani tutulduqdan sonra onun ərazisini idarə etmək üçün bir sıra Qızılbaş sərkərdələri ilə birlikdə Əmir Şərəf də Gilana məmur olur (1568) (76, 451, 121, 462). O, I Şah Təhmasib tərəfindən Tonikabon7 hakimi təyin edildi və şah Şərəfin sərəncamına çoxlu Qızılbaş göndərdi. Çünki bu zaman Xan Əhmədin başçılıq etdiyi Gilan üsyanı davam edirdi.

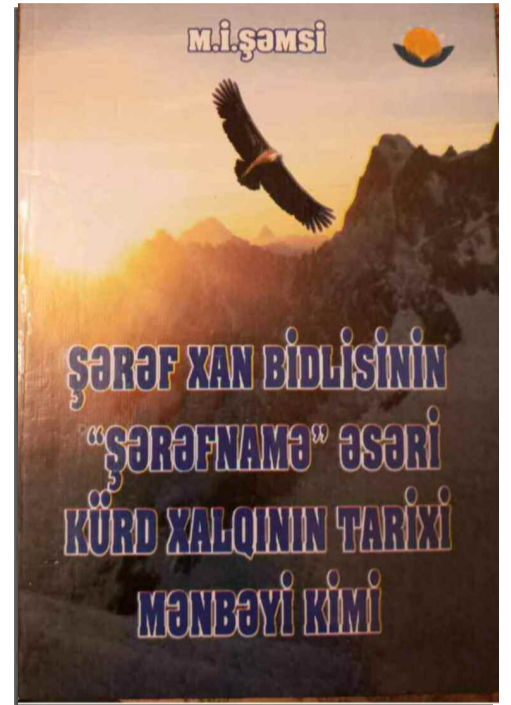
Xan Əhməd tərəfdarlarından olan Sultan Haşım da Gilanın bir nahiyəsində hökmdar idi. O, özünün silahlı qüvvəsi ilə Qızılbaşlara qarşı çıxaraq onları qarət edirdi.

Bidlisi yazır ki, 1568-ci ildə Sultan Haşım 18 min atlı və piyada ilə Tonikabon hakimi üzərinə hücum etdi. Hakim beş yüz nəfərə qədər yaxın adamlarının-kürdlərin və sərəncamında olan Qızılbaş sərkərdələrinin köməyi ilə onların çoxunu qırdı və kəllələrindən üç minərə tikdirdi (76, 451-452; 78, 240).

Budaq Qəzvinə, həmin illərdə Gilan hadisələrindən bəhs edərkən yazır: «On iki min nəfərlik qoşun kürd Şərəf xan üzərinə hücum etdi, onun dörd yüz nəfər silahlı qüvvəsi var idi. Bir qədər də Qəzvinədən və ətrafdan kömək gəldi, Şərəf xan min nəfərə yaxın silahlı qüvvə ilə onları məğlub etdi və dörd min nəfər öldürdü» (54, 332).

Əbdül Fəttah Fümeyn qeyd edir ki, Gilanın Biynopiş nahiyəsində davam edən müharibə nəticəsində, qarət, talan və günahsız insanların öldürülməsi, ifrat dərəcəsinə çatmışdır, belə bir vaxtda Tonikabon hakimi Şərəf xan Əhməd xanı ələ gətirərək Lahcana, Məsum bəyin yanına göndərdi (86, 31-32).

Beləliklə, məlum olur ki, istər Əmir Şərəf və istərsə də başqa Qızılbaş sərkərdələrinin qələbəsini Xan Əhməd Gilaniyə və onun tərəfdarlarına qarşı ümumi xalq narazılığı təmin etmişdir. Çünki Xan Əhmədin əsarətində olan xalq kütləsi I Şah Təhmasibin ordusuna xilas-kar bir qüvvə kimi baxaraq, ona hər vasitə ilə yardım edirdilər. Xan Əhməd Gilani və onun tərəfdarları məğlub oldular, şah

qüvvələri isə qalib gəldi.

İskəndər Münşi də Bidlisinin Tonikabon hakimi olmasını qeyd edir (47, 141). Fümeyni isə öz əsərində Səfəvilərin Xan Əhməd Gilaniyə qarşı apardığı hərbi səfərdə iştirak edən sərkərdələrdən bəhs edərək Əmir Şərəfi də o sərkərdələr sırasında göstərir.

Sonra Fümeyni 1594-cü il hadisələrindən bəhs edərkən, düzgün olmayaraq belə bir məlumat verir: «Şah Abbassın əmrilə Qəmbər sultan, Kuzbənklü, Nəmətullah Sultan Sofi və Tonikabon hakimi Şərəf Xan, yağları cəzalandırmaq üçün Biynopiş nahiyəsinə hərəkət etdilər». Halbuki (86, 128) həmin dövrdə Şərəf xan Tonikabonda deyil, öz irsi əmirliyi Bidlis vilayətində idi (76, 453-454).

Beləliklə, Şərəf xan İranda olduğu zaman az fasilələrlə təxminən 15 il müxtəlif əyalət və vilayətlərdə hakim olmuş, qalan vaxtını isə Səfəvilər sarayında xidmət etmişdir. Şərəf xanın Gilanda göstərdiyi xidmətlər I Şah Təhmasibin yanında onun hörmətini artırır və şah daha Şərəf xana inanırdı. Şərəf bu hadisəni şe'rlə belə təsvir edir.

صاحب نظر انیس شاهان باشند
مقبول دل جهان پناهان باشند
هم بر جگر ستمگران نیش زنند
هم مرهم ز خم داد خواهان باشند

(72,452; 121, 462)

(Tərcüməsi: Mütəfəkkirlər şahların münisi olurlar, onlar şahların üreyinə yol tapan olurlar.

Həm zalimlərin üreyinə niş vururlar, həm də məzlumların dərdlərinə dərman olurlar).

Əmir Şərəf bu şe'rlə I Şah Təhmasibin üreyinə yol tapdığını və onun hörmətini qazandığını göstərir. Şərəf 7 il Gilanda (1568-1576) qalır. Lakin oranın havası dağlıq rayonlarda yaşamağa adət etmiş Ruzəki qəbiləsinə uyğun gəlmir və müxtəlif xəstəliklər nəticəsində çoxları öldürdü. Müəllif göstərir ki: «Bu cəhəti nəzərə alaraq, I Şah Təhmasibə müraciət edib Gilandan əvəz olmağımı xahiş etdim və şah buna razılıq verdi» (76, 453; 97, 377).

(Ardı gələn sayımızda)

TEL EL-AMARNA ARŞİVLERİNDE 3300 YILLIK KÜRTÇE BİR MEKTUP

Amarna, Mısır firavunu Akhenatan'ın krallığı (IV. Amenhotep olarak bilinir M.Ö. 1353-1336) dönemindeki başkent olan Akhetaten şehridir. Burası o dönemde sadece dini bir merkez ya da sıradan bir şehir olmaktan ziyade Yakın Doğu'nun diplomasi merkezi olmuştur. Amarna arşivinde 382 adet çivi yazılı belge niteliğinde mektup keşfedilmiştir. Bu mektuplar sayesinde o dönemlerdeki uluslararası ilişkiler hakkında geniş bilgiler elde edilmiştir.

Bir tanesi hariç, diğer bütün mektuplar Akadca yazılmıştır. Çünkü Akadca o dönemlerde bölgenin diploması dilidir. Akadca olmayan ve Amarna mektupları içerisinde en uzun olan mektup, Mitanni kralı Tuşratta'ya aittir ve Kürtçedir. Kral Tuşratta, III. Amen-

hotep, IV. Amenhotep ve kraliçe Tiye'ye toplam 13 adet mektup göndermiş ve bunlardan en uzununu 492 satırlık Kürtçe olanıdır.

O dönemde vassal krallar bağlı oldukları veya küçük bir konumda olduklarına atfen bağımlısı oldukları krallara "efendim" diye hitap eder ve ünvan olarak LUGAL.KUR ... diye tanıtırlardı. Fakat güçlü devletlerin kralları ise "kardeşim" diye hitap ederlerdi. Kral Tuşratta mektubunda kendisini LUGAL.GAL LUGAL.KUR Mitanni olarak tanıtmıştır. Bu da "Büyük kral, Mitanni Ülkesinin kralı" anlamına geliyor. Bu ünvanı da anlaşıldığı gibi Mitanniler o dönemde Yakın Doğu'nun büyük güçlerinden birisi olduğu anlaşılmaktadır.

O dönemde mektuplar özel olarak Akad dilinde yazılırdı. Tuşratta'nın böylesine uzun bir mektubu Hurricce (eski Kürtçe) yazması bilim adamlarını düşündürmüştür. Fakat daha sonraları bu mektubu III Amenhotep'in eşi olan kendi kızı Tudu-Hepa'nın okuması amacıyla Kürtçe yazdığı ileri sürüldü. Biz de bu görüşe ek olarak, zaten Hiksos egemenliği döneminde Mısır'da Hurricceyi bilen yaygın bir nüfus vardı ve kolayca okunabileceği varsayılmıştır.

EA 24 numaralı olarak tasnif edilen o mektubun içeriğinde iki devlet arasındaki siyasal, ekonomik vb konular anlatılmıştır.

Konunun başlığı "Kürtçe bir Mektup" diye yazılmıştır. O dönemde "Hurrilerin dili" diye yazılmıştır. Hurricce'de eski Kürtçe olduğuna göre biz de "Kürtçe mektup" belirlemesi yaptık. Aşağıda o mektuptan bazı pasajları incelediğimizde mektubun Kürtçe yazıldığı kolayca anlaşılacaktır.

Tuşratta'nın Mektubu (EA 24) bazı bölümler:

Tar-id-en-an şukka-n(i)-ni eže-ni (Mitt. i 30) "o çömleği her hangi bir yere bırak!"

Hurricce	Türkçe	Kürtçe	Türkçe
Tarid	çömlek	tîrar	tas
Şukka-n(i)	herhangi bir	jukû/yeke(kî)	her hangi bir
Eze	yer	zevî ¹	yer

1 Zevî, Sorani lehçesinde yer, Kurmancî de ise yer ve tarla anlamındadır.

Tîrarê da(y)ne zeviyekaneke!2 Tası herhangi bir yere bırak!

Tiva<e-tta-an ... şeniffueman keldi nirize haş-i-l-e (Mitt. 42-43) "kardeşimden iyi haberler duymak istiyorum"

Hurricce	Türkçe	Kürtçe	Türkçe
Tivettan	sözler	dibêtan	söylemler
Şenni	kardeş	şênî	sakin ³
Keldi	sihat	kemilî	olgun, gelişkin
Nirize	iyi	mirês	gösteriş, görkem
ñaş-	şey	tiş(t)/şit	şey
haş-	duymak	haj	haberdar olmak

Hajî li divêtên mirês û kemilî yê şeniye men im. Yakınımın iyi haberlerini duymak istiyorum.

şala-b-an aşt(i)-iff(e)-u-nn(i)-a ar-e (Mitt. I 51) Kızını bana karılığa ver

Hurricce	Türkçe	Kürtçe	Türkçe
şala ⁴	kız kardeş	ela ⁵	bacı
aşt(i)/aşte	kadın, eş	sit/sitî	bayan/kraliçe
ar-	vermek	ar ⁶	vermek

Bu durumda yukardaki cümle günümüz Kürtçesiyle:

Elabanüyê yê wek stiya miniş biare. Kız kardeşini bana eş olmaya ver

ia-lla-nin ammad(i)-iffu-ž attai(i)-iffu-ž attai-p-pa fe-ve/a mag-a-nn(i)-a keb-an- ol-oş-t-a-şşe-na

"Hani, dedemin ve babamın senin babana (ve sana) göndermiş olduğu hediye gibi..." (Mitt. 57-59)

Hurricce	Türkçe	Kürtçe	Türkçe
ia-lla-nin	hani	wilo	öyle
ammatti	dede	mam	amca
atta	baba	tata	baba
fe-ve	sana	hê/yê we	sizin
maganni	hediye	mecanî	beleş, parasız
keban	göndermek	kopîn/kobîn	göçertmek

2 Bu cümlede Kurmaci ve Sorni lehçeleri karışımı bir sistem işlenmiştir.

Muhtemelen eskiden öyleydi.

4 Bir yerde beraber kalanlar, "ev, mahalle, köy sakinleri" gibi

5 Bazı versiyonlarda "ela" veya "sela" olarak tercüme edilmiştir.

Sadece bazı yörelerde, sevgi bağlamında kız kardeşe "el" veya "et" söylenir.

Ela min 'kız kardeşçığım'; Eta min 'Ablacığım'.

6 Soranicenin bazı ağızlarında ve Hewremanca "ar, arêdan" vermek anlamındadır. Sözkonusu Hurricce cümleyi yukardaki kelimelere göre yeniden düzenlediğimizde Kürtçe'den farklı olmadığı görülecektir.

Wilo mam jî tata jî bi tatayî hê we mecanî kobînîşandiye

Öyle, amcam ve babamın sizin babanıza gönderdiği hediyeler gibi

[inû]-mê-nin henni şên(a)-iffe iža-ž tād-av (Mitt. I 75)

"Şimdi kardeşimi sevdim"

Günümüzdeki Kürtçe ile şöyle olur: Hîna şeniyeş têdivêm. Şimdi yakınımı sevdim.

şên(a)-v-už-an^d Nimmoria-ž ... taže abli tân-ôž-a URUİgibe-ne ... un-ôž-a

dşimige- nê-va-man ... ag-ôž-a

"Kardeşin Nimuruya bir hediye takdim ettim. O İgibe'den (Şimige'nin şehrinden) getirildi, o Şimige'ye, onun babasına iletildi." (Mitt. i 84-87)

Kürtçe analiz:

Hurricce	Kürtçe
şên(a)-v-už-an 'kardeşin'	şeniye we 'yakınınız'
^d Nimmoria-ž 'Nimmoru'ya',	Nemrûdiş ra jî 'Nemrûda da'
taže 'hediye'	taze 'hediye, iyi şey, yeni şey'
abli 'takdim etti'	qabilî 'takdim'
tân-ôž-a 'etti'	taniyeş 'etti, verdi'
^{URU} İgibe-ne 'İgibe'den'	ji İgibenê 'İgibe'den'
un-ôž-a 'getirilmiş'	haniyeş 'getirmiştir'
^d şimige-nê-va-man 'Şimige'ye'	li Şemîgenê ve 'Şimige'ye'
ag-ôž-a 'iletildi'	agahî jî 'bilgi, ileti'

Şeniyeş re min tazeyek qebildayîş, ji İgibenê haniyeş agahiya Şemîgenê ye.

"Yakınım (kardeşime) İgibe'den getirilen bir hediye takdim ettim. ... Şimigenin rehberliğinde"

şên(a)-iffu-w<e>-[ni]n aşt(i)-î-ve niğâr(i)-î-da tan?

ur-om-oşt(-i)-eva-d-an tişşan tişşan şên(a)-iffu-we-ne-nn(i)-o-ğğ(e)-a tiža-nn(i)-o-ğğ(e)-a ol-oğ (-i)-eva-dil-an zugan ež(e)-iff(e)-aş-tan avaddu-dan (Mitt. ii 8-11)

"kardeşimin hanımının çeyizi kardeşimin gönlüne göre olsun diye çok çok uğraştım, bu yerlerimizin uzak olmasına rağmen bizi yakınlaştıracaktır."

Kürtçe analiz:

Hurricce	Kürtçe
şên(a)-iffu-w<e>-[ni]n 'kardeşimin'	şeniye ve 'kardeşim ile'
aşt(i)-î-ve 'karısının'	sitiya wî ve 'karısı ile'
niğâr(i)-î-da 'çeyizi'	nigariyan da 'hediyelerde'
tan 'yaparken'	tanim 'yapabilirim'
ur-om-oşt (-i)-eva-d-an 'uğraştım'	ardimîş vedan 'yardım etmek'
tişşan tişşan 'çok, çok'	tijî tijî 'dolu dolu'
şên(a)-iffu-we-ne-nn(i)-o-ğğ(e)-a 'kardeşimizin'	şênîvanihan 'kardeşimizle'
ol-oğ (-i)-eva-dil-an 'yakın olmak'	gelhevûdin 'birlikte olmak, yakın olmak'
zugan 'henüz, daha'	zûkan 'henüz, erkenden'
ež(e)-iff(e)-aş-tan 'yerlerimiz'	zeviyîşa man 'yerlerimiz'
avaddu-dan 'birbirinden uzak'	hevûduyan 'birbirlerinden mesafeli'
tiža-nn(i)-o-ğğ(e)-a 'kalplerimiz'	Tişik 'kardiyak sulkus'

Hurricce Kürtçe **şên(a)-iffu-w<e>-[ni]n** 'kardeşimin' **şeniye ve** 'kardeşim ile' **aşt(i)-î-ve** 'karısının' **sitiya wî** ve 'karısı ile' **niğâr(i)-î-da** 'çeyizi' **nigariyan da** 'hediyelerde' **tan** 'yaparken' **tanim** 'yapabilirim' **ur-om-oşt (-i)-eva-d-an** 'uğraştım' **ardimîş vedan** 'yardım etmek' **tişşan tişşan** 'çok, çok' **tijî tijî** 'dolu dolu' **şên(a)-iffu-we-ne-nn(i)-o-ğğ(e)-a**

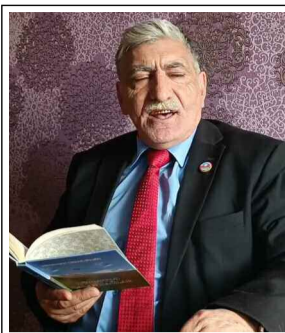
'kardeşimizin' **şênîvanihan** 'kardeşimizle' **ol-oğ (-i)-eva-dil-an** 'yakın olmak' **gelhevûdin** 'birlikte olmak, yakın olmak' **zugan** 'henüz, daha' **zûkan** 'henüz, erkenden' **ež(e)-iff(e)-aş-tan** 'yerlerimiz' **zeviyîşa man** 'yerlerimiz' **avaddu-dan** 'birbirinden uzak' **hevûduyan** 'birbirlerinden mesafeli' **tiža-nn(i)-o-ğğ(e)-a** 'kalplerimiz' **Tişik** 'kardiyak sulkus'

Kurdî:

tijî tijî ardimîş vedan nigariyên sitiya şeniye ve tanim, ji zeviyêş man zûkan hevûdubîn jî, bi tişkaniya şênîvan re diğelhevin!

Kardeşimin karısının çeyizi için çok çok uğraştım. Yerlerimiz uzak olsa da kalplerimiz yanyanadır (yakındır)! Yukarda sözkonusu mektuptan gelişigüzel alınan 7 adet cümle Kürtçeye çevrildi. Mektubun tümü eski Kürtçe ile yazılmıştır. Kürtçeye vakıf olan bir kimsede dikkatlice okur ve günümüz Kürtçesiyle karşılaştırırsa hemen hemen mektubun tümünü anlar.

Ali Husein Kerim

**Mehəbbət
Kəlbəcərli**

YARAYA

Aydan Gəfəq süzülürdü bu gecə,
Dedim, bəlkə qonaq gedib, yar--Aya!
AĞIq deyər yar aya, Vədə verdi yar aya.
Ya biryolluq sağalda, Xəncər alıb, yara ya.
Dedim--gözəl, dərman elə dərdimə,
Demədim ki--duz səpələ yaraya!

Gülüm, sənsiz nəyə gərək yara var,
Ölsəm etməz, saçlarını yar avar.
AĞIq deyər yara var,
Mən bir qayıq, yar avar.
Bir naçının əlindən, Ürəyimdə yara var.
Ta ölüncə məhəbbətim vara var,
Gnanmırsan, gəl köksümü yar, aya!

Aciz qalar, qələm dərdim, a yaza,
Xəyalınla düğdüm qığdan, a yaza.
AĞIq deyər a yaza,
Yar köksümü a "yaza".
gölən bəsdı, neynirəm,
Günəş batıb, Ay aza.
Məhəbbəti elə verdin ayaza,
O sevgiyə çətin bir də yaraya!

Kəlbəcər--21.08.1987

YANARSIZ

Qızınmadım, tüstüsündən kor oldum,
Tər yağında ocaq oldun, yanarsız!
Dərim nar...
Dərim atəğ, dərim nar.
Qoymadın mən tamarzi,
Budaq əyim, dərim nar.
Dili paralanmış xəstə yanına,
Bir gələydin ya heyvasız, ya narsız!

Əlac olmaz, sənin kimi qansıza,
Çalışırsan, qılıncından qan sıza.
Qanı tər...
Oxun dəyər, qan itər.
Haçan yazığın gələr,
Görsən axır, qanı tər.
Özün yetir, qan itirən, qansıza,
Dodağına ya yaylıq qoy, ya nar siz!

Dərd açılar, dönsə dilin açara,
Dil öyrətdin, haçan dili naçara?!
Gözləri naçar...
Qalar gözləri naçar.
Yatır son yatağında,
Gəlsən gözlərin açar.
Yoxdu Məhəbbətin dilinə çara,
Dilindən od çıxar, siz də yanarsız!

Şəmkir 10.12.2005.

NƏ YAYIM İNDİ

Ələyim ələlib, sürfəm didilib,
Nə yoğurum indı, nə yayım indı?!
AĞIq, nə yayım indı,
Gəlməz nə yayım indı.
Yay bu qədər ox atmaz,
Bəlkə də yayı mindı.
Taleyi olmayan "hünərsiz" olur,
Yalandan ələmə nə yayım indı?!

Dən olub, baçımaya hey dən düşmüşəm,
Nalədən düşmüşəm,
"hey"dən düşmüşəm.
AĞIq deyər hey dərəm,
Də hey dağım, hey dərəm.
Məni yaratmışdın ki,
Niskilini hey dərəm?!
Bilmirəm, bəlkə də heydən düşmüşəm,
Çəkilmir kamanım, nə yayım indı!

Quruyan suyuna kök ün kəsilib,
Arığım üzəndib, kokum kəsilib.
Yox, aşiq, kökdən düşər,
Olmadı kökdən düşər.
Həsretə köklənmişəm,
Əl vurma, kökdən düşər.
Bəlkə də, Məhəbbət kökün kəsilib,
Bar vermir baharım, nə yayım indı.

14.06.2018.

Yurdu unutmayın ay Laçınlılar

Bir ağır el qoyub, köç eyləmişik,
Yurdu unutmayın ay Laçınlılar!
Sonsuz iradəyə güc eyləmişik,
Yurda sahib çıxın ay Laçınlılar!

Günəsdən də öncə oyanardınız,
Qürurdan da yüksək dayanardınız,
Zehmetkeş arı tek qaynardınız,
Yurda sahib çıxın ay Laçınlılar!

Dağların əl çatmaz ətəyində biz,
Töhmətin, tənənin kötəyində biz,
Gələcək nəsilin tətiyində biz -
Yurdu unutmayın ay Laçınlılar.

Seyrana Celad

HEYFA XWE TİNİM

Kurdistan îro, belengaz hêsîr,
Per şkestîye, bûye wek hêxsîr,
Tewya ye li ber, derba girane,
Hebûnê dikin, înkâr û teksîr.

Xwesteka dijmin, med tûne bike,
Ketine cengê, bi kîn û rike,
Dixwezın mirin, têk çûyîna me,
Ew hovın xayîn, bê guman şike.

Çand, zıman, kûltûr, kirin qedaxe,
Ruhê kurdîtyê, sotin bi daxê,
Gotin:- Tûne ye, miletek wisa,
Me wan çelkiyê, bi saxe-saxe.

Çirûsî kurdan, recilxêra nûr,
Bûn xwe bi nas li Rojava, Bakûr,

Xalılı, xalçalı otaq saxlayın,
Yenə hörmət ilə qonaq saxlayın,
Laçın deyiləndə ayaq saxlayın,
Yurda sahib çıxın ay Laçınlılar!

Ağır ağsaqqalar yetirən yurddu,
Qara, ağac palıd bitirən yurddu,
Qəhrəman oğullar itirən yurddu,
Yurdu unutmayın ay Laçınlılar!

Kimsə qolunuzu bükə bilməzdi,
Yağı torpaqları əkə bilməzdi,
Yadlar tanımazdı, bəlkə, bilməzdi,
Yurda sahib çıxın ay Laçınlılar.

Siz dağ havasında bəslənmişiniz
Səsiniz gur olub, səslənmişiniz,
Gözəl nemətlərlə bəslənmişiniz,
Yurdu unutmayın ay Laçınlılar.

Deng bilind dikin, ji bo azadyê,
Maf diparêzin Rojhilat, Başûr.

Şervanê wêrek Mele Mistefe,
Rêber Ocalan bi hiş felsefe,
Ronî kirin e, hişmendya netew,
Bifirin yekrêz, neqetin refe.

Radjo Êrivan, birq da li cîhan,
Hîm ava bû bi ruhê sêwîan,
Dervayî welat, zıman parastin,
Bû dibistana, kurd û Kurdistan.

Emin gelên roj, qedîm û kevnar,
Şehdene Êzdyê xalis nûr û nar,
Hebûna me ya, hezaran salan,
Kivş dibe di nav, şikeft û zinar.

Me bi xwîna xwe, nivîsyê dîrok,
Me bi xemgînî afirand çîrok,
Dijminê dev xwîn bila zanibe,
Kardox natirse, ji tevî-teyrok.

Heyfa xwe bînin, wan nîrxên pîroz,
Nehêlin rakın, li me ba-bahoz,
Yektî, biratî, bibin pişgirtî,
Ku winda nebin, em bi îz û toz.

Sond bixun paqij, Meshefa Reşe,
Ku êdî negrî, dayka gulgeşe,
Ken û şabûnê emê dîyar kın,
Tim biçûrise, wek stêyrka geşe.

Nekevin hûn bin, hukmê neyara,
Ku jîn nemeşe, di nav azara,
Nebın birakuj, wek ırnûsên feş,
Azadkin bîndest, wan zêç û zara.

Erebkirina Kerkûkê gihiştîye asteke metirsîdar

Proseya erebkirina Kerkûkê gihiştîye asteke metirsîdar û bi dehan belgeyên erebkirinê û anîna erebên bajarên din ên İraqê bo navenda Kerkûk û derdora wê hatine eşkerekirin.

Hewldanên guhertina demografiya bajarê Kerkûkê piştî 16ê Cotmeha 2017ê gihiştîye asteke metirsîdar û bandor li ser paşeroja bajêr kiriyê û bûye metirsî li birîna Kerkûkê ji nasnameya xwe ya Kurdistanî. Ev di demekê de ye biryar e proseya serjimêriya giştî ya nifûs û xaniyan di Mijdara bê de were kirin.

Li gorî belgeyan, erebkirina Kerkûkê di 7 salên borî de di serdema desthilata Rakan Cibûrî de, ji erebkirina rejîma berê ya İraqê zêdetir hatiye kirin, veguheztina nasnameyan, formên xwarinê, piştgiriya xaniyan, tayînkirin û dabeşkirina zeviyan, rê û rêbazên herî

berbelav ên erebkirina Kerkûkê ne. Berpîrsê Ofisa Kerkûkê ya Desteya Navçeyên Kurdistanî yê Derveyî İdareya Herêma Kurdistanê Karwan Kemerxan dibêje, ji 16ê Cotmehê ve erebkirina Kerkûkê berdewam e, wek mînak di heftaya yekem a piştî bûyerên 16ê Cotmehê de, malbatên Erebi devêrên din anîn û li Kerkûkê bicih kirin. Herwiha nasname, formên xwarinê û kartên niştecihbûnê ji wan re hatine dayîn, ku ev jî pir xeternak e."

Ev pilana erebkirina di demekê de ye, biryar e İraq di meha Mijdara îsal de serjimêriya giştî pêk bîne, ji ber bandora wê li ser paşeroja kurdên Kerkûkê jî, Kurd vê serjimêriyê red dikin.

Ji aliyê xwe ve, Cîgirê Serokê Parlamentoya İraqê Şaxewan Ebdullah jî ragihand, di rewşa niha de em encamên serjimêriyê red

Yaddaşlar saralar arxivimizdə,
Unutsaq, silinər tariximiz də,
Yurda sahib çıxmaq öz əlimizdə,
Yurdu unutmayın ay Laçınlılar.

WEK BERÊ

Dildara te me, wek rojên berê,
Dewsa tava zer, şox-şemal derê,
Şewqa tîrija, ser dîdan mor ke,
Bide maçekî, xemkêş dîlberê.

Qırar û sozî, bûyî atqatî,
Efet qeşengî, tu Araratî,
Her ro ber çevî, lê peyde nabî,
Gelek teybetî, weke Welatî.

Radibe nermik, bayê Şimalê,
Dighîne li min, bêhna kemalê,
Serxoş mest dibim, bi bîn û boxsê,
Hiltînim çêja, huba cemalê.

Baran dibare, dilop-dilope,
Dilêm digirî, dibe şilope,
Carek bispêre, nav hêlma sîng-ber,
Bihêle ruh da, dexma germ şope.

Sal bihûrîne, lê bendewarim,
Ser rê û dirba wek nobedarim,
Nabirim guman, çevbihirî bin,
Bişkê me hesret, ez hêvîdarim.

Çevên beleke û bînyaya reş,
Tirsim nebîne, bedewbûna geş,
Çî min ra ne ev, kaw û kubarî,
Ku namînî heyr, ji gencya gulgeş.

Hê ciwanin em, bikin serdane,
Gîyan difûre, birqa şemdane,
Dêm nequrçimî, bi hijmekarî,
Bibin heyranê, bengiz, gerdane.

dikin û nas nakin. Nabe serjimêrî li Kerkûkê bê kirin, ger tê xwestin ku prose li Kerkûkê were kirin, divê li gorî hin pîvanan were kirin. Ji bilî van pîvanan, em ê li Kerkûkê ti serjimêriyê nas nekin û weke serjimêriya 1977 û 1997'an lê binêrin. Me ji Erebi û Tirkmenan re gotiyê, yan divê serjimêrî li Kerkûkê neyê kirin yan jî bi mekanîzmaya ku em dixwazin were kirin, eger nebe em wê nas nekin." Tedbîrên niştecihkirina Erebi hawerde li Kerkûkê û navçeyên Kurdistanî yê derveyî İdareya Herêma Kurdistanê û serjimêrî, li dijî madeya 140 a destûra İraqê ye. Li gorî belge û amaran, ji 16ê Cotmehê ve zêdetirî 100 hezar malbatên Erebi bajarên din anîne Kerkûkê, bi vê pêngavê jî erebkirina vî bajarî ketiyê qonax-eke metirsîdar û di vê rewşê de pêkanîna serjimêrî dê ziyane bigihîne kurdan.

Toprak Temelli Milliyetçilik

İsmail Beşikçi

Deng Dergisi, 1 Haziran 2024 günü Diyarbakır'da 'Kürt Meselesi: Nasıl Bir Gelecek Konferansı' gerçekleştirmişti. Bu konferansta İbrahim Gürbüz, 'Kürt Toplumunda Entelektüel Birikimin Tarihsel Süreç İçinde Geldiği Aşama ve Bunun Ulus ve Tarih Bilincine Etkisi' başlıklı bir bildiri sunmuştu. Bu bildiride İbrahim Gürbüz, Etnik milliyetçilik, diaspora milliyetçiliği, toprak temelli milliyetçilik kavramlarını irdeliyordu.

Şu isimler, bizlere, ne gibi süreçler çağırıyor? Hacı Qadir Koyi (1817-1897), Ubeydullah Nehri (1826-1883), Addüselam Barzani (1868-1914), Mela Selim (1849-1914), Şeyh Said (1865-1925), Xalid Begê Cibrî (1882-1925) Seyid Rıza (1863-1937), Dr. Fuad (1886-1925), Hizanizade Kemal Fevzi (1891-1925), Salih Begê Henî 1873-1925), Broyê Hesikê Telî (1877-1931), Alişer Efendi (1872-1937), Zarife Hanım (1885-1937), Alişer Efendi (1872-1937) Gazi Muhammed (1893-1947), Şeyh Ahmed Barzani (1896-1969) Mela Mustafa Barzani (1903-1979) ...

Bu kişiler, kendi okullarında, medreselerde, kendi ocaklarında eğitim görmüşlerdir. Kendi topraklarında, Kürdistan'da yaşamaktadırlar. Halkla sıkı bağları vardır. Dikkat edelim. Kürdlerde direniş hareketlerini başlatanlar hep bu kesimdir. Medreselerde gördükleri eğitimin bu süreçteki rolü büyüktür. Toprak temelli milliyetçi bir hareket bu süreçte meydana gelmektedir. Bu kesim Kürd/Kürdistan sorununu toprak sorunu olarak algılamaktadır. Bağımsız Kürdistan talep etmektedir. Bu Kürdi, Kürdistanî bir tutumdur. Kürdlerin kendi okullarında, medreselerde eğitim görmesi kanımca çok önemlidir. Örneğin Mela Mustafa Barzani, İstanbul Harb Akademisi'nde veya Bağdat Harb Akademisi'nde eğitim görseydi Kanımca Mela Mustafa Barzani olmazdı.

Devletin en çok rahatsız olduğu kesim bu kesimdir. Bu kesimin kökünü kurutmak devletin çok temel bir politikasıdır. Yukarıda isimleri anılan 16 kişiden onunun idam edildiği, ikisinin savaş sırasında öldürüldüğü bilinmektedir. Dört liderin de çok yoğun mücadele sürecindeyken yaşamlarını yitirdikleri bilinen bir gerçekliktir.

Medreseler, Kürd toplum hayatında önemli kurumlardır. Ehmêde

Xanî (1651-1707), Meye Cizirî (1570-1640), Feqiyê Teyran (1590-1660), Mele Ehmedê Xasi (1866-1951) gibi Kürd şairleri, düşünürleri medreselerde yetişmişlerdir. Örneğin Ehmedê Xanî'nin, Meleye Cizirî'nin, 300-400 yıl sonraki Kürd düşün ve toplum hayatını etkilediği, şekillendirdiği görülmektedir.

3 Mart 1924' de Tevhid-Tedrisat Kanunu ile medreselerin kapatılması, bir yerde, Kürdlerin okulsuz bırakılması anlamına gelmektedir. Medreselerde öğretim dilinin Kürdçe olduğu bilinmektedir.

1 Kasım 1928 harf İnkılabı, Kürdlerin geçmişle bağının koparılmasında çok büyük bir rol oynamıştır.

Bu kesimi şu isimlerle biraz daha zenginleştirebiliriz: Xalid Begê Hesenî (... -1926), Xalis Begê Spîkî (1899-1977), Secera Ferzende Beg (1881-1937), İhsan Nuri (1892-1976), Nuri Dersimi (1893-1973), Fehmi Bilal (1887-1967) ...

Kürdistan'da Kürdleri başsız ve aydınsız bırakmak devletin hiç taviz vermeden yürüttüğü bir politikadır. Başsız ve aydınsız, dilsiz, sermayesiz bırakılan kitlelerin milli bir hareketin yaratılmasında etkili olmayacakları açıktır. Savaşta meydana gelen katliamlar, köylerin yakılması-yıkılması, dahili ve harici kitlesel sürgünler, zora dayalı baskı araçlarının, örneğin, ordunun, polisi, cezaevlerinin çok yoğun bir şekilde kullanılması bu hedefi gerçekleştirmek içindir. Kürdistan'da Kürd burjuvazisinin oluşumunun engellenmesini, sermaye birikimini engellenmesini yine bu çerçevede değerlendirilmelidir.

İbrahim Gürbüz, diaspora milliyetçiliği, etnik milliyetçilik kavramlarını Bedirxanileri örnek göstererek irdelenmektedir. Diaspora milliyetçiliği ile etnik milliyetçiliğin aşağı-yukarı aynı içerikte kavramlar olduğu söylenebilir. İbrahim Gürbüz, Celâl Temel'in 'İlk ve Orta Kuşak Kürd Önder ve Aydınlar' kitabından ve Ahmet Kardam'ın, Cizre-Bohtan Beyi Bedirxan, Sürgün Yılları kitaplarından ve ilgili bazı kitaplardan yararlanarak Bedirxaniler hakkında şu bilgileri vermektedir.

Mîr Bedirxan'ın (1803-1869) bütün çocukları, İstanbul, Girit, Şam gibi Kürdistan'ın dışındaki alanlarda doğmuşlardır. Şüphesiz, Mîr Bedirxan'ın Botan'da Cizre'de doğan çocukları da vardır. Fakat onlardan fazla söz edilmemektedir. İstanbul'da, Girit'te, Şam'da, sürgün hayatı yaşayan bu çocuklar Kürd okullarında değil, Osmanlı okullarında eğitim görmüşlerdir. Mîr Bedirxan'ın Kürdistan dışında doğan bu çocuklarının büyük bir kısmı Osmanlı bürokrasisinde, askeri bürokraside, vali, kaymakam, mutasarrıf, genel müdür, mahkeme başkanı, paşa, ordu komutanı gibi önemli görevler almışlardır. Bu kesimler, topraktan kopuktur, halktan kopuktur.

Barzan-Behdînan bölgesinin Osmanlı bürokrasisinde, Bağdat,

Irak bürokrasisinde, 1958 askeri darbesine kadar Bağdat'daki İngiliz bürokrasisinde görev almaması dikkat çekici bir durumdur. Örneğin Barzaniler, bu kesimlere hiçbir zaman eleman vermemişlerdir. Hep, toprak temelli milliyetçilik sürecinde mücadelelerine devam etmişlerdir.

Mîr Bedirxan'ın, 1847 yılında ailesiyle beraber İstanbul'a oradan da Girit'e sürgün edildiği bilinmektedir. Aile 1847-1863 arasında 16 yıl, Girit'de, sürgün yaşamıştır. Daha sonra, 1863-1868 arasında beş yıl İstanbul'da sürgün yaşamıştır. 1868-1869 yılları arasında da Şam'da sürgün yaşamıştır.

Ailenin kati surette Botan'a dönememesi için, çok katı önlemler alınmış, bu önlemlerin kararlı bir şekilde uygulanması yolunda ciddi takibat yapılmıştır. Halkın başsız bırakılması, aydınsız bırakılması için her türlü önlem almıştır.

Osmanlı bürokrasisinde ve askeri bürokraside görevler almanın belirli bir yaşam konforu sağladığı açıktır. Hiç kimse o konforu bırakıp, Kürdistan'a ulaşmayı, orada mücadele başlatmayı düşünmemektedir. 1859 Girit doğumlu Hüseyin Kenan Paşa, (1859—1913), 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra, ağabeyi Osman Paşa ile beraber Botan'a gidip bir direniş başlatmış fakat kardeşleri Bahri Bey'in araya girmesiyle, direniş kısa zamanda bastırılmış, Bahri Bey kardeşlerini İstanbul'a götürmüştür.

Bu süreçte, Emin Ali Bedirxan (1851-1926), Abdürrezzak Bedirxan (1864-1918) gibi istisnalar şüphesiz vardır. Babanlar, Cemilpaşazadeler, gibi aileler hakkında da bu düşünceler ifade edilebilir.

Bu ailelerin sürgün alanlarında belirli bir yaşama ulaştıkları, devlete, toplumla bir bağ oluşturdukları söylenebilir. Kürdlerle ilgili taleplerinin ise toprak temelli olamayacağı açıktır. Bunlar, artık kültürel haklar temelinde taleplerdir. Buna diaspora milliyetçiliği, etnik milliyetçilik denebilir. Bu, Kürdi, Kürdistanî bir tutum değildir. Osmanlıcı bir tutumdur. Yirminci yüzyıl başlarında, İstanbul'da benzer alanlarda, büyük bir kısmı sürgün yaşayan Kürd aydınlarının Osmanlıcı olduğu söylenebilir. Bugün de ana akım Kürd hareketinin Türkiyecisi olduğu bilinmektedir. Örneğin, milletvekili olarak belirli bir konfora ulaşan Kürdlerin toprak temelli bir siyasal hareketde yer almayacağı şüphesizdir.

İbrahim Gürbüz'ün yukarıda belirtilen tebliğinde bu ilişkiler daha ayrıntılı bir şekilde irdelenmektedir. İbrahim Gürbüz'ün bu düşüncelerini biraz daha geliştirmesinde yarar vardır.

Deng Dergisi'nin 'Kürt Meselesi: Nasıl Bir Gelecek Konferansı' düzenlemesi iyi oldu. Milliyetçilik konusunda yeni düşüncelerin gündeme getirilmesi şüphesiz önemlidir.

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê pêşwaziya Serperîştê Wezaretê Derve ya Îranê dîke

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê pêşwaziya Serperîştê Wezaretê Derve ya Îranê û

şanda pê re dîke. Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî îro (În, 14.06.2024) seet 11:15 ê sibehê pêşwaziya Serperîştê Wezaretê Derve ya Îranê Elî Baqîrî Kenî û şanda pê re kir.

Li dû zanyaran, Serokwezîrê Herêma Kurdistanê û Serperîştê Wezaretê Derve ya Îranê danûstandinan li ser rewşa deverê û pêşxistina peywendiyên dualî di warên bazirganî, siyasî, civakî û ewlehî de dikin. Biryar e ku Elî Baqîrî her îro bi awayekî cuda bi Serok Mesûd Barzanî û Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî re jî bicive.

Serperîştê Wezaretê Derve ya Îranê li seet 09:25 ê sibeha îro gehîşt Balafirxaneyê Navdewletî ya Hewlêrê û ji aliyê Wezîrê Navxweyê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Rêber Ehmed, Serokê Dîwana Serokatîya Herêma Kurdistanê Fewzî Herîrî, Berpîrsê Fermangeha Peywendiyên Derve ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê Sefîn Dîzeyî, Parêzgerê Hewlêrê Umêd Xoşnaw û hejmareke berpîrsên hikûmî ve pêşwaziya wî hat kirin. Serperîştê Wezaretê Derve ya Îranê Elî Baqîrî Kenî duhî (Pêncşem, 13.06.2024) bi serdaneke fermî gehîşt Bexdayê û bi Wezîrê Derve yê Îraqê Fuad Hisên re civiya. Heftiya borî jî navbirî serdana Libnanê û Sûriyeyê kir û bi karbidestên wan her du welatan re civiya.

Pîştî wexera dawiyê ya Wezîrê Derve yê Îranê Hisên Emîr Ebdilahiyan bi Serokkomarê Îranê İbrahim Reîsî re di rûdana keftina helikoptera wan de, Elî Baqîrî serperîştîya wezaretê derve ya welatê xwe dîke. Pîştî wergirtina wî postî, ev serdana wî ya yekê ye ji bo Herêma Kurdistanê.

Kürdistan Bölgesi'nde Bronz Çağı şehri ortaya çıkarıldı

İspanyol arkeologlar, Kürdistan bölgesindeki Erbil vilayetinde bir Bronz Çağı(Tunç Çağı) ken-

tinin kalıntılarını keşfettiler; böylece tarımın ve şehirlerin nasıl geliştiğini daha iyi anlama yolunda önemli bir adım atılmış oldu. Keşfedilen bölgede , merdivenler ve odalar da dahil olmak üzere Tunç Çağı şehrinin kil tuğlalı binalarından bazıları görülüyor. Erbil arkeoloji müdürü Nadir Bakbar Muhammed, son yıllarda Erbil'de arkeolojik alanlar aramak için çeşitli kazılar yapıldığını açıkladı.

Muhammed, "1.000 alan keşfettik. Arkeolojik alanları kazdık ve eski bir şehir keşfettik. Keşfedilen alan, çiftçilerin ektiği düz bir alanda, tarım arazisindeydi," diye açıkladı. Yetkili, "Böyle düz bir alanda arkeolojik alan bulmayı beklemiyorduk. Saha çalışması yapan ekip, Erbil vilayetinde önemli olan ve arkeolojik alanlar açısından zengin olduğunu gösteren geniş bir arkeolojik alan tespit etti," dedi. 2023 ve 2024 yıllarında gerçekleştirilen iki kazı girişimi, tarımın kökenleri, büyükbaş hayvancılık ve tarihsel değişimlerde küresel farkındalığı olan bölgede şehir devletinin kuruluşu hakkında tarihi bilgiler ortaya çıkardı. Barcelona Özerk Üniversitesi'ne göre proje, her biri farklı bir tarihsel gelişim dönemini temsil eden üç Irak dönemi kapsıyor. Tunç Çağı veya Bronz Çağı, bölgeden bölgeye fark etmekle birlikte yaklaşık olarak MÖ 3300'den MÖ 1200'e kadar süren, bronz kullanımı, bazı bölgelerde yazı'nın varlığı ve diğer erken kentsel uygulamaların özellikleriyle tanımlanan tarihi bir dönemdir.

Başkan Barzani: Irak ve dünya Keldani Patriği'nin koltuğunun iadesi doğru bir adım

Başkan Mesud Barzani, Kardinal Louis Rafael Sako'nun yeniden Irak ve dünyadaki Keldani Birliği Patriği olarak görevine başlamasının doğru ve yerinde bir adım olduğunu belirtti.

Başkan Mesud Barzani, bugün sosyal medya platformu X hesabından yaptığı paylaşımında, "Irak ve dünya Keldani Patriği'nin koltuğunun iade edilmesi doğru ve yerinde bir adım, Irak Başbakanı

Muhammed Şiya Sudani'yi karardan dolayı takdir ediyorum." ifadesine yer verdi.

Irak Başbakanı Sudani'nin imzaladığı ve 11 Haziran 2024'te yayınlanan 42228 sayılı resmi kararnameye göre 1981 yılında yayımlanan Dini Cemaatler Denetleme Sisteminin 1. maddesinin beşinci fıkrası ve Federal Temyiz Mahkemesinin 30 Nisan 2013 tarihli kararı uyarınca, Kardi-

nal Louis Rafael Sako'nun Irak ve dünyadaki Keldani Birliği Patriği olarak tanınmasına karar verildi.

Başbakanlık kararnamesi, Keldani kiliselerini denetleme yetkisini daha önce bu yetkiye sahip olan Kardinal Louis Sako'ya iade etti ve ilgili tüm tarafların kararnameye uymasını zorunlu kıldı.

Babiliyyun Hareketi lideri Reyyan Keldani ile Irak Keldani Katolikleri Patriği Louis Rafael Sako arasında yaşanan tartışma ardından Irak Cumhurbaşkanı Abdullahî Reşid, 2013 tarihinde çıkan 147. sayılı cumhurbaşkanlığı kararnamesini iptal ederek Keldani Kilisesi Patriği Luois Sako'yu görevinden azletti.

Öte yandan Kardinal Louis Rafael Sako Irak Hükümetini, Hıristiyanlara yönelik ihlallere karşı sesini çıkarmazsa uluslararası topluma sığınacakları konusunda uyardı.

Louis Sako, Irak Başbakanı Sudani'nin özel talebiyle 11 Nisan 2024'te Bağdat'taki karargahına dönmüştü.

Kürdistan Bakanlar Kurulu petrol ihracatını görüştü

Kürdistan Bölgesi Bakanlar Kurulu, Kürdistan Bölgesi'nden gelirin Irak genel hazinesine dahil edilmesi gerektiği

petrol ihracatına ilişkin prosedürler ve genel nüfus sayımı hazırlıklarını görüştü.

Bakanlar Kurulu, Başbakan Mesur Barzani başkanlığında, Başbakan Yardımcısı Kubad Talabani'nin katılımıyla haftalık olağan toplantısını gerçekleştirdi.

Toplantının ilk bölümünde, Kürdistan Bölgesi üst düzey heyeti ve petrol şirketleri temsilcilerinin, 8-9 Haziran'da Irak Petrol Bakanlığı ile gerçekleştirdikleri müzakerelerin sonuçları masaya yatırıldı.

Görüşmelere ilişkin bir sunum yapan Bakanlar Kurulu Sekreteri Amanc Rahim, "Kürdistan Bölgesi heyeti, petrol ihracatının SOMO aracılığıyla yeniden başlamasının önündeki tüm engellerin bir an önce ortadan kaldırılması için tedbir ve mekanizmaların oluşturulması gerektiğini vurguladı." dedi.

Petrol satışından elde edilen

konusunda mutabık kalındığını kaydeden Rahim, bunun, hem Kürdistan Bölgesi Hükümeti, hem federal hükümet hem de petrol şirketlerinin isteği olduğunu savundu.

Bakanlar Kurulu, müzakere ekibinin çabalarını takdir ederek, Kürdistan Bölgesi Hükümetinin petrol ihracatının yeniden başlamasına engel olmayacağını ve en kısa sürede nihai anlaşmaya varmak istediğini vurguladı.

Kürdistan Bölgesi Hükümetinin, her iki hükümet ile yerel ve ulusal şirketler arasındaki işbirliğinin artırılmasını desteklediğinin altını çizen Bakanlar Kurulu, ekonomik kalkınmanın sağlanması ve Irak'ın genel ekonomik refahına katkıda bulunulması için çeşitli alanlarda işbirliğinin önemine dikkat çekti. Toplantıda federal hükümetin, Kürdistan Bölgesi sınır kapılarındaki ticaret yolunu etkileyen Ninova ve Diyala

vilayetlerinde iki gümrük kontrol noktası kurma kararı da ele alındı. Bu bağlamda, Maliye ve Ekonomi Bakanı Awat Şeyh Cenab, kararın ticarete etkisi ve olumsuz sonuçlarına ilişkin rapor sundu.

Bakanlar Kurulu ise konuyu kamu yararına olacak şekilde tartışmak ve Irak ile Kürdistan Bölgesi'nde ticaret hareketinin teşvikini kolaylaştırmak amacıyla federal hükümetin ilgili taraflarıyla sürekli temas halinde olmaya karar verdi.

Toplantının üçüncü başlığı ise Irak ve Kürdistan Bölgesi'nde 20-21 Kasım 2024'te yapılması planlanan genel nüfus sayımı oldu. Planlama Bakanı Dara Reşid, Irak ve Kürdistan Bölgesi'nde yapılması planlanan genel nüfus sayımının yürütülmesine ilişkin kapsamlı ve bilgilendirici bir rapor sundu.

Bakanlar Kurulu, istatistiğin canlanması, yeniden yapılanma ve kalkınma amaçları açısından önemli olan Planlama Bakanlığının çabalarını ve federal hükümetle sürekli koordinasyonunu överek, bu sayımın adalet ve eşitlik temelinde, her türlü siyasi ve ulusal amaçtan uzak olması gerektiğini vurguladı.

Kurul, Kürdistan Bölgesi dışındaki Kürdistanî bölgelerin kaderinin genel nüfus sayımıyla değil 140. Maddenin anayasa ilkelerine dayanarak belirlenmesi gerektiğini aktardı.

Toplantının son bölümünde ise lise 12. sınıf genel sınavlarına yönelik Millî Eğitim Bakanlığı ve ilgili tarafların hazırlıkları görüşüldü.

Başbakan Barzani, Koalisyon Genel Komutanını kabul etti

Başbakan Mesur Barzani, Irak ve Suriye Koalisyon Güçleri Başkomutanı General Joel

Vaul ve beraberindeki heyeti kabul etti.

Başbakan Mesur Barzani, Irak ve Suriye Koalisyon Güçleri Başkomutanı General Joel Vaul ve beraberindeki heyeti kabul etti.

Toplantıda Kürdistan Bölgesi, Irak ve Suriye'deki son gelişmeler ele alındı.

Her iki taraf da Peşmerge Bakanlığı'ndaki reformlara ve Peşmerge güçlerinin birleştirilmesine verdikleri desteğin devam ettiğini vurguladı.

Irak ve Kürdistan Bölgesi'nde güvenlik ve istikrarın korunmasının, IŞİD teröristlerinin ve genel olarak terörün tehditlerine karşı koymak için Peşmerge güçleri ile Irak ordusu arasındaki koordinasyon ve koalisyon güçleriyle işbirliğinin güçlendirilmesinin önemi de bir başka görüşme konusu oldu.

Erbil güvenlik güçlerinin bilgilerini Bağdat'a göndermeyi kabul etti

Başbakan Yardımcısı Qubat Talabani, Peşmerge ve güvenlik personeli olarak görev yapan tüm çalışanların

isim listelerinin Bağdat'a gönderilmesi hususunda Irak Federal Hükümeti ile anlaşmaya varıldığını belirtti.

Irak Federal Hükümeti'nin Kürdistan Bölgesi'nde çalışanların mayıs ayına ait maaşlarının bir bölümünü gönderdiği belirtildi.

Süleymaniye'de Bahtiyari projesinin açılışını gerçekleştiren Kürdistan Bölgesi Başbakan Yardımcısı Kubad Talabani, gazetecilere açıklamalarda bulundu. Bağdat'ın Peşmerge ve güvenlik güçlerinin mayıs ayına dair maaşlarının gecikmesine ilişkin sorulara cevap veren Talabani, "Mayıs maaşının bir kısmı geldi" dedi.

Peşmerge ve güvenlik güçlerinin listelerinin Bağdat'a gönderilmesi konusunda Irak Federal Hükümeti ile anlaşmaya varıldığı bilgisini veren Talabani, hiçbir kamu personelinin hakkının kaybolmayacağını ifade etti.

Mayıs ayı maaşının bir kısmının geldi ve yakın zamanda dağıtılacak diyen Talabani, "İsim listesinin Bağdat'a gönderilmesi konusunda belli bir anlaşmaya varıldı. Bugün olmazsa da yarın heyetler arası bir görüşme yapılacaktır. Buradan olumlu kararlar çıkacağını düşünüyorum. Hiç kimse hak kaybına uğramayacak" ifadelerini kullandı. "Kürdistan'daki çalışanların nisan ve mayıs ayı maaşları bayramdan önce ödenecek mi" sorusuna Talabani, "Mayıs ayı maaşının bir kısmı ulaştı. Diğer kısımların gönderilmesiyle birlikte herkes maaşını alacaktır" diye yanıtladı.

Kürdistan Bölgesi'nde üretilen petrolün dünya piyasalarına sunulması konusundaki krize de değinen Talabani, "Kürdistan Bölgesi yönetiminden bir heyet petrol konusunu görüşmek üzere Bağdat'a gidecek. İnşallah güzel sonuçlar alınacaktır" diye konuştu. Bölgede olan ekonomik kriz başta olmak üzere siyasi, toplumsal tüm sorunların çözümünü içi uğraştıklarını vurgulayan Başbakan Yardımcısı Qubat Talabani, "Çalışmalarımız bir kent için değil. Sadece Erbil, Duhok ve Süleymaniye değil tüm il ve ilçelerimizin kalkınması ve gelişmesi gerekiyor" ifadelerini kullandı.

Serok Barzanî û şanda Wezareta Derve ya Îranê tekezî li ser pêşxistina peywendiyên kirin

Serok Mesûd Barzanî iro Ina 14.06.2024 li Selaheddîn pêşwaziya Serpereştyarê Wezareta Derve ya Îranê kir û di wê hevdîtîne de herdu aliyên tekezî li ser pêşxistina peywendiyên kirin. Di hevdîtîne de rewşa siyasî ya

navçeyê û Iraqê guftûgo kirin û tekezî li ser pêşxistina peywendî û dostayetiya di navbera Herêma Kurdistan û Komara Îslamî ya Îranê, taybet li warên aborî û bazirganî û kultûrî kirin.

Her di vê hevdîtîne de Serpereştyarê Wezareta Derve ya Îranê rûmet û pêzanînen xwe ji bo helwesta Herêma Kurdistanê ya li ser rûdana ketinaxwarê ya helikopterê û can jidestdana Serok Komarê Îranê û şanda pê re hebû.

Her wiha spasiya welatê xwe ya ji bo şandina şanda taybetî ya Herêma Kurdistanê ya ji bo beşdarîkirina li pirseya can ji destdana Serok Komarê Îranê û şanda pê re bi Serok Barzanî gihand.

Nêçîrvan Barzanî û konsulê nû yê Tirkîyeyê civiyan

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û Konsulê Giştî yê yê Tirkîyeyê yê Herê-

ma Kurdistanê civiyan û Barzanî piştgiyîya xwe ji bo konsulê nû yê Tirkîyeyê nişan da.

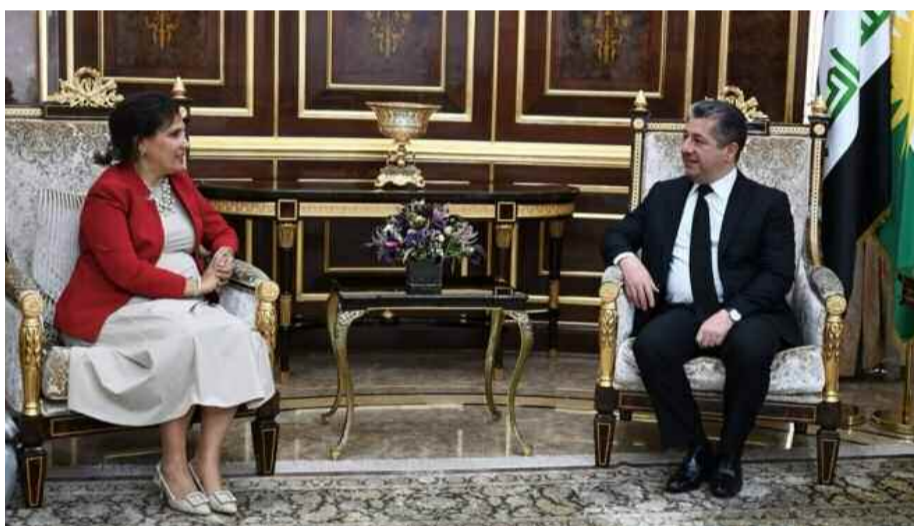
Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî iro li Hewlêrê Konsulê Giştî yê Tirkîyeyê yê Herêma Kurdistanê Erman Topçu pêşwazî kir ku nû dest bi kar kiriye.

Nêçîrvan Barzanî bixêrhatina Erman Topçu kir û piştgiyîya xwe ji bo wî nişan da.

Erman Topçu jî dilxweşiya xwe ji bo destpêkirina karê xwe yê nû diyar kir û hêvî xwest ku di çarçoveya erkê xwe de bikare pêwendiyên dualî zêdetir pêş bixe.

Herwiha her du aliyên rewşa Iraqê û Herêma Kurdistanê û herêmê bi awayekî giştî gotûbêj kirin. Erman Topçu 27ê Gulana 2024an wekî konsulê giştî yê Tirkîyeyê yê Herêma Kurdistanê li şûna Mevlut Yakut dest bi kar kiribû.

Mesrûr Barzanî pêşwaziya Birêvebera Ofîsa Herêmatîyê ya Sindoqa NYê kir

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê pêşwaziya Birêvebera Ofîsa Herêmatîyê ya Sindoqa Neteweyên Yekbûyî ya Şêniyan kir û di civînekê de tekez kir ku pêdivî ye serhijmêrî tenê ji bo hizra pêş-

Neteweyên Yekbûyî ya Şêniyan Welatên Erebi Leyla Bekir kir.

Di wê civîne de, danûstandin li ser kar û piroje û çalakiyên Sindoqa Neteweyên Yekbûyî ya Şêniyan li Iraqê û Herêma Kurdistanê di warên pêşxistina şiyânê bicihanîna amar û serhijmêriya şêniyan de hatin kirin, xasma ku biryar e di Mijdara Îsal de serhijmêriya giştî li Iraqê bê kirin.

Pêşxistina alîkarî û hevahengiyên navbera aliyên peywendîdar ên Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federalî li gel Sindoqa NY ya Şêniyan re hat tekez kirin, pêxemetî biserxistina piroseya serhijmêriyê ku pêdivî ye tenê ji bo merema pêşxistina şêniyan be û bi awayekî dadperwerane û dûrî her armanceke siyasî bê kirin.

Erebkirina Kerkûkê gihiştîye asteke metirsîdar

Proseya erebkirina Kerkûkê gihiştîye asteke metirsîdar û bi dehan belgeyên erebkirîne û anîna

erebên bajarên din ên Iraqê bo navenda Kerkûk û derdora wê hatine eşkerekirin. Hewldanên guhertina demografiya bajarê Kerkûkê piştî 16ê Cotmeha 2017ê gihiştîye asteke metirsîdar û bandor li ser paşeroja bajêr kiriye û bûye metirsî li birîna Kerkûkê ji nasnameya xwe ya Kurdistanî. Ev di demekê de ye biryar e proseya serjimêriya giştî ya nifûs û xaniyan di Mijdara bê de were kirin. Li gorî belgeyan, erebkirina Kerkûkê di 7 salên borî de di serdema desthilata Rakan Cibûrî de, ji erebkirina rejîma berê ya Iraqê zêdetir hatiye kirin, veguheztina nasnameyan, formên xwarinê, piştgiyîya xaniyan, tayînkirin û dabeşkirina zeviyan, rê û rêbazên herî berbelav ên erebkirina Kerkûkê ne. Berpirsê Ofîsa Kerkûkê ya Desteya Navçeyên Kurdistanî yê Derveyî Îdareya Herêma Kurdistanê Karwan Kemexan dibêje, ji 16ê Cotmehê ve erebkirina Kerkûkê berdewam e, wek mînak di hefteya yekem a piştî bûyerên 16ê Cotmehê de, malbatên Erebi ji deverên din anîn û li Kerkûkê bicih kirin. Herwiha nasname, formên xwarinê û kartên niştecihbûnê ji wan re hatine dayîn, ku ev jî pir xeternak e.

Ev pilana erebkirina di demekê de ye, biryar e Iraq di meha Mijdara Îsal de serjimêriya giştî pêk bîne, ji ber bandora wê li ser paşeroja kurdên Kerkûkê jî, Kurd wê serjimêriyê red dikin. Ji aliyê xwe ve, Cîgirê Serokê Parlamentoya Iraqê Şaxewan Ebdullah jî ragihand, di rewşa niha de em encamên serjimêriyê red dikin û nas nakin. Nabe serjimêrî li Kerkûkê bê kirin, ger tê xwestin ku prose li Kerkûkê were kirin, divê li gorî hin pîvanan were kirin. Ji bilî van pîvanan, em ê li Kerkûkê ti serjimêriyê nas nekin û weke serjimêriya 1977 û 1997'an lê binêrin. Me ji Erebi û Tirkmenan re gotiye, yan divê serjimêrî li Kerkûkê neyê kirin yan jî bi mekanîzmaya ku em dixwazin were kirin, eger nebe em wê nas nekin." Tedbîrên niştecihkirina Erebiên hawerde li Kerkûkê û navçeyên Kurdistanî yê derveyî Îdareya Herêma Kurdistanê û serjimêrî, li dijî madeya 140 a destûra Iraqê ye.

Li gorî belge û amaran, ji 16ê Cotmehê ve zêdetir 100 hezar malbatên Erebi ji bajarên din anîne Kerkûkê, bi vê pêngavê jî erebkirina wî bajarî ketiye qonaxeke metirsîdar û di vê rewşê de pêkanîna serjimêrî dê ziyane bighîne kurdan.

Mihemed Îsmâil: Her behsa diyaloga Kurdî-Kurdî tê kirin, PYD kiryarên xwe li dijî ENKSê gur dike

Sekreterê Partiya Demokrat a Kurdistanê - Sûriye (PDK-S) Mihemed Îsmâil got jî: "Ev kesên ku

Îsmâil, "Her dema behsa diyaloga Kurdî-Kurdî tê kirin, PYD kiryarên xwe li hember ENKS û partiyan wê gur dike, ji ber ku ew ji diyalogê ditirse û yekrêziya Kurdî naxwaze." Sekreterê PDK-Sê Mihemed Îsmâil li ser pîrsa revandina endam û çalakvanên ENKSê ji ajansa K24ê re got: "Hilmeta girtina endamên ENKS û PDK-Sê berdewam e, ji ber ku PYDê bi qasî ku metirsiya wê ji ENKS û PDK-Sê heye, ji ti aliyekî din tune ye, ji ber ku baweriya miletê me bi ENKSê heye û eger ew derfetê bide ENKSê, dê ew ê nemîne. Ji ber vê jî PYD hilmet li ser hilmetê û hemû gef û binbêkirinan li hember ENKSê û alîgirên pêk tîne, endamên wê direvîne û ofîsên wê di-

witîne."

Mihemed Îsmâil got jî: "Ev kesên ku

têne revandin, xebat û welatparêz in û ji malbatên ku bi helwestên xwe ya welatparêz û niştimanperwer naskirî ne, ji ber wê jî ew niha rastî girtin û gefxwarinê tîne û ew çekdarên ku bi ser malên wan de digirin jî, piraniya wan endamên partiya Beis bûn û niha derfet ketiya wan ku tola li xebatkarên welatparêz hilînin." Da zanî jî: "Bi van êrîşên li ser ENKSê, ji civaka Kurdî û raya girtî re tê tekezîkirin ku ENKS xwedîya projeya netewî ya Kurdî ye û nûnera rasteqîn a doza gelê Kurd a li ser asta navdewletî û hemû astên ku bi pêşeroja Sûriyeyê re pêwendîdar e."

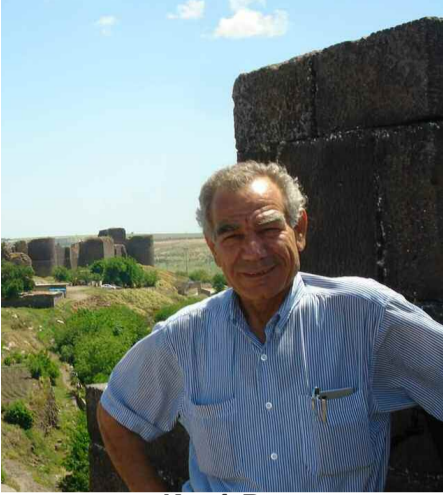
Tekezî li ser wê yekê jî kir, "Xebata me berdewam e û ev kiryarên tirsonek

dê me ji rêya xebat û têkoşîne dernexîne. Eger me serê xwe li hember rejîma xwe top, tank û firoke re danên, em ti carî serê xwe li hember dûvelankên wê natewîn. Em bi baweriya xelk û miletê me û piştevaniya wan dê xebat û têkoşîna her berdewam be." Sekreterê PDK-Sê amaje bi revandina rojnamevan Bêrîvan Îsmâil ji aliyê çekdarên PYDê ve kir û got: "Girtina Bêrîvan Îsmâil rûmetek e ji wê û malbata wê ya xebatkar û welatparêz e û lekeyeke reş e li eniya kesên ku ew girtine ye. PYD her dem behsa jinê û mafê wê dike, lê ew tenê jinê ji bo berjewendiyên xwe bikar tîne."

Da zanî jî, wan hevpeymanîya Navdewletî, aliyên pêwendîdar yê Ewropî, rêxistinên mafên mirovan û raya giştî ya Kurdî bi van kiryan û tengaviya li ser gelê Kurd li Rojavayê Kurdistanê di warên ewlehî, aborî û hemû waran de, agahdar kirine û got jî: "Em ê dest bi çalakiyan bikin, ji bo redkirina van kiryan xirap"

Mihemed Îsmâil amaje bi wê jî kir, her dema aliyê Amerîkî behsa diyaloga Kurdî-Kurdî dike, PYD kiryarên xwe li dijî ENKSê gur dike, endamên wê digire û ofîsên wê dişewitîne, ji ber ku ew ji diyalogê ditirse û naxwazin yekrêziya Kurdî çêbibe.

Ezbenî! Em Bendewarên Şadiyê Ne!

Konê Reş

Ezbenî! Çima şadî di rê de winda dibe?! Navnîşanên ku ji mêj ve, me di kolan û çardiryanên welatê xwe de danîne rastin; Çira û Xetîr veketîne.. Derî û pencere vekirîne.. Cil û bergên nû li me ne.. Û baş box û beranên me hatine serjêkirin..!

Mixabin! Çavên me qerimîn û şadî ne hat..! Ne me ew ji bîr kir û ne ew winda dibe.. û wiha em di

welatê xwe de, di nav êş, jan û sirgûnkirinê de, çavnêrên wê ne.. Her ku deriyek vedibe, em dibêjin; belkî şadî têre derbas bibê! Her ku mûmek vêdikeve, em bi hêvî dibin ku li ber ronahiya wê şadiyê bibînin.. Lê sed mixabin! Gelek sal derbas bûn û me ew şadî nadît.. Tevî wilo jî, em çavnêriya wê dikin..! Û bi hêvî ne ku bi serbestê bi zimanê bav û kalên xwe bikenin û bigirîn.. Bê tirs çîroka (Memê Alan, Siyabend û Xecê û Derwêşê Evdî), Ji zarokên xwe re bêjin û wek netewekî azad, xwe di nav civaka netewên dinyayê de bibînin..Erê her em ê bendewarê şadiya welatê xwe bin. Belê ezbenî! Ku ez û te zimanê xwe, dîroka xwe û navdarên xwe nas nekim, em ê çilo xwe bi xelkên dinyê bidim naskirin?

Ezbenî! Nîşe, feylesofê Almanî bingehê felsefeya xwe li ser du hîmenên ku di hundirê mirov de diçing û tîna kiriye. Yek jê,

belû û eşkere ye, ya din nepen û veşartî ye.. Di bawerîya min de Orhan Pamuk jî di nivîsên xwe de li gor felsefeya Nîşe liviya ye, ta ku wî xelata Nobel wergirtiye. Ew di hundirê qehremanên romanên xwe de, li wan tiştên veşartî gerya ye.. Belû ye tiştên diyar her kes bi wan zan e, lê ez heyranî wî mirovî bim yê ku karibe wan tiştên ne diyar, bi hunereke bedew û bawerî diyar bike.. Erê ezbenî wek ku kurdan gotiye; "Bi xweziya kesî ranehiştîye baqê keziya".

* * *

Ezbenî! Nikarim bi her kesî re bikenim.. Bi her kesî re bigrîm..! Dixwazim normal bijîm, rojên xwe wek rojên her çar demsalên salê derbas bikim: Zivistanê; xwe ji şîpên berfa çiyayê Toros û zagros biparêzim.. Buharê; bi çûk û çivîkên welatê xwe re bifirim.. Havînê; bi roka welatê xwe re bikenim û Payîzê; sapê jiyana xwe, li Beriya Mêrdînê, ser benderên Doda bidêrim û bidêrim..

Serhildana Şêx Übeydullah Nehrî

Beriya qal û behsa Serhildana Übeydullah Nehrî divê em ser serpehatiyên destpêka sedsala 19mîn bisekinin. Dewleta Osmanî êdî ne wek berê bû. Ew hêz, quwet û îhtîşama sedsalên 16, 17 û 18an nemabûn, kevirek ji hîmê dewletê hatibû kişandin û dewlet serserî ber bi jihevçûnê diçû. Alîkî ve aloziyeke mezin xwe sikura împaratoriye ve alandibû, aliyê din ve jî Dewletên Ewropî roj bi roj heq û mafên nû bo Ermenî û Nasraniyan dixwestin. Osmanî bégav mabûn, ketibûn pey çareseriyên nû. 1839a de Tanzîmat yanî pergala û sazûmana nû hatibû îflankirin. Wê pergale sistemeke teze bi xwe re anîbû hole. Angora wê sistemê hemû herêmên bin împaratoriye bi paytext ve hatibûn girêdan, mîrekî hatibûn rakirin û êdî soz li paytext ji dev derdiket, mor li paytext dihat lîxistin û biryar li paytext dihat hildan.

Pêjirandina Tanzîmatê ne tiştê hêsan bû bo Kurda û encamê de serhildan dest pê kirin. Çar sal pey îlana Tanzîmatê re yanî 1843an de Mîr Bedirxan serî hilda û ev rapêrîn heta 1847 dom kir. Di wê serhildanê de Kurd têkçûn û Osmaniya herêm hildan bin kontrola xwe. Sala 1853a de Şerê Üris û Osmanî derdikeve, lêbelê Kurd piştigiriyê nadin Osmaniya jiber ku bi têkçûna Bedirxaniyan re Kurd ji Osmaniya sar bûn, dûr ketin.

Heyşt sal dî Mîr Bedirxan, Yezdansêr sala 1855an de serî hildide. Kurdên rojhilat, rojava, bakûr û başûr tîna alikariyê û ordiyekî mezin tînin pê. Osmanî nikarin agirê hatiyê vêxistin bitemirînin, serî dernaxin û alikariyê ji konsolosê Îngilizî yê li Mûsilê dixwazin. Şehbenderê Îngiliz, dewletê û Yezdansêr li hev tîne, aşitî çêdibe.

Bi xilasbûna mîrekiyan re li Kurdistanê tu duzen û pergala namîne. Serokên eşîreta guhê xwe nadin tu qanûn û zagona. Dizî, destdirêjahî, kuştin, wêran û talan zêde dibe. Di wê hengam û aloziyê de şêx û melayên terîqeta dewsa mîr û mîrekiyan digirin. Dibin xwediye qedir û qîmeteke bilind û eşîretên heremê xwe davêjin bin baskê şêxan. Sedsala 19emîn de terîqeta herî xwedî tesîr û bandor Terîqeta Neqşî bû. Şêx Übeydullah Nehrî serok û mezinê Neqşibendiyan bû. Nehrî ji herçar perçên Kurdistanê jî baş dihat naskirin. Dema Şêx Nehrî de, Kurdên belavbûyî tîna ser hev, yekîtiyê tînin holê.

Şerê Osmanî û Üris yê salên 1877-87 de Şêx Nehrî xwe dide aliyê Osmaniyan. Paytext ji Nehrî re 20 hezar tîngên Martîni dişîne ku Şêx dijberî Üris bikeve herbê. Lê anegorê peymanê divê Kurda ew silahana dî şer re radest bikarana. Leşkerên Nehrî tîngên Osmanî xwe re tînin Kurdistanê û salek pey re yanî sala 1879 an de dijberî Osmaniyan dest bi haziriya serhildanê dikin.

Li vir divê em bipirsîn ka çima salek berê alîkarî dan Dewleta Osmanî û salek pey re xwestin dewletê re bikevin şer. Sedema wê rapêrînê, fikra çêbûna Dewleta Ermeniyan e. Konsolosê Îngilizî di sala 1879an diçe Wanê û tîna gotin ku bi destê Îngiliz Dewleteke Ermenî yê li Kurdistanê were avakirin. Pey van gotegot û rîwayetan Kurd civînan pêk tînin û encamê de biryara cengê tîna hildan. Lê ev ceng dijberî Osmaniyan nîne, ev dijberî Îranê ye. Şêx Nehrî xwediye teknîk û taktîka bû. Osmanî û Îranî anîna ber hev, miqayese kir û dît ku rewşa Îraniyan nebaş e jiber ku Îranî wê demê ji Efganan re boy bajarê Heratê ketibûn

herbê. Şêx Nehrî dît ku avakirina Kurdistana Îranê hêsan e. Pêşiyê li rojhilat dewletê were çêkirin û ew dewlet ê Osmaniyan re bikeve şer.

Beriya dest pê kirina êrîşan, Nehrî sedemên wî şerî yek bi yek rêz kir;

Dewleta Faris Kurda qetîl dike
Bi darê zorê ji eşîretan pere tîna standin
Jinên Kurd ji aliyên leşkerên Îranî tîna revandin
Farisên şîî zilmê li sunniyan dikin
Dewlet baceke gelek zêde ji Kurdan distîne û Kurd êdî bêzar bûne

Şêx xeberê ji serokê eşîreta Mangûr re dişîne ku agirê serhildanê were vêxistin. Serok Hemzê Mangûrî dest bi rapêrînê dike û Şêx Nehrî 1000 leşker bo alîkariyê jê re dişîne.

Hedefa Hemzê Mangûrî Tebrîz û Mehabad e, hedefa Mîr

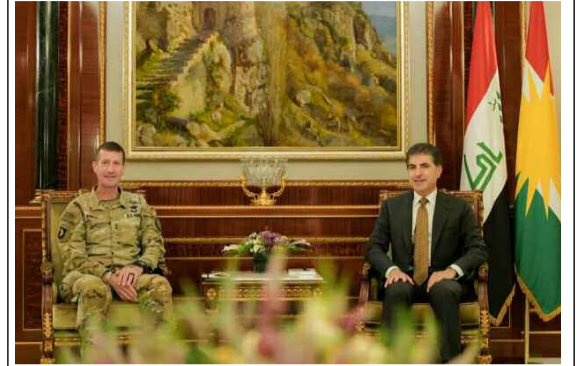
Sadiq Ürmiye ye, hedefa Mihemed Seyidê Biradostî Xoy û Rojavaya Ürmiyê ye. Ew cîhên azad dibin, hukumet tîna avakirin. Rojên Înê xutbe tîna xandin. Di wan xutba de derheq miletê Şîî û cîmaetên din gotinên xirab tîna gotin. Bi dî wan xutba re miletên ne sunnî ji Kurdan dîra dikevin û tu piştigiriyê nadin Kurmanca. Alîkî ve jî Osmaniyan sînor girtibûn, Kurdên Bakûrê nikaribûn herin alîkariya birayên xwe. Di dawiyê de Şêx Nehrî para ve vekîşîya, derbasî herêma Biradost bû.

Bi hatina Şêx ve, ew Kurdên li Îranê destê Faris revîn û xwe avêtin sînorê Dewleta Osmanî. Bi hatina wan re Kurd Osmaniyan re bûn xetere û tehlûke. Dewleta Osmanî zanibû ku Nehrî weha nasekinê yê dîsa serî hilde. Padişah Ewdilhemîdê duyemîn, Şêx Nehrî dawetê Stenbolê dike. Dema Nehrî xwe digîhîne Paytext gellek baş tîna pêşwazî kirin û pey re jî Nehrî tîna derdixe ku destê Osmanî de hêşîr e. Şêx Übeydullah Nehrî ji Stenbolê direve û bi keştiya Fransîzan derbasî Rojavaya Kurdistanê dibê û pey re xwe digîhîne Colemêrgê. Nehrî û kurê wî, Ewdilqadir, xwe bo şerêkî nû amade dikin. Lê ew demeke wisane ku ne Îngiliz, ne Îran û ne jî Üris dewleteke Kurd li Rojhilata Navîn de dixwazin. Encamê de Übeydullah Nehrî sirgûnê Mûsilê bû û dîra re şandin Mekkeyê. Li Mekkeyê sala 1883 an de çû rehma Xwedê.

Riataza

Nêçîrvan Barzanî bi Fermandarê Giştî yê Hêzên Hevpeymanan civiya

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî îro 13ê Hezîranê pêşwazî li Fer-

mandarê Giştî yê Hêzên Hevpeymanan li Iraq û Sûriyeyê General Joel Vaul û şanda pê re kir. Li gorî daxuyaniya Serokatiya Herêma Kurdistanê, di civînê de rewşa ewlehî, metirsiya terorê û gefên DAIŞê li ser ewlehî û aramiya Iraq û Sûriyê hat gotûbêj kirin. Herwiha tekezî li ser berde-wamiya hevkarî û hevahengiya di navbera hêzên Pêşmerge, artêşa Iraqê û hêzên hevpeymanan de hate kirin. Di mijareke din a hevdîtîne de ku Wezîrê Karûbarên Pêşmerge û Supasalarê Pêşmerge amade bûn, tekezî li ser serxistina proseya çak-saziyê li Wezareta Pêşmerge û yekkirina Pêşmerge hat kirin. Di vê derbarê de, her du alî li ser giringiya piştewaniya proseyê û nehîştina astengiyên hevneîn bûn.

Herwiha rewşa navçeyê bi giştî û çendîna mijarên cihê giringiya her du aliyan, aliyekî din ê hevdîtîne bû.

Fuad Husên: Me bi Elî Baqîrî re behsa pêşxistina peywendiyên siyasî, ewlehî û aborî kir

Wezîrê Derve yê Iraqê ragihand: "Me ligel Serperîştê Wezareta Derve ya Îranê li ser

pêşxistina peywendiyên siyasî, ewlekarî û aborî gotûbêj kir.

Wezîrê Derve yê Iraqê Fuad Husên îro di konfiraseke rojnamevanî ya hevbeş de got: Serdana şanda pilebilind a Iraqê bo Tehranê û beşdariya wan di merasima sersaxiya Serokkomarê Îranê de, bihêzbûna peywendiyên Iraq û Îranê nîşan dide.

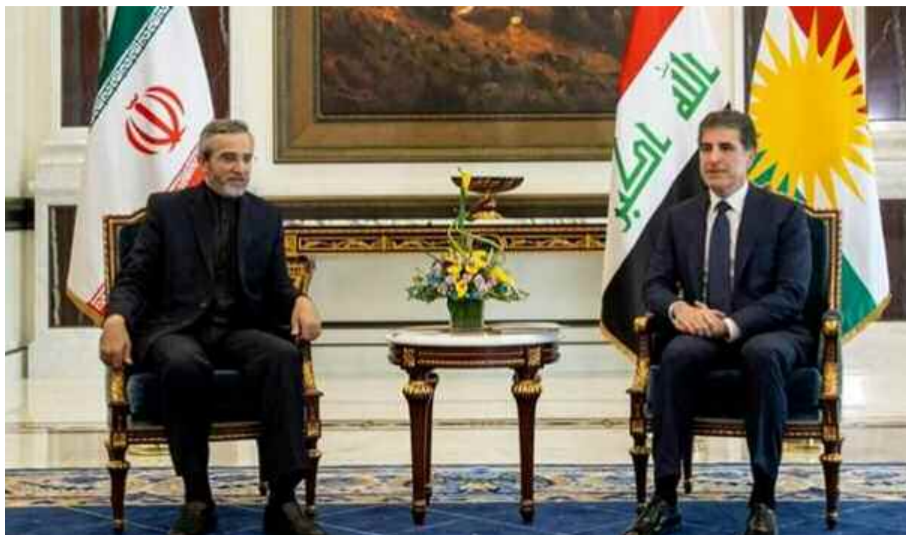
Fuad Husên wiha got: "Em li bendê bûn ku Serokkomarê Îranê Îbrahîm Raîsî û Wezîrê Derve Husên Emîr Ebdullahiyan serdana me bikin, lê qedere rê neda."

Wezîrê Derve yê Iraqê aşker kir: "Me li ser pêşxistina peywendiyên siyasî, ewlekarî û aborî ligel Serperîştê Wezareta Derve ya Îranê gotûbêj kirin." Herwaha got: "Me li ser kêşeyên li herêmê gotûbêj kirin û li ser wê yekê em hevneîn in ku rewşa herêmê û asayîkirina kêşeyan li herêmê, pêwîstiya wan bi diyalog û şewîrîna berde-wam heye."

Fuad Husên derbarê agirbesta li Xezzeyê de got: "Em helwesta xwe dubare dikin û piştigirî didin agirbesta li Xezzeyê. Berfirekîrîna qada şer û metirsiya Îsraîlê ya li ser başûrê Libnanê metirsîdar e ji ber ku wê wêraniyê zêdetir bike."

Serperîştê Wezareta Derve ya Îranê Elî Baqîrî Kanî îro 13ê Hezîran bi serdanekê gihîşt Bexdayê. Herwiha biryar e serdana Herêma Kurdistanê jî bike û li gel berpîrsên pilebilind bicive.

Nêçîrvan Barzanî: Îran cîranekî girîng e

Nêçîrvan Barzanî got, "Îran welatekî girîng û cîranekî girîng e."

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û Wekilê Wezîrê Karên Derve yê Îranê Elî Baqîrî li Hewlêrê li hev rûniştin. Serokatiya Herêma Kurdistanê da zanîn ku Barzanî û Elî Baqîrî li ser girîngiya pêwendiyên Îranê yên bi Îraq û Herêma Kurdistanê axivîne û wan diyar kiriye ku divê pêwendî li gorî

hîmê "cîrantiya baş" bin.

Her du aliyên aniyê zimên ku ew dixwazin hemû pêwendî û bi taybetî jî pêwendiyên aborî û bazirganiyê bi pêş bikevin. Dema Îranî ji bo ziyaretkirina cihên pîroz diçin Îraqê, Herêma Kurdistanê di deriyên sînorî re karên wan hêsan dike. Elî Baqîrî diyar kir ku Îran ji bo vê yekê spasdarê Herêma Kurdistanê ye.

Nêçîrvan Barzanî jî bal kişand

ser pêwendiyên baş ên bi Îranê re û ji bo alikariyên ku dide Îraq û Herêma Kurdistanê spasiya Îranê kir.

"Îran cîranekî girîng e"

Serokatiya Herêma Kurdistanê amaje bi "pêwendiyên dîrokî" kir û got, "Îran welatekî girîng û cîranekî girîng e."

Li hêla din, "rewşa giştî ya herêmê" û çend mijarên din jî hatine nixandîn.

Serokatiya Herêma Kurdistanê daxuyand ku hinek rayedarên Herêma Kurdistanê jî beşdarî civînê bûne.

Wekilê Wezîrê Karên Derve yê Îranê Elî Baqîrî îro hat Hewlêrê.

Elî Baqîrî li Balafirgeha Navneteweyî ya Hewlêrê ji aliyê Wezîrê Karên Navxwe Rêber Ehmed, Serokê Dîwana Serokatiya Herêma Kurdistanê Fewzî Herîrî, Berpîrsê Ofîsa Pêwendiyên Derve Sefîn Dizeyî, Parêzgarê Hewlêrê Umêd Xoşnaw û gelek berpîrsên din ve hat pêşwazîkirin.

Elî Baqîrî destpêkê bi Serokwezîr Mesrûr Barzanî re hevdişînek kir.

Mesrûr Barzanî: Em hemî bizavan dikin ku bazarekî zêdetir bo berhemên navxweyî bê peyda kirin

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê berê binyatî yê pirojeya Bazarê Fêqî û Zerzewatî yê Hevçerx li Akrê dana. Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî îro

(Sêşem, 11.06.2024) berê binyatî yê pirojeya Bazarê Fêqî û Zerzewatî yê Hevçerx li Akrê dana û gotarek pêşkêş kir. Ev jî tekista gotara Serokwezîr Mesrûr Barzanî ye:

Amadebûyîyên hêja û berkeftî, spas ji bo amadebûna we û hûn gelek bixêr bîn, mandî nebin, spêda we bixêr. Cihê dilxweşiyê ku em dibînin her rojekê li cihekê Kurdistanê berê binyatî yê pirojeyekî tê danan an jî pirojeyekî tê bicihanîn û pêşkeftin li Kurdistanê berdeham e.

Ez dilxweş im ku careke din hatime devera Akrê û Berdereşê û em ji bo danana bernê binyatî yê pirojeyekî girîng ku pirojeyê bazarê hevçerx ê fêqî û elweyê ye li qezaya Akrê ne. Akrê yek ji kevintirîn bajarên Kurdistanê û yek ji kevintirîn qezayên Kurdistanê û Îraqê ye û dîroke gelek dêrî hêye û ji aliyê cografî û aborî ve devera gelek girîng û zengîn e, xasma di biyavê çandinê de. Ji aliyê geştyariyê jî ve, Akrê devera gelek girîng e û gelek cihên geştyarî lê hene û pilana hikûmeta me ew e ku di van her du waran de vê deverê zêdetir pêş bixe û derfetên karî peyda bike.

Berî ez bihêmin vê derê, min serdana hin cotyaran li nav zeviya çandîna petatan kir û ez bi hejmareke wan cotyaran re axivîm û min guhdariya wan kir. Cihê dilxweşiyê ku em dibînin berhemê petatan li Kurdistanê roj bi roj zêde dibe, gelek zêdetir ji pêdivîtiya navxweyî niha li Kurdistanê petatên berhemên navxweyî û awayê çandinê jî ber bi awayekî zanistî yê pêşkeftî ve diçe.

Ev berhem ne tenê tîra Kurdistanê belkî tîra hemî Îraqê jî dike. Pêngavên pêdivî jî ji bo hinardekirina berhemê petatên xwemalî yên Kurdistanê ji bo derveyê welatî hatine avêtin. Diyar e daxwazê zêde jî li ser wan heye.

Di çarçoveya bernameya hemerengkirina dahatên Kurdistanê de, me wekî Hikûmeta Herêma Kurdistanê gelek pûte û girîngî bi mijara çandinê li Kurdistanê daye û me di çaksaziya çandinê li Kurdistanê de dest bi şoreşekê kiriye, lê ev destpêk e û hêştê gelek pêngav mane ku me pê çê bibe kertê çandinê li Kurdistanê bigehînin astekî standard ê cihanî, ku ne tenê mifayî li xelkê deverê û cotyaran bike belkî ji bo hemî Îraqê û deverê jî bibe sebata xwarinê. Her-

wesa ev dê rêxweşker be ku di kertê pişesaziyê de jî ji bo çêkirina kargehan pêngav bîn avêtin û derfetên karî di van delîvyan de jî zêdetir bîn peyda kirin.

Dem a ez bi wan cotyaran re axivîm, wan hin gazin hebûn. Yek ji gazinên wan ew bû ku berhemê petatan yê derve li hin sinoran derbazî nav Herêma Kurdistanê tê kirin ku bandoreke nerênî li ser berhemê navxweyî yê cotyaran heye. Em wekî hikûmetê dê lidûçûnê jî bo vî mijarê bikin. Wezîra Çandinê Rêzdar Bêger jî li vê derê ye. Em dê li gel Wezareta Darayî lidûçûnê bikin, ku ew berhemên li nav Herêma Kurdistanê tîna berhemên, em rêyê nedin ew berhem ji derve bîn derbazînin, ji bo ku piştevaniya cotyaran berdeham be. Eger em bibînin ku bi awayên neqanûnî ev kar tê kirin, rêkarên pêdivî jî dê li bernaberî van tiştan bîn bicihanîn. Ji aliyekî din ve daxwaza wan cotyaran ew bû ku mijara av û bendavan jê re bê çarekirin. Her di bernameya hikûmetê de ye ku em çend bendavên din jî çê bikin, yek ji wan jî bendava Îsmavayê li Bakirmanê ye ku dê gelek mifayî li cotyaran Deştê Navkurê bike û dê berhemê wan zeviyên gelek bi xêr û bereket zêdetir bike. Her di bernameya Hikûmeta Herêma Kurdistanê de û di çarçoveya girîngîdana bi hemî deverên Kurdistanê de, me girîngiyê zêde bi sinorê Akrê daye. Li sinorê Akrê çend piroje di warên rêyan û av û karebê û çêkirina dibistan û yarîgehan û Zanîngeha Akrê de hatine bicihanîn.

Welatîyên xweşevî pêdivî zêdetir xizmetê ne û bi pişrastî ve li paşerojê dê gelek pirojeyên din jî ji wan re bîn bicihanîn. Armanca me ya serekî pîrrengkirina abor û çavkaniyên dahatan û vekirina jêrxaneyêke bihêz e, girîngîdana û pêşxistina kertê çandinê yek bûye ji wan karên ku heta niha me kirine.

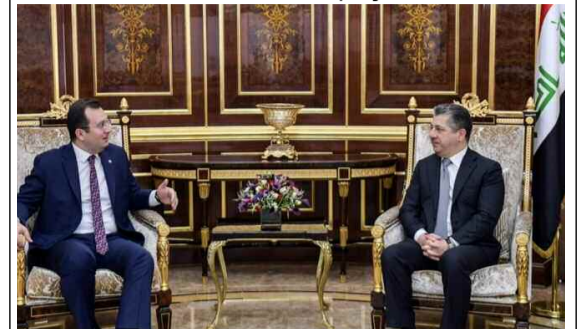
Ji bo vê meremê me bi hevkarî bi kertê taybet re dest bi bicihanîna çend pirojeyên girîng kiriye, wekî çêkirina çend deverên pişesaziya xwarinê û berbazarkirina genimê Herêma Kurdistanê û hinardekirina berhemên cotyaran me ji bo bazarên derve. Me çend bendavên cuda cuda li deverên cuda cuda çê kirine ku ji bo berhemên xwemalî û cotyaran bûne piştevan. Herwekî min behs kir, di bernameya me de heye û em bi Hikûmeta Federalî re ji bo destpêkirina çêkirina bendava Îsmavayê jî axivîne.

Devera Akrê bi gelek berhemên çandinê navdar e, wekî birinc û petat û tehî û simaqê. Me hin ji wan li vê derê jî dîtin. Bê goman em dê alikariya wan bikin ji bo ku ew berhem ji bo derve jî bîn hinardekirin, ez haydar im ku hinardekirina hin ji wan berhemên ji bo derve hatiye destpêkirin jî. Em dê hemî bizavên xwe bikin ku bazarekî zêdetir ji bo berhemên navxweyî ji bo hemî cotyaran Kurdistanê bê peyda kirin. Ez dubare destxweşiyê li kompaniya bicihanîna dikim ji bo vê pirojeya girîng, û pêdivî ye li ser astê standardên navdewletî be. Ez li wê bawerê me ku ev piroje dê piştevanîyê zêde ji bo cotyaran peyda bike û avakirina vî bazarî dê bibe piştevanîyê ji bo pêşvebirina kertê çandinê li ser astê Kurdistanê.

Careke din li me û we hemiyên pîroz be û her di xêr û xweşiyê de bîmînin û Kurdistanê jî her avedan be.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî pêşwazî li Konsulê Giştî yê nû yê Tirkiyeyê kir

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî îro 10ê Hezîranê pêşwazî li Konsulê

Giştî yê nû yê Tirkiyeyê li Herêma Kurdistanê Erman Topçu kir.

Li gor daxuyaniya Hikûmeta Herêma Kurdistanê, Serokwezîr Mesrûr Barzanî ji bilî pîrozbajiyê li destbikarbûna wî, tekezî li ser pêşxistina peywendiyên dualî li ser bingeha berjewendiyên hevbeş kir. Serokwezîr Mesrûr Barzanî behsa girîngiya cibicîkirina projeya Rêya Geşepêdanê kir ku Iraq, Tirkiye û Ewropayê bi rêya hesinî bi hev ve girê dide. Herwiha amaje bi pêwîstiya beşdariya Herêma Kurdistanê û hemû pêkhatiyên Iraqê di vê projeya stratejîk de kir. Consulê Giştî yê Tirkiyeyê dilxweşiyê xwe ji bo wergirtina erkê xwe li Herêma Kurdistanê nîşan da û tekez kir ku welatê xwe dixwaze di hemû waran de peywendiyên xwe bi Herêma Kurdistanê re zêdetir bipêş bixe. Çareserkirina kêşeyên di navbera Herêma Kurdistanê û hikûmeta federalî de û hewlên ji bo destpêkirina hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê, mijareke din e hevdişînek bû.

OHD'ê tîkildarî tecrîda Îmraliyê serî li Baroya Wanê da

OHD'ê tîkildarî tecrîda Îmraliyê serî li Wezareta Edeletê da. Piştî ku ti bersiv ji ser-

lêdanê re nehat dayîn, vê carê serî li Baroya Wanê da. Ji Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan, Omer Hayrî Konar, Veysî Aktaş û Hamîlî Yildirim ên li Girtîgeha Tîpa F a Ewlehiya Bilind a Îmraliyê tîna ragirtin 39 meh in agahî nayê wergirtin. Tîkildarî tecrîda "mûtleq" a li Îmraliyê hezar û 300 parêzeran serî li Wezareta Dadê dabûn lê derbarê serlêdanê de hêj bersivê nehatiye dayîn. Li ser vê yekê 74 endamên Şaxa Komeleya Hiqûqnasên Ji bo Azadiyê (OHD) ya Wanê serî li Baroya Wanê dan.

Hevseroka Şaxa OHD'a Wanê Mehtap Işık a beriya serlêdanê axaftineke kurt kir, diyar kir ku ji Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan û girtiyên din ên li Îmraliyê tîna ragirtin tu agahî nayên wergirtin û wiha got: "Ji bo ku em bi muwekilê xwe birêz Ocalan re hevdişînekê bikin di meha çileyê de ji 35 baroyan hezar û 300 parêzeran serî li Wezareta Dadê dan. Tevî ku bi ser serlêdanê re 6 meh derbasbûne jî wezarete hêj tu vegeer nekirine. Ji bo ku tecrîda li ser birêz Ocalan were rakirin û em bi muwekilê xwe re hevdişînekê bikin serî li Baroya Wanê didin." Işık, bal kişand ser çalakiya girtiyan a di çarçoveya "Ji Abdullah Ocalan re azadî, ji pîrsgirêka kurd re çareserî" li girtîgehan didomînin û got: "Tecrîda li Îmraliyê dest pê kir belavî hemû girtîgehan bû. Em nizanin li girtîgehan çî diqewime."

Amacım: Kürdistanı Kurmak!

Mesut Barzani: Bağımsız Kürdistan'ın başkanı olmayacağıma söz veriyorum Amberin Zaman, referandum, Kürdistan'ın bağımsızlığı, Suriye'de ilan edilen federalizm, yolsuzlukla mücadele, Kürt birliği gibi gündemdeki önemli konuları Mesut Barzani'ye sordu.

AI-Monitor'da Amberin Zaman imzasıyla "Mesud Barzani Kürdistan Bölgesi'nin IŞİD karşıtı savaşta sergilediği aynı kararlılıkla yolsuzlukla mücadele edeceği sözünü veriyor" başlığıyla Kürdistan Bölgesi Başkanı Mesut Barzani ile yapılan bir söyleşi yayınlandı.

Tek amacını Kürdistan'ın bağımsızlığını gerçekleştirmek olarak ifade eden Başkan Barzani, Bağımsız Kürdistan'da başkanlık yapmayacağı sözünü verdi.

Referandumun ABD Başkanlık seçiminin yapılacağı 2016 Kasım ayından hemen önce Ekim ayında yapmayı planladıklarını dile getiren Başkan Barzani, Bağımsızlık ilanının engellenemeyeceğini, bu ilanın karşısında duranlarla yollarını ayıracıklarını vurguladı.

HDP'nin 7 Haziran seçimleri sonrasında Koalisyonda yer almayarak tarihi bir fırsatı kaçırdığını dile getiren Başkan Barzani, Barış sürecinin kesintiye uğramaması için ellerinden gelen tüm gayreti gösterdiklerini vurguladı.

AI-Monitor: Son zamanlarda geçmişten çok daha yüksek sesle bağımsızlık ve referandumu dilendiriyorsunuz. Bazı insanlar bu duruma şüpheyle bakıyor ve sizin dikkatleri ekonomik ve politik problemlerden uzaklaştırmak için böyle hareket ettiğinizi ileri sürüyorlar. Onlar sizin ciddiye ineniyorlar. Ciddi misiniz? Eğer ciddiyeniz bize referandum için bir tarih verecek misiniz? Referandumun konusu ne olacak?

Barzani: Milyonlarca insanın kaderini yakından ilgilendiren böyle bir kritik bir konuyu, yaşanan bunca acıdan, verilen bunca kurbandan sonra salt şahsi siyasi kariyerim uğruna araştıracığıma inanabiliyor musunuz? Bu karara, alternatif bir yol olmadıktan, uzun ve zorlu yıllarda edindiğim çok acı tecrübelerden sonra ulaştım. Soruyorum, bunun bir başka yolu var mıdır? Birlikte Bağdat ile ilişkilerimizi irdeleyelim. Kabaca iki dönem mevcut. 1992 ile 2003 arasındaki ilk dönemde 2.500 köyümüz yok edildi; 182.000 insanımız katledildi; 12.000 Kürdün akıbeti bilinmiyor; aşiretimden, Barzanilerden 8.000 insan öldürüldü. Halepçe'de 5.000 insan kimyasal gazlarla katledildi. Bu ilk dönemin ağır bilançosudur.

2003'te, tüm Iraklılara şiddet uygulayan rejimin devrilmesi mücadelesine katıldık ve tüm Iraklılara tam ve eşit haklar sağlayan yeni ve demokratik bir anayasa temelli yeni bir Irak'ta hep birlikte yaşamak için yola çıktık. Bu yeni anayasanın yazılmasına yardımcı olduk ve onun için oy kullandık. İyiniyet gösterdik ve iyi niyetle hareket ettik.

Irak'ın birliğinin anayasanın temel ilkesi olduğu anayasada açıkça belirtilmemektedir. Ancak Irak başbakanı birkaç kalem darbesiyle bunu sonlandırdı. Merkezi hükümet Kürtlerin bütçedeki payını dondurdu ve çok sayıda kritik konuda taahhütlerinin gereğini yerine getirmedi. Şimdi önümüzde iki seçenek var. Birincisi federalizmden vazgeçerek Irak'taki bir bölge haline gelmemiz anlamına gelen tüm haklarımızdan vazgeçmek, diğer seçenek ise referandum yoluyla halkımıza gitmek ve onların ne istediğini sormaktır. Açıkça mevcut statükonun sürdürülebilir yanı yoktur. Eğer her şey değişmeden devam ederse, geçmişin kanlı ve tahribat dolu dönemlerine dönüş yapacağız.

AI-Monitor: Peki insanlara soraçağın soru ne olacak?

Barzani: Bu henüz kesinleşmiş değil. Hala bunun üzerinde tartışmalarımız devam ediyor.

AI-Monitor: Seçenekler neler olacak?

Barzani: Sadece bir tek soru olacak.

AI-Monitor: Demek istediğiniz

insanlarınızın bağımsız bir Kürdistan isteyip istemeyeceği mi? Yoksa önerilen referandum Irak anayasasında öngörülen tartışmalı bölgelerde gerçekleştirilecek ve insanlara Irak'ın bir parçası olarak kalmaya devam etmek mi veya bağımsız Kürdistan'ın bir parçası olmak istedikleri mi sorulacak?

Barzani: Bu da sürecin bir parçasıdır.

AI-Monitor: Her iki ayrı soruyu da aynı referanduma koyabileceğinizi mi ifade ediyorsunuz?

Barzani: Henüz karar vermedik. Sorular birlikte yer alabilecekleri gibi ayrı ayrı da sorulabilir. Ama kesin olan bir referandumun yapılacağıdır.

AI-Monitor: Kesin olan referandumun bu yıl yapılacağı, değil mi?

Barzani: Kontrolümüz dışındaki koşulları engelleyebilirsek, bütün kalbimle Evet, referandumu bu yıl içinde yapmak istiyoruz diyebilirim

AI-Monitor: Peki aklınızda bir tarih var mı?

Barzani: Ekim ayını düşünüyoruz. [Kasım ayındaki ABD Başkanlık seçimleri öncesinde]

AI-Monitor: Uluslararası kamuoyu Kürdistan'ın bağımsızlığını ilan edebilmesi için komşu devletler Türkiye ve İran'dan en az birinin desteğini alabilmesinin şart olduğu konusunda hemfikir. Geçmiş yıllarda Türk dış politikasının önemli ölçüde lehinize değiştiğini gözlemledik. Türkiye Irak'tan ayrılan bağımsız bir Kürt devletini destekleyecek mi?

Barzani: Başlangıçta Türkiye Kürdistan Federalizmine de karşıydı. Oysa bugün yaşanan ilişkilere bakın. Referandum sadece Irak Kürdistan'ı ile alakalı olduğundan Türkiye'deki Kürtleri etkilemeyecektir. [Problem olmaması gerekiyor] Bu nedenle biz Türkiye'nin Kürdistan'ın ne istediğini kavrayacağını ve buna uygun davranacağını umuyoruz. Tabi biz Türkiye ile görüştüğümüz gibi eş zamanlı olarak Bağdat ve İran ile de görüşüyoruz. Bağımsızlığımızı barışçıl ve istikrarlı bir şekilde ilan etmek istiyoruz.

AI-Monitor: Bağımsızlık ilan ettiğinizde, Türkiye'nin mevcut hükümetinin bunu kabul edeceğine inanıyor musunuz?

Barzani: Eğer mevcut AK Parti hükümeti bağımsız Kürdistan'ı tanımaz ve kabul etmezse, Türkiye'deki diğer hükümetlerden hiç birinin kabul edeceğini sanmıyorum.

AI-Monitor: Recep Tayyip Erdoğan 2019 yılına kadar Türkiye'nin başkanı olacak. Bu manada siz ne olacaksınız o tarihe kadar olması gerektiğini mi belirtiyorsunuz?

Barzani: Ne demek istediniz?

AI-Monitor: Yani, bağımsızlığın ideal olarak bu tarih aralığında gerçekleşeceğini ifade ediyorsunuz, doğru mu?

Barzani: Erdoğan başbakan olduğunda Erbil'e geldi ve burada Kürtleri inkar döneminin sona erdiğini dile getirdi. Bu çok önemli bir gelişmeydi. Erdoğan'ı bir çok defa ziyaret ettim ve Erdoğan'ın Kürt sorununa bir çözümün çok daha iyi anladığını gözlemledim. Erdoğan'dan duyduğumu daha önce hiç kimseden duymadım.

AI-Monitor: Ancak Türkiye kendi Kürtleriyle çok büyük sorunlar yaşıyor ve durum gittikçe kötüleşiyor. Buna göre Türkiye bu problemi çözmedikçe, Türkiye bağımsızlığınızı desteklese dahi, bu destek sağlıklı bir temelde olmayacaktır.

Barzani: Barış sürecinin durmasını arzuladık ve barış sürecini korumak için elimizden gelen tüm gayret gösterdik. Ayrıntılara girmek istemiyorum, ama 7 Haziran 2015 seçimlerinden sonra Halkın Demokrasi Partisi (HDP) parlamentoda 80 koltuk kazandığı zaman yaptığımız bir açıklamada HDP'nin AKP ile birlikte bir koalisyon hükümetinde yer almamasının tarihi bir hata olacağını dile getirdik. O esnada,

AKP'nin, HDP'nin koalisyon hükümetinde yer almasını istemediğini düşündüm, ancak sonra HDP içindeki insanlardan koalisyonda yer almak istemeyenin asıl HDP olduğunu öğrendim. Bunun büyük bir hata olduğunu düşünüyorum.

AI-Monitor: Çünkü onlar Erdoğan'ın bir "sultan" olmasını desteklemek istememiş olamazlar mı?

Barzani: Sultan çağı geride kaldı. Aksine, koalisyonunda yer almış olsalardı, kendilerini ilgilendiren konularla ilgili söz söyleme hakları doğacaktı. Parlamentoda değişiklikler yapmak için mücadele etme şansına

şahip olduklarını düşünüyorum, bunu değerlendirmeleri gerekirdi. Şimdi çok endişeliyim ve korkuyorum. Şehirlerde belirsiz terörist örgütler adına bombalamalar, şiddet eylemleri gerçekleştiği zaman Türk halkı bütün Kürtleri sorumlu tutacaktır. Bu durumun Kürt ve Türk halkı arasında bir etnik çatışmaya dönüşmesinden endişe duyuyorum.

AI-Monitor: Öyle görünüyor ki, PKK'ye karşı, belki Şengal'de daha fazla etkinlik göstermeniz için Türkiye'den çok daha fazla baskı gelecek. Bu baskıyı hissediyor musunuz?

Barzani: Hayır, bizim kendi gündemimiz var.

AI-Monitor: Ama, Kürdistan İstihbarat şefi olan oğlunuz Masrur Barzani'den PKK'nin Şengal'i terketmesi gerektiğini bizzat kendi kulaklarımla duydum.

Barzani: Kesinlikle, PKK Şengal'i terketmelidir. Biz, onların Şengal'i zorla değil, barışçıl bir şekilde terk etmelerini istiyoruz.

AI-Monitor: Peki Amerikalılar bu konuda sizin adınıza müdahale ettiler mi?

Barzani: Amerikalılar yerli sorunlara dahil olmazlar. Ama Amerikalılar Şengal'deki PKK varlığının bir anlam ifade etmediğini biliyorlar.

AI-Monitor: Federal Kuzey Suriye deklarasyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Barzani: Federalizm konseptinin Suriye'deki statüye uygun olduğunu düşünüyorum. Ancak bu konuda Suriyeliler kendi aralarında bir konsensus oluşturmazlar. Biz Kürdistan bölgesinde federalizm ilan ettiğimizde bunu tek taraflı olarak yaptık.

AI-Monitor: Bu deklarasyonun arkasındaki itici güç olan Demokratik Toplum Partisi (PYD), deklarasyonun diğer demokrasiye ve diğer gruplara saygı konusunda kararlı olduğunu belirtti.

Barzani: PYD, sahadaki uygulamaları göz önüne alındığında demokrasi konusunda samimi görünmüyor.

AI-Monitor: Suriyeli Kürt Halk Savunma Güçleri [PYD'nin askeri kanadı] ile Amerikalılar arasında git-tikçe gelişen askeri ve belki de siyasi bağlantılar konusunda ne düşünüyorsunuz?

Barzani: PYD'ye yapılan destekler PKK'ye yapılmış anlamına gelir.

AI-Monitor: PYD ile PKK'nin aynı olduğuna inanıyor musunuz?

Barzani: Onlar kesinlikle bir ve aydırlar.

AI-Monitor: Amerikalılar buna inanıyor mu?

Barzani: Elbette onlar da bunu çok iyi biliyor, ama bunu bildiklerini

ifade etmek istemiyorlar... Bildiğiniz gibi Amerikalılar ve bizim için en önemli öncelik IŞİD'e karşı savaştır, bu nedenle görmezden geliyorlar

AI-Monitor: Biraz da IŞİD karşıtı savaşı konuşalım. Musul'un bağımsızlıktan önce kurtarılacağına inanıyor musunuz?

Barzani: Musul ile Kürdistan'ın bağımsızlığı konusunda bir ilişki yok.

AI-Monitor: Öyle demek istediğim? Bağımsız olduğunuzda IŞİD hala Musul'da olabilir mi?

Barzani: Neden olmasın?

AI-Monitor: Tehlikeli komşu.

Barzani: Kürtler belalı komşularla

başkanı olmayacağıma dair söz veriyorum.

AI-Monitor: Gerçekten?

Barzani: Evet. Amacım bağımsız bir Kürdistan'ı kurmaktır, onun başkanı olarak kalmak değil.

AI-Monitor: Planlarınız, petrol/enerji zenginliğinin ülkenizi finans etmesi fikrine dayanıyor. Petrol fiyatları dibe vurdu. Türk Başkonsolosu Aydın Selcen, Türkiye'nin Irak Kürdistan'ında üretilen tüm varlıkların hisselerini satın alması ve yaklaşık 8 milyar dolarlık bir doğal gaz boru hattı döşenmesi önerisinde bulundu. Bu iyi bir formül mü? Bunu Türk hükümetiyle tartışabiliyor musunuz?

Barzani: Gerçekten, ayrıntılara girmek istemiyorum. Ekonomi ve petrol konusundaki bu ayrıntılı sorunun doğru adresi, onların sorumluluğunda olduğundan, bakanlar kuruludur.

AI-Monitor: Ama, yapılan enerji anlaşmalarının yöntemi ve yeterince şeffaf olmaması ile ilgili genel eleştiriler var.

Barzani: Eksiklikler olabilir, ama ayrıntılı bilgiye sahip değilim. Bu nedenle en iyisi kurula sormanız. AI-Monitor: YNK'li bir heyet Ankara'ya giderek petrol konusunda görüşmelerde bulunacak

Barzani: Gaz tüm Kürdistan halkına aittir. Bu konu politik partilerin değil, Kürdistan Bölgesi Hükümeti'nin sorumluluğundadır. Petrol ve doğal gaz Kürdistan Bölgesi Hükümeti'nin işidir, YNK'nin değil.

AI-Monitor: Bu zor zamanlarda rüşvet ve yolsuzluk sorunu çok daha fazla konuşulmaya başladı. Yolsuzluğu bastırma için planınız nedir? Yüksek rütbelere veya mevkilere sahip olsalar dahi suçluları cezalandırmak yoluyla caydırıcı olmaya hazır mısınız?

Barzani: Dün yargı kurumlarının şeflerinin katıldığı çok önemli bir toplantıya katıldım. Bunlar finansal reformları uygulamaktan sorumlu olan kurumlardır.

AI-Monitor: O halde kısa süre içinde bazı tutuklamalar veya adli soruşturmalar görülebilir miyiz?

Barzani: Onlara sadece bir şey söyleydim. Kimse dokunulmaz değildir. Eğer benimle ilgili bir şey bulursanız, beni çağırın. Mahkemeye geleceğim. Neçirvan [Başbakan, Mesut Barzani'nin yeğeni] mahkemeye gelmek zorundadır. Masrur [Mesut Barzani'nin oğlu] ile ilgili bir şüphe varsa mahkemeye gelmek zorundadır. Evvela benim ailemden başlamak zorundayız, daha sonra Kürdistan Demokratik Parti (PDK) ve ondan sonra da diğer politik partiler. Böylelikle, görevini istismar eden, kötüye kullanılan kim olursa olsun, bu kurumlara tüm gücümle arkalarında olduğumu söyledim. Resmi olarak yolsuzluklarla mücadele eden sorumlusunuz. Bu nedenle bununla mücadele etmenizi istiyorum. Ama eğer görevinizi yapmazsanız, o halde sizi devre dışı bırakarak bu mücadeleyi ben şahsen sürdüreceğim. Ancak o takdirde Kürdistan'da hukuğu devre dışı bıraktığım için beni suçlamayın. Çünkü yolsuzlukla mücadele ve sahip oldukları resmi pozisyonlarını petrol anlaşmaları, tarım arazilerinin satışı ve bunun gibi şeyler için kötüye kullanan kişilerle mücadele bizim için çok önemlidir. İçişleri Bakanlığı, Peşmerge Bakanlığı, Başbakan, herhangi bir bakan, bir parti lideri, bir güvenlik yetkilisi sorumluluğu ne olursa olsun yaşananlardan sorumlu olmak zorundadırlar.

AI-Monitor: Çok sayıda genç insanla konuştum ve hepsi yolsuzluklardan şikayetçiler.

Barzani: Bizim için, yolsuzlukla mücadele varoluşsal bir sorundur. Bu nedenle, nasıl ki büyük bir motivasyon ve tüm güçlerimizle IŞİD'e karşı savaştıysak yolsuzluklarla da aynı kararlılıkla mücadele edeceğim. Bağımsız Kürdistan'ın

AI-Monitor: Bir diğer problem ise Kürtler arasındaki birlik eksikliği.

Barzani: Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) ile ciddi bir ortaklığımız var ve diğer partilerle de olmaya çalışıyoruz. Gorran yıkıcı bir rol oynadılar ve kendi kendilerini konu dışı bıraktılar.

AI-Monitor: Bağımsızlığı hedefleyen biri olarak bir yol haritanız var mı?

Barzani: Evet, kesinlikle. Parlametoyu yeni bir parlamento sözcüsü seçimleriyle yeniden aktifleştireceğiz. Kürdistan'ın bağımsızlığı parlamentodan ve politik partilerden daha önemlidir. Her kim, bu bağımsızlığın bir parçası olmak isterse memnuniyetle karşılanır ve her kim bunun karşısında durursa ayrılmak ve kendine yeni bir yön çizmek zorundadır.

AI-Monitor: Peki bu kritik dönemde başkan olarak kalmanız gerektiğini düşünüyor musunuz?

Barzani: Amacım bu noktaya, bağımsız bir Kürdistan'a ulaşmak. Bu benim için bir şereftir. Bağımsız Kürdistan'ın gerçekleştirdiğimiz gün, Kürdistan'ın başkanlığından ayrılacağım. Ve Kürdistan halkını kutlayarak bu görevimi yerimi alacak kişiye devre-deceğim. Bağımsız Kürdistan'ın

kurdistanaktuel.com

Dr. Ekrem Onen: Konslosê Rûsya Qeyserî li Mahabadê

Aleksander İvanoviç İyas
15.09.1869 – XX.XX.1914

Werger ji Rusî: Dr Ekrem Onen

Aleksander İvanoviç İyas
Evserê alaya Litva a parazti-
na Qeyserê Rûsî bû – Лейб-
гвардейского Литовского полка
(Leibgarde. E.Ö)

Di sala 1901 de hate persiya
û li bajarekî biçûk Tybete – Hey-
derî ku ne durî hudûdê Afgan-
istanê kar kir.

Xwendina xwe ya Rohjilat-
nasîyê di salên 1895-1898 di

barê rewşa siyasî a li Xorosanê û
Bakurê Afganistanê ku ji erkana
eskerî a herêma Turkîstanê re rê
kirîye gelek bilind tîn nirxandin.
Ew ji ji ber, hema bêje wek
yekemîn kes bû zimanê Afganî
zanî bû her weh monopolîya
zanebûna zimanê Kurdî bû.
Heman demê de zanakî zimanê
Farisî bû ,ne bes di peyivî her
weha bê qusûr dinivîsî.

Di dema karê xweyî li Persiya
ji Nêzikde nasbûna wî û Rohjilat-
nasê Rûsî yê nevda (Kurdolog
.E.Ö) V. F. Mînorskî re ku karê

Kurdistana Persiya xebitiye, her
weha li ser pîrsa nakokîya sînorê
navbera Persiya û Turkî xebat
kirîye.

Di sala 1913 de bi kaptanê
erkana navendî Karaûlov re sefer-
ekê ber bi navça bakurê hudûdê
persiya dikin ji bo bi cihkirina
hudûdê navbera Persiya û Turkî,
Her weha ji bo di derheqê eşîrê
kurdan de infoemasyonê bide hev.
Di encamê keşivê da gelek
agahiyên heja yê siyasî, eskerî-
coxraffî û etnografî bi dest dixin.
Gelek ji van agahîyan İyas di xeba-
ta xwe ya ” seferê bakurê Kurdis-
tana Persiya” de bi cih kirîye.

Aleksander İvanoviç İyas xwe
bi çend foto kamera amade kiribû
ku yek ji wan jî “Kodak Panorama”
ji bo ku bi karibe resmên panora-
ma bikşîne. İyas lazim bû kontrola
karwanê ticaretê ku ji Hindistana
Brîtanya dihat ku nehêle di rêya
wande nexweşîya veba – Bûbon
(Vîrus înfamasyon) derbasî nava
Rûsya bibe. Lê Brîtanî bawer bûn
ku Efser wek ajaneke eskerî illegal
hatîye şandin.

Di dirêjaya xizmeta xwe ya li
Persiya, İyas her berdeyam bû bi
kişandina resmên ciwan yê
waran, mirovan û buyaran ku ew
rastî wan dihat. Bi xêra wî îroj em
bi nerînek nadir ya Rûsî em fam
dikin wê serdemê İnan çawa bû.

Aleksander İvanoviç İyas her
weha lîngvîst bû û zimanê Farisî,
Turkî û Kurdî baş zanî bû.

Di resmên wî de niştecîyên
herêmê pir tabîne û pir ferqin, ji
resmên wê demê ku adet bû wek
stîla “rojhilatnasîyê” ya huner-
menda.

Aleksander İvanoviç İyas di
şerê pêşîn yê cephê Røjhilata

nêzik yê şerê cihanê yî yekemîn
de hate kuştin. Lê bi xêra li
hevhatineke tesaduf negatîvên
wî (hinek ji wan di nav alavên
efserekî Turk ku di şerê li dora
Tebrize ku di sala 1915 de hatibû
kuştin derketin) hatin xelas kirin
û van nêzikna ji raya giştîre hate
nîşan dan. Vekirina Koleksiyona
resmên Persiya a 1901 – 1914 a
Aleksander İvanoviç İyas, îmkân
da ku em arşîvek heja û întesnt
ku aspektên cuda yê tarîxa civakî
a bakurê rojavayê İnanê, her
weha bi dokumentên grînge ji bo
serdema bûyerên gring di tarîxa
welat da nas bikin.

Kartateka !

Lutheriste. Xwendina xwe ya
teyayî û eskerî li beşê kadetê ya
Fîndîliya xwendîye. Wek Letî-
nantê 2 (efser) li Лейб-гвардей-
ского Литовского полка (Leib-
garde. Alaya Litva.E.Ö) dest bi
kar kirîye.(05.06.1889) Bû Letî-
nant.(05.08.1895). Kursên
zimanê Røjhilat li beşê xwendinê
yê departementa Asîya ya MİD
(wezareta derve a Rûsya).
(1895-1898). Wek serokê herê-

ma pişt kaspîya hat tayin kirin.
Gelek caran bi serdanên kar diçû
herêmên Persiya. Kaptanê
erkane (06.05.1900). Kaptan
(05.08.1903). Li konsulxana
navendî a Meşxede kar kir.
Polkovnik (Albay) (06.12.1912).
Cîgirê konsul li bajarê Soudjbu-
lakê (Azerbeycana Persiya). Di
sala 1914-1915 de ji alî Turkê
derbasî nav axa İnanê bûbûn
hate kuştin.

Xelatên Ana 3 (1905) û xelata
stanislawê 2 (1909) de wergirtîye.

P.S.

Ez bawerim koleksiyona
A.İ.İyas wê gelek dewlemend be
di pîrsa kurdan de. Ev dokument
min ji arşîva eskerî ya Rûsya
Qeyserî derxistîye

li ser kartateka li cihêkî tenê
Soudjbulak wek (Azerbeycana
Persiya) hatîye nivîsandin. Wek ez
fam dikim yê kartateka hazir
kirîye ev şaşîti kirî ye. Lê min wek
orîgînalê wergerandîye ji ber
dokument nabe mirov
biguhere,paşê berpîrsên arşîva
eskerî ev şaşî rast kirin ez jî
dikim. avestakurd.net

dema kursên Efserîyê de li beşê
zimanên Røjhilat ya departemen-
ta Asya ku bi wezareta derve a
Rûsya ve grêdayî bû, zimanê
Erebî, Farisî û Turkî dixwend.

Di dema xizmeta li Turkîstanê
ket nav kârê kişîkirina Pamîra.

Di sala 1901 wek serokê
dezgeha xizmetkarî a li dijî
nexweşîya veba – Vîrus (wek
ajanê illegal) zêdeyî 11 sala li
bajarê Tybeta-Heyderî Persiya
kâr kir. Raporên wî yê ku di der-

diplomasiyê dimeşand çêdibe.

Di meha gulana sala 1912 de
dibe konsulê Rûsya li Mahabadê
(Saûdj – Bûlak) Kurdistana Per-
siya bajarê Kurda ku li başûrê gola
Ûrmîyê û li ser sînorê bakur yê
Persiya û Turkî dikeve. Her weha
karê ajanê illegal li herêma hudûdê
persiya û Turkî û mezoptamya ku
di bin hukmê Turkî de bû dikir.

Ji sala 1912 de ket nav pro-
grama erkana eskerî a kafkasya
ku li ser Azerbaycana Persiya û

Balyozê İnanê: Di asayîkirina pêwendîyan de roleke mezin a serdana Nêçîrvan Barzanî hebû

Balyozê İnanê yê İraqê Mihemed Kazim el Sadiq ragi-
hand ku serdana Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan
Barzanî ya Tehranê, roleke rasterast di vegehandina

pêwendiyên asayî de hebû. Balyozê İnanê yê İraqê Mihemed
Kazim el Sadiq ragihand ku serdana Serokê Herêma Kur-
distanê Nêçîrvan Barzanî ya Tehranê, roleke rasterast di
vegehandina pêwendiyên asayî de hebû. Berpîrsê Wezare-
ta Karên Derve yê İnanê Elî Baqîrî dê biçê Bexdayê û piştî
jî bê Herêma Kurdistanê. Balyozê İnanê yê İraqê Mihemed
Kazim el Sadiq derbarê vê serdanê û serdana meha borî ya
Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî ya Tehranê ji
nûçegihanê Rûdawê yê Bexdayê re axivî.

Mihemed Kazim el Sadiq diyar kir ku Elî Baqîrî dê di ser-
dana xwe ya Hewlêr û Bexdayê de mijarên wekî
pêwendiyên Bexda û Hewlêrê û bicihkirina peymanê ewle-
hiyê bîne rojevê. Balyozê İnanê yê İraqê Mihemed Kazim el
Sadiq wiha bersiva pîrsên ajansa Rûdawê da:

Girîngiya serdana Wezîrê Karên Derve yê İnanê ya
Hewlêr û Bexdayê çi ye? Di serdana wezîr a Hewlêr û Bex-
dayê de dê çi mijar bîn rojevê?

Ev serdan di çarçoveya bihêzkirina pêwendiyên di
navbera her du welatan de ye û dê li ser asta herêmê jî
gotûbêj bîn kirin. Ji ber wê jî pêwîst e di navbera her du

welatan de îstîşarê bîn kirin ji ber ku İnan û İraqê
pêwendiyên dîrokî li gel hev hene. Lewma pêwîst e dem bi
dem danûstandin bîn kirin.

Duyem, serdana Wezîrê Baqîrî di rastiyê de ji bo spasiya
hikûmetê û gelê İraqê ye ku eleqe û hevxiyê ji bo şehîd
Reisî û hevalên wî nîşan dabûn.

Hûn pêwendiyên İraq û Komara İslamî ya İnanê û Herê-
ma Kurdistanê çawa dibînin? Pêwendî li gorî hêviyan in?

Wekî ku min behs kir, divê em tîkiliyên xwe zêdetir pêş
bixin. Tîkiliyên di warê siyasî û çandî de di asta herî jor de
ne.

Di warê aborî de jî pêdiviya me bi pêşkêşîyê zêdetir
heye. Helbet çawa ku Bexda navend e, Herêma Kurdistanê
jî di dabînkirina asta aborî ya pêwendiyên her du welatan de
rolekê dilîze.

Gelo serdana Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan
Barzanî ya İnanê, bandorek li ser bihêzkirina pêwendiyên
Hewlêr û Tehranê kir?

Helbet, ji ber ku pêwendî hinekî sar xuya dikirin lê ji ber
ku pêwendîya navbera İnan û Herêma Kurdistanê dîrokî ye,
vê serdanê roleke sereke û rasterast di asayîkirina
pêwendîyan de îst.

Îspata vê jî serdanên hev du û amadebûna şandeyên
herd u welatan in. Bi taybetî serdana Wezîrê Karên Derve
yê Herêma Kurdistanê.

Di navbera Komara İslamî ya İnanê, İraq û Herêma Kur-
distanê de peymanê ewlehiyê heye. Hûn encamên pey-
mana ewlehiyê ya di navbera her du welatan de çawa
dinixînin?

Peymana ku yekem car bi amadebûna hikûmeta
navendî, Tehran û Hewlêrê hat îmkîkirin, yekane bû. Lê
rastî ev e ku pêwîstî bi zêdetir heye. Me gavên baş avêtine
ji bo bicihkirina peymanê derxistina endamên cudaxwaz ji
Herêma Kurdistanê. Lêbelê, wekî nimûne, divê zêdetir bîne
bêçekkirina. Bicihkirina wan li kampên penaberan hîn bi
dawî nebûye. Em vê mijarê hem li navendê û hem jî li Herê-
ma Kurdistanê bi rayedarên pêwendîdar re dişopînin.

Umêd Xoşnaw du xizmetên din ên nû li parêzgeha Hewlêrê ragehand

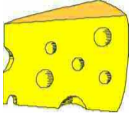
Parêzgarê Hewlêrê Umêd Xoşnaw rage-
hand, du xizmetên din ji bo derbaskirina

karûbarên hemwelatîyan dixin kar, ku ew jî
danîna xeta germ a bi hejmara 07506000707
bo gehandina giliyan û ya din jî ji bo servîsa
pêşkeşkirina daxwazekî yan jî gehandina
giliyekî bi awayekî online. Îro 13.06.2024ê
Parêzgarê Hewlêrê ragehand, du xizmetên nû
li parêzgeha xistine kar ji bo bilezkirina
karûbarên hemwelatîyan. Xizmetên xeta pey-
wendiyê ya bi hejmara 07506000707 ku hemû
hemwelatîyên sînorê parêzgeha Hewlêrê ku li
saziyekî karekî wan an giliyekî wan yan pêdi-
viyekî wan hebe dikarin peywendiyê bi wê
xetê re bikin. Di dema kar a fermî de ew xeta
germ heye û hewl tê dayîn ku dema pêş bibe
24 demjimêr. Xizmetguzariya duyem jî
xizmeta servîse ku bi rêya malpera parêzgeha
Hewlêrê ve hemwelatî dikarin gilî û daxwaz û
karûbarên xwe bi rêya online ve pêşkeş bikin
û her bi online dê bersiv ji wan re bê dayîn, ku
navnîşana wê jî Hawlerv.gov.org e û ji wê
adresê ve herkesek dikare bikeve beşa
servîsa giliyan û daxwazên xwe pêşkeş bike û
di demeke kurt de bersiv dê bê dayîn.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çiyey? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

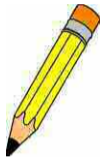
pîvaz

Ev çiyey? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çiyey? Ev perçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çiyey? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

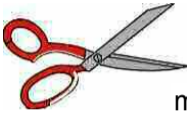

beq

Ev çiyey? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çiyey? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çiyey? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çiyey? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

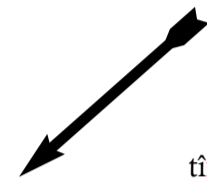
şer

Ev çiyey? Ev şere.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrişke

Ev çiyey? Ev kêwrişke.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çiyey? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çiyey? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çiyey? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

stêrk

Ev çiyey? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

se

Ev çiyey? Ev seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çiyey? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

Şş

şûr

Ev çiyey? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çiyey? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

şîr

Ev çiyey? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

şûşe

Ev çiyey? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

Tt

tîr

Ev çiyey? Ev tiriye.
Bu nədir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

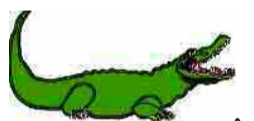
tûtî

Ev çiyey? Ev tûtiye.
Bu nədir? Bu tutuqşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

pirtûk

Ev çiyey? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsak

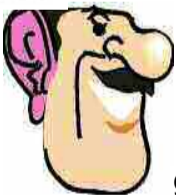
Ev çiyey? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu tîmsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çiyey? Ev utiye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çiyey? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çiyey? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çiyey? Ev brûske.
Bu nədir? Buıldır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çiyey? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

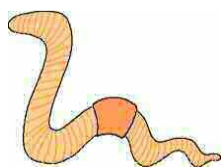
keVc

Ev çiyey? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çiyey? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çiyey? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çiyey? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çiyey? Ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdır.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.

bivir

Ev çiyey? Ev bivire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

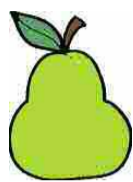

berçavik

Ev çiyey? Ev berçavike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

hirmê

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirç

Ev çîye? Ev hirçe.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

hêştir

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

li

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nêdir? Bu ürêkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

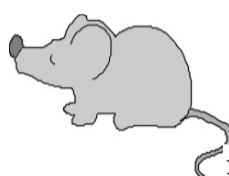
lepik

Ev çîye? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu êlcêkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

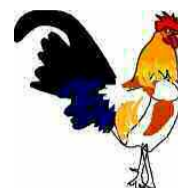
Ev çîye? Ev lînge.
Bu nêdir? Bu çîqdir.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

mişk

Ev çîye? Ev miške.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

îi

dîk

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzûkdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

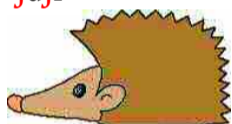

keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gêmîdir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

Ev çîye? Ev jûjîye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

Ev çîye? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günêşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

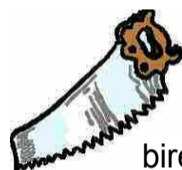
rojname

Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qezetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

kevjal

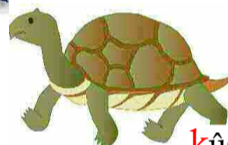
Ev çîye? Ev keviale.
Bu nêdir? Bu xəçəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

birek

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

Kk

kûsî

Ev çîye? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

kund

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

kevçî

Ev çîye? Ev kevçiye.
Bu nêdir? Bu qaşiqdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

lêv

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdir.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

Ll

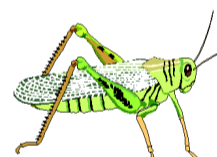
lîmor

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

xezal

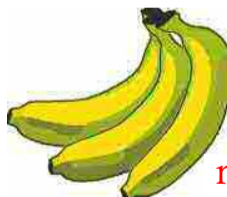
Ev çîye? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu seyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

kûlî.

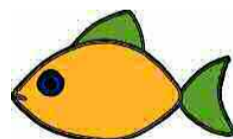
Ev çîye? Ev kûlîye.
Bu nêdir? Bu çeyirtkêdir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Mm

mûz

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

masî

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nêdir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

nan

Ev çîye? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörêkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

Nn

trên

Ev çîye? Ev trêne.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

hûrbivîn

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbindir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

reng

Ev çîye? Ev reñge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

Oo

ode

Ev çîye? Ev Odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdır.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çîye? Ev Otobûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

sol

Ev çîye? Ev sole.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

top

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a bool.

gamêş

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu camışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

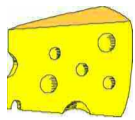

meymûn

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çiyey? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

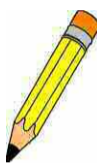
pîvaz

Ev çiyey? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çiyey? Ev perçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çiyey? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

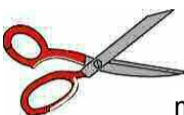

beq

Ev çiyey? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çiyey? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çiyey? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çiyey? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

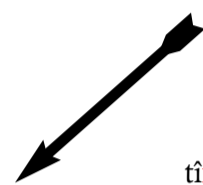
şer

Ev çiyey? Ev şere.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrişke

Ev çiyey? Ev kêwrişke.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çiyey? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çiyey? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çiyey? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

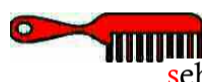
stêrk

Ev çiyey? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

şûr

Ev çiyey? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çiyey? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

tîr

Ev çiyey? Ev tiriye.
Bu nədir? Bu üzumdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çiyey? Ev tûtiye.
Bu nədir? Bu tutuqşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

se

Ev çiyey? Ev seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvike

Ev çiyey? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

şîr

Ev çiyey? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

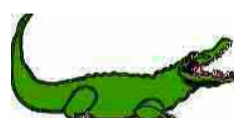
şûşe

Ev çiyey? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

pirtûk

Ev çiyey? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsak

Ev çiyey? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu timsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çiyey? Ev utiye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çiyey? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çiyey? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütökdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çiyey? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ıldırımır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çiyey? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

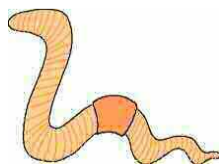
keVc

Ev çiyey? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çiyey? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çiyey? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çiyey? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çiyey? Ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdır.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.

bivir

Ev çiyey? Ev bivire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

berçavik

Ev çiyey? Ev berçavike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

werdek

Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêkdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şêkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

ewr

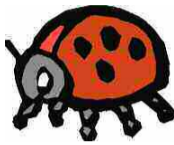
Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddir.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kêklickdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

Xx

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzendîr.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

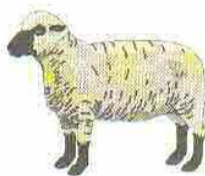
xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardîr.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

1

yek

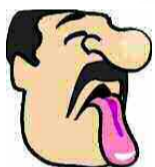
Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

çiya

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zengdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

ALFABÊ

KURDÎ

Azerî

N b/s	KURDÎ		Azerî	DİKARÎ BIXWÎNÎ
	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirilî	Latinî	
1	Aa	Аа	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Цц	Cc	Cûdî, cêr, çeş, Declê, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirc hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Iı	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, lîmon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, neví, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênuş, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Uu	Юю	Üü	Gul, sur, duðu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Wecîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

Ирак и Курдистан вскоре договорятся об экспорте нефти через Турцию

Ирак и Курдистан фиксируют прогресс в переговорах о возобновлении экспорта нефти через турецкий порт Джейхан. Об этом заявил министр нефти Ирака Хайан Абдель-Гани, пишет Reuters со ссылкой на иракское телеви-

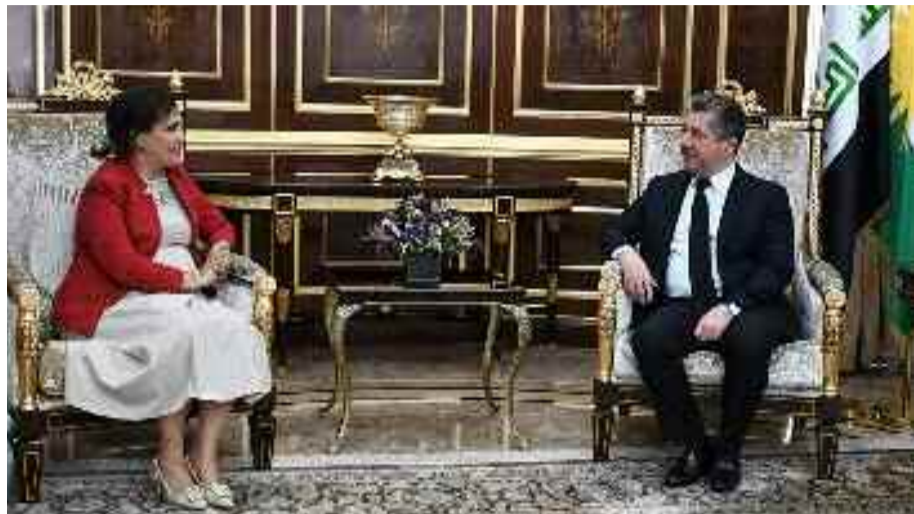
дение. Чиновник анонсировал финальные решения уже в самые ближайшие дни.

Встреча представителей Ирака и Курдистана состоялась в минувшие выходные в Багдаде. А месяцем ранее Ирак призвало курдские власти и международные компании активизировать обсуждение темы возобновления экспорта черного золота по трубе через Турцию. Переговоры учитывают также будущую реализацию нефтяных проектов в Курдистане, правительство которого стремится сохранить свое влияние на процесс добычи в регионе.

Напомним, Ирак обвиняет зарубежные компании и курдские власти в задержке запуска экспорта нефти через Турцию, поскольку долгое время в федеральное правительство не поступали согласованные контракты по указанному направлению. Компании и власти курдской автономии, в свою очередь, требуют от Багдада обещанных инвестиций.

Премьер-министр Курдистана и региональный директор ЮНФПА обсудили предстоящую перепись населения

Премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани 13 июня встретился с Лейлой Бейкер, региональным директором Фонда ООН в области народонаселения (ЮНФПА) по арабским государствам, чтобы обсудить текущие проекты и деятельность

иона встретился с Лейлой Бейкер, региональным директором Фонда ООН в области народонаселения (ЮНФПА) по арабским государствам, чтобы обсудить текущие проекты и деятельность

ЮНФПА в Ираке и Курдистане. Обсуждения были сосредото-

в ноябре этого года Ирак планирует провести всеобщую перепись населения. В ходе встречи стороны подчеркнули важность улучшения сотрудничества и координации между соответствующими органами власти региона, федеральным правительством и ЮНФПА. Они подчеркнули необходимость обеспечить, чтобы процесс переписи населения был успешным, справедливым и беспристрастным и служил целям развития населения без какого-либо политического влияния. Целью этого сотрудничества является повышение точности и эффективности предстоящей переписи населения, которая имеет решающее значение для принятия обоснованных решений и распределения ресурсов.

точены на развитии и расширении возможностей и навыков, необходимых для проведения переписей и сбора статистических данных. Эта встреча особенно своевременна, поскольку

в ноябре этого года Ирак планирует провести всеобщую перепись населения.

В ходе встречи стороны подчеркнули важность улучшения сотрудничества и координации между соответствующими органами власти региона, федеральным правительством и ЮНФПА. Они подчеркнули необходимость обеспечить, чтобы процесс переписи населения был успешным, справедливым и беспристрастным и служил целям развития населения без какого-либо политического влияния.

Целью этого сотрудничества является повышение точности и эффективности предстоящей переписи населения, которая имеет решающее значение для принятия обоснованных решений и распределения ресурсов.

Пожар на нефтеперерабатывающем заводе в Эрбиле

Массивный пожар вспыхнул на асфальтовом складе нефтеперерабатывающего завода на дороге Эрбиль-Гуэр в Иракском Курдистане поздно вечером в среду. Он продолжался 20 часов, пострадали по меньшей мере четырнадцать человек. Пожар вызвал проблемы со здоровьем у людей и нанес ущерб окружающей средой из-за выброса опасных газов. Губернатор Эрбиля Омед Хошнава оценил ущерб, нанесенный пожаром, примерно в восемь миллионов долларов.

На нефтеперерабатывающем заводе, работающем почти 15 лет, ведется расследование с целью установления причины пожара и возможной халатности. Расследование сил гражданской обороны показало, что пожар возник на складе, где хранилось 5000 тонн фтора.

Губернатор Хошнава подтвердил, что трое сотрудников завода получили ожоги и травмы, а у десяти пожарных выявлены

симптомы астмы из-за воздействия газа. Эксперты в области здравоохранения и окружающей среды 13 июня предупредили, что пожар может представлять серьезную угрозу для здоровья. Опасные газы, исходящие от огня, могут распространяться на расстояние до 80 километров, вызывая у пострадавших различные симптомы, включая кашель, головкружение, затруднение дыхания и стеснение в груди. Экспер-

ты призвали людей с уже существующими заболеваниями использовать маски для лица и избегать пораженных участков. Пожары являются обычным явлением в Ираке и Курдистане. В 2022 году Управление полиции Курдистана зафиксировало 7546 пожаров по всему региону. Постоянные усилия властей направлены на повышение стандартов безопасности и предотвращение подобных инцидентов.

В Иране считают, что США используют зависимость стран от доллара как оружие

Соединенные Штаты используют доллар как оружие, поэтому перед БРИКС стоит задача реформировать или полностью демонтировать Бреттон-Вудскую систему, основанную на зависимости государств от американской валюты. Об этом заявил на проходящем в Нижнем Новгороде совещании глав МИД

стран БРИКС исполняющий обязанности министра иностранных дел Ирана Али Багери Кани.

"Важнейшей задачей БРИКС можно считать реформу Бреттон-Вудской системы, которая всегда была препятствием на пути к прогрессу независимых и развивающихся стран, - приводятся слова Баге-

ри Кани в заявлении, размещенном в Telegram-канале иранского МИД. - Соединенные Штаты используют зависимость стран от доллара в качестве оружия, что наряду с введением незаконных санкций, банковских ограничений, созданием неравенства в процессе принятия решений в международных финансовых институтах, отсутствием консенсуса в этих структурах доказало, что эти крайне несправедливые системы должны быть реформированы и демонтированы".

Багери Кани назвал БРИКС "символом и успешной моделью сотрудничества нового формата" и "коалицией стремительно развивающихся экономик". Объединение, по словам иранского дипломата, "продемонстрировало, что у него есть

четко разработанный план, инициатива и намерение реформировать систему глобального управления и играть более активную роль на международной арене". По этой причине, "число стран, которые хотят присоединиться к БРИКС или сотрудничать с объединением, в том числе в формате БРИКС+, растет день ото дня, и мы увидим некоторых из них на завтрашнем заседании".

По мнению иранского политика, "несправедливые и недемократичные структуры показали, что не могут справиться" с глобальными вызовами. "Односторонний подход к ведению дел на мировой арене, идеология национального превосходства и геноцида, санкции и [применение экономической] блокады и других незаконных и

агрессивных мер сделали необходимым создание и укрепление новых институтов и структур", - заключил и.о. главы МИД Ирана.

Двухдневное совещание министров иностранных дел БРИКС под председательством главы российской дипломатии Сергея Лаврова началось 10 июня в Нижнем Новгороде. Это первая встреча глав МИД после расширения объединения в 2023 году.

Группа БРИКС основана в 2006 году, в 2011 году к первоначальному составу (Бразилия, Россия, Индия и Китай) присоединилась ЮАР. Иран наряду с Египтом, Объединенными Арабскими Эмиратами, Саудовской Аравией и Эфиопией стал полноправным участником БРИКС 1 января 2024 года.

Премьер-министр: В Курдистане происходит сельскохозяйственная революция

Премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани заявил, что власти инициировали

революцию в сельскохозяйственном секторе. Он пообещал, что будет реализовано больше проектов для дальнейшего улучшения этого важного сектора. 11 июня премьер-министр Курдистана принял участие в церемонии закладки фундамента современного рынка фруктов и овощей в Акре. В ходе выступления он подчеркнул, что этот город является одним из старейших в Ираке и регионе, и играет значительную роль с точки зрения географии, сельского хозяйства и туризма. Премьер пообещал, что правительство будет и дальше развивать эти отрасли района.

"Прежде чем приехать сюда, я посетил некоторых фермеров на картофельных полях, поговорил с ними и выслушал их опасения. Приятно видеть, что производство картофеля в Курдистане растет с каждым днем", - сказал он, добавив, что объемов производства картофеля достаточно для Ирака, и часть экспортируется за границу. Он подчеркнул значительный спрос со стороны разных стран на курдскую продукцию.

"Мы уделили большое внимание сельскохозяйственному сектору, начав революцию в сельскохозяйственной реформе. Это только начало для [курдского] региона, но наша цель - сделать его продовольственной корзиной для всего Ирака и региона", - отметил курдский лидер.

Кроме того, премьер-министр высказал обеспокоенность фермеров по поводу импорта иностранного картофеля в некоторые приграничные районы, что негативно влияет на внутреннее производство картофеля.

Он заверил, что министерство сельского хозяйства и финансов будет следить за тем, чтобы импортная продукция не конкурировала с продукцией, производимой в Курдистане, в поддержку местных фермеров.

"Если мы обнаружим, что эта деятельность осуществляется незаконно, мы примем против нее необходимые меры", - предупредил курдский премьер-министр.

В своем выступлении премьер-министр Барзани также подчеркнул требование фермеров решить проблемы с водой, изложив планы строительства еще нескольких плотин. Одна такая плотина будет построена в Бакрмане в Акре, что принесет значительную пользу фермерам региона.

Премьер-министр Барзани принял командующего Объединенной оперативной группой

12 июня премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани встретился с командующим Объ-

своей официальной странице в Facebook.

"Важность поддержания без-

единенной оперативной группой операции "Непоколебимая решимость" генерал-майором Джоэлом Б. Вауэллом и сопровождающей его делегацией.

"Мы обсудили события в Курдистане, Ираке и Сирии и подчеркнули постоянную поддержку усилий по реформированию министерства по делам пешмерга и объединению сил пешмерга", — написал премьер-министр Барзани на

опасности и стабильности Курдистанского региона и Ирака, усиление координации между силами пешмерга и иракской армией, а также работа с коалиционными силами по противодействию угрозам, исходящим от ИГИЛ и терроризма в более широком смысле, были центральными темами нашей дискуссии".

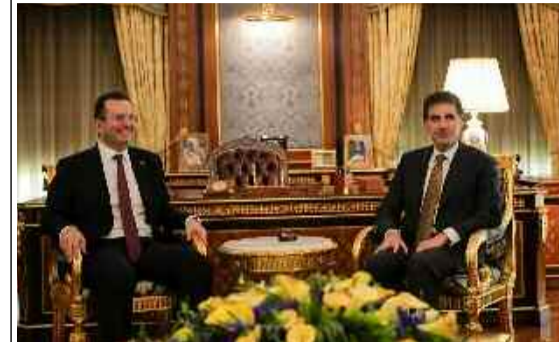
Обсуждения также касались поддержки безопасности и ста-

бильности в Ираке и Курдистане. Стороны подчеркнули необходимость усиления координации и сотрудничества между силами пешмерга, иракской армией и коалиционными силами для эффективного противодействия постоянным угрозам, исходящим от "Исламского государства" (ИГ, ИГИЛ) и других террористических группировок.

Министерство пешмерга Регионального правительства Курдистана (КРГ) продолжает получать существенную военную помощь от возглавляемой США Международной коалиции в рамках программы Фонда обучения и оснащения для борьбы против ИГ. По словам представителя коалиции майора Рэйчел Джеффкоат, только в 2022 году США предоставили силам пешмерга оборудование и боеприпасы на сумму 351 миллион долларов. Несмотря на территориальное поражение в 2017 году от курдских и иракских сил при поддержке Международной коалиции, "Исламское государство" продолжает представлять значительную угрозу как для сил безопасности, так и для гражданского населения Ирака.

Анкара обещает укрепить связи с Эрбилем

Турция стремится укрепить свои отношения с Иракским Курдистаном, заявил

недавно назначенный генеральный консул Арман Топчу во время встречи с президентом Нечирваном Барзани в четверг, 13 июня. Президент Барзани, согласно сообщению, опубликованному его бюро, приветствовал генерального консула Топчу и пожелал ему успехов в его новой должности. Как заявил турецкий дипломат, его страна питает значительный интерес к развитию отношений с Курдистаном. Он выразил надежду на то, что его пребывание в должности будет способствовать развитию этих отношений.

Согласно заявлению, на встрече была затронута тема политической ситуации и ситуации с безопасностью в Ираке, Курдистане и соседних странах.

Ирак восстановил кардинала Сако в должности патриарха халдеев мира

Кардинал Луи Рафаэль Сако был восстановлен в должности Патриарха Халдейской

ИНС продлевает срок регистрации на выборы в Курдистане

Высшая Независимая Избирательная комиссия Ирака (ИНС)

отдельные лица, желающие принять участие в шестом туре выбо-

намерения продлевать срок регистрации.

объявила в четверг, 13 июня, что срок регистрации заявок на участие и выдвижение кандидатов на парламентские выборы в Курдистане продлен до 24 июня.

Представитель ИНС Джумана Галаи сообщил, что комиссия решила продлить период регистрации коалиций, партий и отдельных кандидатов до конца рабочего дня 24 июня 2024 года.

Он отметил, что партии и

ров в парламент Курдистана, могут зарегистрировать свои заявки и имена до окончания обычных рабочих часов в офисах Избирательной комиссии в провинциях Эрбиль, Дохук и Сулеймания.

Это объявление было сделано всего через несколько часов после того, как избирательная комиссия заявила, что процесс регистрации завершится 13 июня, как и планировалось, уточнив, что у нее нет

3 марта президент Курдистана Нечирван Барзани объявил, что парламентские выборы в Курдистане пройдут 10 июня. Этот план был сорван после решения Федерального суда Ирака сократить количество мест в парламенте курдского региона Ирака, и ликвидировать 11 мест, зарезервированных для различных общин региона. В ответ "Демократическая партия Курдистана" (ДПК) и представители общин заявили о намерении бойкотировать выборы до отмены решения суда.

В ответ на жалобы и протесты Иракский судебный совет в этом месяце решил выделить общинам пять из 100 мест в парламенте Курдистана. Эта корректировка означает, что 95 мест будут общими, а остальные пять будут зарезервированы как квота. Совет уполномоченных назначил 5 сентября 2024 года датой шестого тура выборов в парламент Курдистана. Однако указ президента Курдистана, официально подтверждающий эту дату, еще не издан.

церкви в Ираке и во всем мире в соответствии с указом, подписанным премьер-министром Мухаммедом Шиа ас-Судани 5 июня. Это восстановление произошло почти через год после спорного отстранения кардинала Сако от должности президентом страны, шага, который вызвал серьезные споры и обеспокоенность среди халдейской католической общины.

Официальный указ канцелярии премьер-министра признает лидерство кардинала Сако и восстанавливает его полномочия представлять и защищать халдейских католиков как на национальном, так и на международном уровне. Восстановление в должности рассматривается как подтверждение влиятельной роли кардинала Сако в церкви и его постоянной приверженности укреплению мира и религиозной толерантности в Ираке. Кардинал Сако был заметной фигурой в межконфессиональном диалоге и поддержке христианской общины в Ираке, которая столкнулась с многочисленными актами угнетения, включая перемещение и преследования. Его лидерство сыграло решающую роль в решении сложностей, с которыми столкнулись христиане в регионе, и его восстановление, как ожидается, укрепит позиции Халдейской церкви. Этот указ является частью более широких усилий федерального правительства Ирака по взаимодействию и поддержке религиозных меньшинств, содействию инклюзивности и представительству в разнообразной социальной структуре страны. Ожидается, что восстановление кардинала Сако укрепит религиозную гармонию и обеспечит единый голос халдейских католиков во всем мире.

Курдские студенты приняли участие в Фестивале РУДН

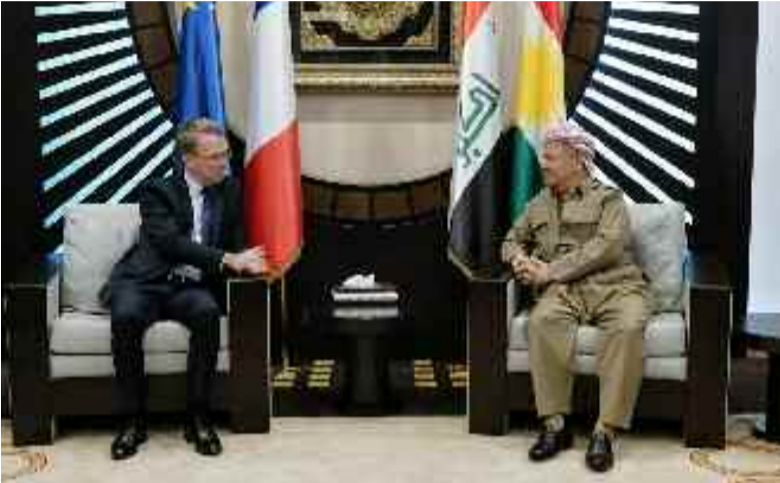
11 июня в Российском университете дружбы народов имени Патриса Лумумбы (РУДН) прошел международный фестиваль, на котором студенты разных стран демонстрировали национальные костюмы, предметы быта и традиционное искусство. Студенты рассказывали о своих странах, проводили народные игры и мастер-классы, танцевали и пели. Многочисленные национальные коллективы исполнили популярные и национальные песни. Принявшие участие в фестивале "Планета Юго-Запад" курдские студенты, с гордостью представили свою национальную одежду и флаг.

ДИПЛОМАТ

№ 22 (582) 08 - 15 июн 2024-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Президент ДПК и посол Франции подчеркивают важность справедливых и чистых выборов в Курдистане

В воскресенье, 9 июня, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Масуд Барзани принял посла Франции в Ираке Патрика Дюреля.

Как сообщает штаб-квартира Барзани, на встрече обсуждались политическая ситуация в Ираке и на

Ближнем Востоке в целом, а также проблемы стабильности в регионе.

Особое внимание было уделено дружественным отношениям между Курдистаном и Францией, и подчеркнута важность поддержания и укрепления дружественных связей.

Барзани выразил благодарность Франции, заявив, что курдский народ всегда будет помнить о поддержке и сочувствии французского правительства и народа в трудные для курдов периоды.

Особое признание в Курдистане получила роль французских властей в 1991 году, когда правительство Парижа выступило за принятие резолюции 688 Совета Безопасности о создании бесполезной зоны и защите курдского народа.

Стороны обсудили парламентские выборы в Курдистане, запланированные на этот год, и подчеркнули необходимость проведения чистого и справедливого голосования.

Силы PYD арестовали двух чиновников ENKS в Амуде

Силы "Партии Демократического Союза" (PYD) арестовали двух чиновников "Курдского национального совета Сирии" (ENKS) в городе Амуде, и увезли их в неизвестном направлении. Источник агентства "Basnews" сообщил, что "силы PYD по приказу членов РПК ["Рабочей партии Курдистана"] арестовали Бериван Фуада Исмаила и Фаваза Салеха Бенко, членов местного комитета ENKS в городе Амуде, и увезли их в неизвестное место без каких-либо обвинений". В понедельник ENKS также выступил с заявлением и осуждением похищения Абдула Рахмана Мохаммеда Шэна, члена регионального совета "Демократической партии Курдистана Сирии" (ДПКС) и отца шестерых детей, который был похищен в ночь на 6 июня из его дом в селе Табка района Дерик, и судьба которого остается неизвестной.

Также Халид Мохаммед Мирро, член подсовета "Демократической партии Курдистана Сирии", 1971 года рождения и отец троих детей, был похищен в ночь на 9 июня из своего дома в городе Дерик. Его судьба также остается неизвестной. Совет возложил на силы PYD "полную ответственность за эти нарушения" и потребовал "немедленного освобождения похищенных", а также осудил "все формы насилия, запугивания и нарушения прав человека и

общественных свобод". Совет также призвал "все заинтересованные стороны и международную коалицию во главе с Соединенными Штатами предпринять необходимые усилия для предотвращения этих нарушений и оказать давление для освобождения похищенных и всех задержанных ENKS". За последние два месяца силы PYD арестовали нескольких активистов ДПКС и ENKS, судьба которых остается неизвестной по сей день.

Кто такой Фуад Хусейн? глава МИД Ирака

Д — р Фуад Мохаммед Хусейн (1946 г.р.) является иракским политиком из Демократической партии Курдистана, который являлся министром финансов в правительстве Адила Абдул-Махди.

Хусейн родился в Ханакине, в курдском городе в провинции Дияла в 1946 г. Он курдской национальности, шиит по религии и женат на голландской христианке. Он переехал в Багдад в 1967 году и окончил Багдадский университет в 1971 г. Проживая в Багдаде, он присоединился к курдскому студенческому союзу, а затем к Демократической партии Курдистана. В 1987 году он женился на голландской протестантской христианке, которая является потомком итальянской семьи Монтеessori.

Он свободно говорит по-курдский, арабский, голландский и английский.

Политика

В сентябре 2018 года, Демократическая партия Курдистана выдвинула его на пост президента Ирака. Согласно иракской политической традиции *muḥāṣaṣah* президентство было зарезервировано для курда. Этот пост как известно в конечном итоге занял Бархам Салех.

Менее чем через месяц после этого, Хусейн был выдвинут в качестве кандидата ДПК на пост министра финансов.

Фуад Хусейн является опытным политиком и близким доверенным лицом бывшего президента региона Курдистан и лидера ДПК Масуда Барзани.

Назначение Хусейна соответствует сектантскому консенсусу 2003 года, в котором Министерства разделены между тремя крупнейшими группами Ирака — шиитами, суннитами и курдами — с некоторыми позициями, зарезервированными для групп меньшинств.

После краха курдской вооруженной революции в 1975 году Фуад Хусейн присоединился к недавно основанному ПСК, а затем в том же году переехал в Нидерланды.

Он ушел из ПСК в 1984 году, став независимым политическим активистом и наблюдателем за ближневосточными делами. В 1987 году он стал заместителем руководителя только что открывшегося курдского института в Париже, первого курдского культурного института такого рода в Европе.

Хусейн был активным членом оппозиционного движения против Саддама Хусейна, участвуя в конференциях иракской оппозиции еще в 1990 году.

После падения режима Баас в 2003 году Хусейн вернулся в Ирак и присоединился к ДПК. Вскоре после этого он был назначен старшим советником Министерства образования Ирака, чтобы играть определенную роль в разработке новых учебных программ для иракских школ, а затем вернулся в Курдистан в 2005 году и стал главой Администрации президента Масуда Барзани.

Джван Джаудат, который работал вместе с Хусейном в течение 14 лет в Администрации президента КРП во время пребывания Масуда Барзани на посту президента, описал Хусейна как «очень дальновидного», обладающего талантом к международному сотрудничеству.

«Он очень профессионален и занимается рабочими делами очень скрупулезно. Он-тот, кто следит и обращает внимание на детали», — добавил он.

Хусейн поддерживал хорошие связи с другими партиями на бурной курдской политической сцене, в то время как возглавлял аппарат бывшего президента, говорят коллеги.

«Он настоящий переговорщик и всегда выступает за мирное решение вопросов», — сказал один из коллег телеканалу Rudaw на условиях анонимности.

По традиции глава МИД Ирака является сопредседателем Российской Иракской межправительственной комиссии.

riataza.com

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNIVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:

Tariyel Cəlil

Xüsusi müxbir:

Nofəl Ədalət

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakı Az1040, soyaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500